



URZĄD STATYSTYCZNY W OLSZTYNIE



# **Charakterystyka gospodarstw rolnych w województwie warmińsko-mazurskim**

**Powszechny  
Spis Rolny  
2010**

OLSZTYN 2012

## OPRACOWANIE PUBLIKACJI

Zespół pracowników Ośrodka Badań Rolnictwa  
Urzędu Statystycznego w Olsztynie

## REDAKCJA MERYTORYCZNA

Jacek Grzelak

## PRACE EDYTORSKIE I PRZELICZENIOWE

Joanna Balcerzak-Kalata, Alina Dejneka, Małgorzata Miłaszewska, Iwona Tomczyk,  
Romualda Skorupa, Elżbieta Struczewska, Wojciech Wobolewicz

## OPRACOWANIE GRAFICZNE I SKŁAD KOMPUTEROWY

Aleksandra Kłosińska, Magdalena Lipińska, Iwona Tomczyk

**Przy publikowaniu danych Urzędu Statystycznego  
prosimy o podanie źródła**

Publikacja dostępna w Internecie:  
[www.stat.gov.pl/olsz](http://www.stat.gov.pl/olsz)

ISBN-978-83-63285-01-2

Druk: Wydział Poligraficzny Urzędu Statystycznego w Olsztynie  
10-959 Olsztyn, ul. Kościuszki 78/82

Zakład Wydawnictw Statystycznych (okładka)  
00-925 Warszawa, al. Niepodległości 208

Nakład 30 egz.      Cena 20,00 zł

## PRZEDMOWA

Urząd Statystyczny w Olsztynie przekazuje Państwu publikację przedstawiającą wyniki Powszechnego Spisu Rolnego 2010, który został przeprowadzony w dniach 1 września – 31 października 2010 r. Był pierwszym spisem po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej, zrealizowanym tylko na formularzu elektronicznym oraz wykorzystującym w szerokim zakresie źródła administracyjne.

Opracowanie stanowi kontynuację publikacji *Charakterystyka gospodarstw rolnych* wydanych po Powszechnym Spisie Rolnym 2002 oraz po reprezentacyjnych badaniach struktury gospodarstw rolnych w 2005 i 2007 r., i tak jak poprzednie publikacje prezentuje grupowanie oraz charakterystykę gospodarstw rolnych według różnorodnych kryteriów.

Publikacja zawiera uwagi metodyczne, część analityczną i tabelaryczną prezentującą informacje zebrane w spisie. W uwagach metodycznych opisano podstawowe zasady, definicje i pojęcia obowiązujące w spisie oraz schematy losowania próby. W części analitycznej przedstawiono charakterystykę gospodarstw rolnych użytkowników mających siedzibę na terenie województwa warmińsko-mazurskiego według różnych kryteriów. Podstawowe dane pokazano na tle wyników ogólnopolskich. W części tabelarycznej zaprezentowano szeroki zakres danych zebranych we wszystkich działach formularza spisowego. Dane przedstawiono według grup obszarowych użytków rolnych oraz podregionów i powiatów.

Przekazując Państwu niniejszą publikację, wyrażam nadzieję, iż stanie się przydatnym źródłem wiedzy o rolnictwie w województwie warmińsko-mazurskim.

Składam serdeczne podziękowania wszystkim tym, którzy przyczynili się do sprawnego zorganizowania i nowatorskiego przeprowadzenia PSR 2010 na terenie województwa warmińsko-mazurskiego.

Marek Morze



Zastępca Wojewódzkiego Komisarza Spisowego  
Dyrektor Urzędu Statystycznego w Olsztynie

Olsztyn, październik 2012 r.

**SPIS TREŚCI**

	Str.
<b>PRZEDMOWA</b> .....	3
<b>UWAGI METODYCZNE</b> .....	9
Wprowadzenie .....	9
Zakres i tematyka PSR 2010 i badania metod produkcji rolnej .....	10
Ważniejsze definicje, pojęcia i zasady spisywania .....	12
Typologia gospodarstw rolnych .....	24
Schematy losowania próby .....	26
Ważniejsze grupowania i zakres publikowanych danych .....	31
<b>UWAGI ANALITYCZNE</b> .....	33
Gospodarstwa rolne .....	33
Użytkowanie gruntów .....	41
Zasiewy na gruntach ornych .....	44
Ogrody przydomowe, trwałe użytki zielone, uprawy trwałe .....	53
Zwierzęta gospodarskie .....	57
Ciągniki, maszyny i urządzenia rolnicze .....	69
Zużycie nawozów .....	73
Pracujący w gospodarstwach rolnych .....	76
Dochody gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego .....	84
<b>TABLICE</b>	
Charakterystyka gospodarstw rolnych według form własności .....	33
Użytkowanie gruntów w gospodarstwach rolnych prowadzących działalność rolniczą .....	41
Zasiewy na gruntach ornych .....	44
Zwierzęta gospodarskie .....	57
Wyposażenie gospodarstw prowadzących działalność rolniczą w wybrane maszyny .....	72
Pracujący w swoim gospodarstwie rolnym .....	83
<b>WYKRESY</b>	
Struktura gospodarstw rolnych i powierzchni użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych .....	34
Struktura gospodarstw rolnych według prowadzonej działalności i grup obszarowych użytków rolnych .....	36
Struktura gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą według typu rolniczego .....	37
Struktura gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą według klas wielkości ekonomicznej .....	38
Struktura gospodarstw rolnych według poziomu wykształcenia rolniczego osoby kierującej .....	39
Udział osób kierujących z wykształceniem rolniczym w gospodarstwach rolnych według grup obszarowych użytków rolnych .....	40

	Str.
Struktura gospodarstw rolnych według okresu prowadzenia przez osobę kierującą gospodarstwa .....	40
Struktura użytków rolnych w gospodarstwach rolnych prowadzących działalność rolniczą według form własności .....	42
Struktura powierzchni użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej według ich rodzaju .....	43
Struktura powierzchni zasiewów według grup ziemiopłodów .....	45
Struktura gospodarstw i powierzchni zbóż według skali uprawy .....	46
Struktura gatunkowa powierzchni zbóż .....	47
Struktura gospodarstw i powierzchni ziemniaków według skali uprawy .....	48
Struktura gospodarstw i powierzchni rzepaku i rzepiku według skali uprawy .....	50
Struktura gospodarstw i powierzchni warzyw gruntowych według skali uprawy .....	51
Struktura powierzchni upraw w ogrodach przydomowych .....	53
Struktura powierzchni upraw w sadach .....	55
Struktura gospodarstw i powierzchni sadów według skali uprawy .....	56
Struktura gatunkowa powierzchni plantacji sadowniczych .....	56
Struktura gospodarstw i pogłównia bydła według skali chowu .....	58
Struktura stada bydła .....	59
Struktura gospodarstw i pogłównia krów według skali chowu .....	59
Struktura gospodarstw i pogłównia trzody chlewnej według skali chowu .....	61
Struktura stada trzody chlewnej .....	62
Struktura gospodarstw i pogłównia loch według skali chowu .....	62
Struktura gospodarstw i pogłównia koni według skali chowu .....	65
Struktura gatunkowa pogłównia drobiu .....	66
Struktura gospodarstw i pogłównia indyków według skali chowu .....	66
Struktura gospodarstw i pogłównia kur niosek według skali chowu .....	67
Struktura gospodarstw i pogłównia brojlerów kurzych według skali chowu .....	68
Struktura gospodarstw i ciągników według grup obszarowych użytków rolnych .....	69
Udział gospodarstw posiadających ciągniki w ogólnej liczbie gospodarstw prowadzących działalność rolniczą według grup obszarowych użytków rolnych .....	70
Struktura ciągników rolniczych według mocy .....	70
Ciągniki zakupione po 2004 r. według grup obszarowych użytków rolnych .....	71
Udział gospodarstw stosujących nawozy w ogólnej liczbie gospodarstw posiadających użytki rolne w dobrej kulturze .....	73
Struktura zużytych nawozów mineralnych (czysty składnik) .....	74
Zużycie nawozów mineralnych w kilogramach NPK na hektar użytków rolnych w dobrej kulturze według grup obszarowych użytków rolnych .....	74
Struktura nakładów pracy w AWU na prowadzenie działalności rolniczej według grup obszarowych użytków rolnych .....	79
Struktura członków rodziny użytkownika pracujących w gospodarstwach rolnych według grup wieku .....	80

	Str.
Członkowie rodziny użytkownika gospodarstwa rolnego pracujący w gospodarstwie według grup obszarowych użytków rolnych .....	80
Członkowie rodziny użytkownika gospodarstwa rolnego pracujący w gospodarstwie według wymiaru rocznego czasu pracy .....	81
Przeciętna liczba AWU przypadająca na pracującego członka rodziny użytkownika gospodarstwa rolnego według grup obszarowych użytków rolnych .....	81
Wskaźnik zatrudnienia rodzinnej siły roboczej w gospodarstwach indywidualnych w przeliczeniu na gospodarstwo według grup obszarowych użytków rolnych .....	83
Gospodarstwa domowe z użytkownikiem gospodarstwa rolnego według źródeł pochodzenia ponad 50% dochodów .....	84
Gospodarstwa indywidualne, w których ponad 50% dochodów ogółem stanowiły dochody z działalności rolniczej według grup obszarowych użytków rolnych .....	85

### MAPY I SCHEMATY

Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych ogółem .....	35
Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych powyżej 1 ha UR .....	36
Średnia wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego .....	38
Obsada bydła na 100 hektarów użytków rolnych .....	60
Obsada trzody chlewnej na 100 hektarów gruntów ornych .....	63
Zużycie NPK czystego składnika na hektar użytków rolnych w dobrej kulturze .....	75
Pracujący i nakłady pracy w gospodarstwach rolnych w ciągu roku (schemat) .....	77
Nakłady pracy na prowadzenie działalności rolniczej .....	78
Przeciętna liczba AWU przypadająca na pracującego członka rodziny użytkownika gospodarstwa rolnego .....	82
Gospodarstwa indywidualne, w których ponad 50% dochodów ogółem stanowiły dochody z działalności rolniczej .....	85

### TABLICE NA PŁYTCIE CD

Tabl.

#### WOJEWÓDZTWO

Charakterystyka gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych	
Ogółem .....	1.1
Gospodarstwa indywidualne .....	1.2
Charakterystyka gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą według grup obszarowych użytków rolnych – ogółem	
Informacje ogólne .....	2.1
Użytkowanie gruntów .....	2.2
Powierzchnia zasiewów na gruntach ornych .....	2.3
Ogrody przydomowe .....	2.4
Uprawy trwałe .....	2.5
Zwierzęta gospodarskie .....	2.6
Ciągniki .....	2.7

	Tabl.
Samochody i przyczepy .....	2.8
Maszyny i urządzenia rolnicze .....	2.9
Nawozy .....	2.10
Pracujący w rolnictwie .....	2.11
<b>Charakterystyka gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą według grup</b>	
<b>obszarowych użytków rolnych – gospodarstwa indywidualne</b>	
Informacje ogólne .....	3.1
Użytkowanie gruntów .....	3.2
Powierzchnia zasiewów na gruntach ornych .....	3.3
Ogrody przydomowe .....	3.4
Uprawy trwałe .....	3.5
Zwierzęta gospodarskie .....	3.6
Ciągniki .....	3.7
Samochody i przyczepy .....	3.8
Maszyny i urządzenia rolnicze .....	3.9
Nawozy .....	3.10
Pracujący w rolnictwie .....	3.11
Gospodarstwa domowe .....	3.12
<b>PODREGIONY I POWIATY</b>	
<b>Charakterystyka gospodarstw rolnych według podregionów i powiatów</b>	
Ogółem .....	4.1
Gospodarstwa indywidualne .....	4.2
<b>Charakterystyka gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą według podregionów</b>	
<b>i powiatów – ogółem</b>	
Wykształcenie rolnicze .....	5.1
Okres prowadzenia gospodarstwa .....	5.2
Wielkość ekonomiczna .....	5.3
Użytkowanie gruntów według grup obszarowych użytków rolnych .....	5.4
Użytkowanie gruntów według ich rodzaju .....	5.5
Powierzchnia zasiewów na gruntach ornych .....	5.6
Zwierzęta gospodarskie .....	5.7
Ciągniki .....	5.8
Samochody i przyczepy .....	5.9
Maszyny i urządzenia rolnicze .....	5.10
Nawozy .....	5.11
Zużycie nawozów .....	5.12
Pracujący w rolnictwie .....	5.13
<b>Charakterystyka gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą według podregionów</b>	
<b>i powiatów – gospodarstwa indywidualne</b>	
Osoba kierująca .....	6.1

	Tabl.
Wykształcenie rolnicze .....	6.2
Okres prowadzenia gospodarstwa .....	6.3
Wielkość ekonomiczna .....	6.4
Użytkowanie gruntów według grup obszarowych użytków rolnych .....	6.5
Użytkowanie gruntów według ich rodzaju .....	6.6
Powierzchnia zasiewów na gruntach ornych .....	6.7
Zwierzęta gospodarskie .....	6.8
Ciągniki .....	6.9
Samochody i przyczepy .....	6.10
Maszyny i urządzenia rolnicze .....	6.11
Nawozy .....	6.12
Zużycie nawozów .....	6.13
Pracujący w rolnictwie według wieku .....	6.14
Pracujący w rolnictwie według rocznego czasu pracy .....	6.15
Gospodarstwa domowe .....	6.16

## OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH

Kreska (-)	zjawisko nie wystąpiło
Zero (0)	zjawisko istniało, w wielkości mniejszej od 0,5
Znak x	wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe
„w tym”	oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy

## OBJAŚNIENIA STOSOWANYCH SKRÓTÓW

ha	hektar	tys.	tysiąc
kW	kilowat	mln	milion
KM	koń mechaniczny	pkt proc.	punkt procentowy
r.	rok	UR	użytek rolny
szt.	sztuka	AWU	roczna jednostka pracy
kg	kilogram	SD	przeliczeniowe sztuki duże



## UWAGI METODYCZNE

### WPROWADZENIE

Powszechny Spis Rolny 2010 (PSR 2010) oraz badanie metod produkcji rolnej przeprowadzone zostały od 1 września do 31 października 2010 r. według stanu na 30 czerwca 2010 r.

Podstawę prawną PSR 2010 oraz badania metod produkcji rolnej stanowiły:

1. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1166/2008 z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie badań struktury gospodarstw rolnych i badania metod produkcji rolnej oraz uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 571/88 (Dz. U. UE nr L 321 z dnia 1 grudnia 2008 r.);
2. Ustawa z dnia 17 lipca 2009 r. o powszechnym spisie rolnym w 2010 r. (Dz. U. z dnia 10 sierpnia 2009 r., Nr 126 poz. 1040);
3. Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz. U. z 1995 r., Nr 88, poz. 439; z 1996 r., Nr 156, poz. 775; z 1997 r., Nr 88, poz. 554 i Nr 121, poz. 769; z 1998 r., Nr 99, poz. 632 i Nr 106, poz. 668; z 2001 r., Nr 100, poz. 1080; z 2003 r., Nr 217, poz. 2125; z 2004 r., Nr 273, poz. 2703; z 2005 r., Nr 163, poz. 1362; z 2006 r., Nr 170, poz. 1217; z 2007 r., Nr 166, poz. 1172);
4. Program Badań Statystycznych Statystyki Publicznej.

W powyższych aktach prawnych określono termin i zakres tematyczny spisu, zasady organizacji i realizacji prac spisowych, zobowiązanie respondentów do udzielania informacji oraz sposób zebrania i ochrony danych.

PSR 2010 był pierwszym spisem zrealizowanym od czasu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Z członkostwa państwa polskiego w Unii Europejskiej wynika szereg zobowiązań, m.in. konieczność dostarczenia informacji z dziedziny rolnictwa w zakresie i terminach określonych przez Komisję Europejską.

Potrzeba przeprowadzenia PSR 2010 r. wynikała ponadto z konieczności:

- 1) zapewnienia bazy informacyjnej o gospodarstwach rolnych, koniecznej dla realizacji krajowej, regionalnej i lokalnej polityki rolnej i społecznej na wsi,
- 2) analizy zmian, jakie zaszły w rolnictwie na przestrzeni lat 2002-2010,
- 3) wykonania zobowiązań Polski w zakresie dostarczenia informacji dla potrzeb innych niż EUROSTAT organizacji międzynarodowych (FAO, OECD i inne),
- 4) budowy operatu do różnotematycznych badań reprezentacyjnych z zakresu rolnictwa realizowanych w latach następnych.

Wstępne wyniki PSR 2010 zostały przedstawione w lipcu 2011 r. w „Raporcie z wyników”. Ostateczne dane zostały zaprezentowane w następujących publikacjach tematycznych GUS:

1. Powszechny Spis Rolny 2010 – Użytkowanie gruntów,
2. Powszechny Spis Rolny 2010 – Uprawy rolne i wybrane elementy metod produkcji roślinnej,
3. Powszechny Spis Rolny 2010 – Uprawy ogrodnicze,
4. Powszechny Spis Rolny 2010 – Zwierzęta gospodarskie i wybrane elementy metod produkcji zwierzęcej,
5. Powszechny Spis Rolny 2010 – Środki produkcji w rolnictwie.

Nowym rozwiązaniem w procesie udostępniania danych jest Analityczna Baza Mikrodanych (ABM), w której znajdują się odpersonalizowane dane uzyskane w spisie i badaniu metod produkcji rolnej. W ramach ABM, specjalnie przygotowana Aplikacja Użytkownika Zewnętrznego (AUZ) zapewnia dostęp do bezpłatnych produktów oraz umożliwia zamawianie bezpłatnych i płatnych produktów na indywidualne potrzeby odbiorców. Dane będą dostępne również poprzez Portal Geostatystyczny.

Ponadto, w Banku Danych Lokalnych będą zamieszczone podstawowe informacje ze spisu dla poszczególnych szczebli podziału terytorialnego kraju.

## ZAKRES I TEMATYKA PSR 2010 I BADANIA METOD PRODUKCJI ROLNEJ

PSR 2010 został przeprowadzony jako:

- 1) badanie pełne w gospodarstwach rolnych:
  - a) osób fizycznych o powierzchni użytków rolnych wynoszącej:
    - a.1) co najmniej 1 ha,
    - a.2) poniżej 1 ha spełniających następujące progi fizyczne: 0,5 ha dla plantacji drzew owocowych, 0,5 ha dla plantacji krzewów owocowych, 0,5 ha dla warzyw i truskawek gruntowych, 0,5 ha dla chmielu, 0,3 ha dla szkółek sadowniczych i ozdobnych, 0,1 ha dla truskawek gruntowych, 0,1 ha dla warzyw i truskawek pod osłonami, 0,1 ha dla tytoniu, 0,1 ha dla kwiatów i roślin ozdobnych pod osłonami, 10 sztuk dla bydła ogółem, 5 sztuk dla krów ogółem, 50 sztuk dla trzody chlewnej ogółem, 10 sztuk dla loch, 20 sztuk dla owiec ogółem, 20 sztuk dla kóz ogółem, 100 sztuk dla drobiu ogółem oraz 5 sztuk dla koni ogółem,
  - b) osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej;
- 2) badanie reprezentacyjne w gospodarstwach rolnych osób fizycznych o powierzchni poniżej 1 ha użytków rolnych (innych niż określone w pkt. a.2).

Badanie metod produkcji rolnej przeprowadzono jako:

- 1) badanie pełne:
  - a) w gospodarstwach rolnych osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej,
  - b) w gospodarstwach rolnych osób fizycznych prowadzących produkcję ekologiczną,
  - c) u podmiotów prowadzących działy specjalne produkcji rolnej w zakresie chowu i hodowli bydła, trzody i owiec poza gospodarstwem rolnym (działy: 21-32 i 41-42) oraz w gospodarstwach rolnych prowadzących chów i hodowlę drobiu (działy: 51-60);
- 2) badanie reprezentacyjne w gospodarstwach rolnych osób fizycznych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych (innych niż określone w pkt. 1.b i 1.c).

W spisie zebrano informacje z zakresu:

1. **użytkowania gruntów** (m.in.: powierzchnia ogólna gospodarstwa, użytków rolnych, w tym w dobrej kulturze rolnej – zasiewów, upraw trwałych, łąk i pastwisk, lasów i gruntów leśnych oraz pozostałych gruntów),
2. **działalności gospodarczej** (m.in.: działalność inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem rolnym oraz jej znaczenie dla gospodarstwa),
3. **struktury dochodów gospodarstwa domowego** (m.in.: udział dochodów z działalności rolniczej, pozarolniczej, pracy najemnej, emerytur i rent, innych źródeł niezarobkowych w ogólnych dochodach gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego, udział samozaopatrzenia gospodarstwa domowego w końcowej produkcji rolniczej),
4. **powierzchni zasiewów i innej** (m.in.: zboża, strączkowe, oleiste, ziemniaki, buraki cukrowe, rośliny przemysłowe, rośliny pastewne, rośliny na przyoranie, warzywa gruntowe, szkółki drzew i krzewów, a także powierzchnia poplonów, grzybów i roślin energetycznych),
5. **pogłowia zwierząt gospodarskich** (bydło, trzoda chlewna, owce, kozy, konie, drób, króliki, pozostałe zwierzęta utrzymywane w gospodarstwie dla produkcji mięsa, zwierzęta futerkowe oraz liczba pni pszczelich),
6. **ciągników, maszyn i urządzeń rolniczych** (m.in.: liczba ciągników, samochodów ciężarowych i przyczep, kombajnów i innych maszyn do zbioru, rozsiewaczy, rozrzutników, sadzarek, agregatów uprawowych, opryskiwaczy, dożarek, a także fakt korzystania z urządzeń do produkcji energii odnawialnej),
7. **zużycia nawozów** (azotowych, potasowych i fosforowych oraz wapniowych, a także organicznych pochodzenia zwierzęcego),

8. **aktywności ekonomicznej** (m.in.: aktywność bieżąca i nakłady pracy poniesione w ciągu 12 miesięcy poprzedzających dzień referencyjny badania przez użytkownika, członków jego rodziny i pracowników najemnych).

Tematyka **badania metod produkcji rolnej** obejmowała m.in.: metody orki, płodozmian, liniowe elementy krajobrazu, wypas zwierząt, budynki inwentarskie, urządzenia do magazynowania nawozów organicznych, stosowanie środków ochrony roślin, powierzchnię nawadnianą.

Dodatkowo, tylko ze źródeł administracyjnych pozyskano informacje o produkcji ekologicznej (powierzchnia upraw certyfikowana i w trakcie przestawiania oraz pogłowie zwierząt gospodarskich), a także o fakcie korzystania przez gospodarstwo z płatności w ramach działań ujętych w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013.

## WAŻNIEJSZE DEFINICJE, POJĘCIA I ZASADY SPISYWANIA

**Gospodarstwo rolne** oznacza grunty rolne wraz z gruntami leśnymi, budynkami lub ich częściami, urządzeniami i inwentarzem, jeżeli stanowią lub mogą stanowić zorganizowaną całość gospodarczą oraz prawami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa rolnego.

**Gospodarstwo rolne osoby fizycznej (gospodarstwo indywidualne)** to gospodarstwo o powierzchni użytków rolnych od 0,1 ha, będące własnością lub znajdujące się w użytkowaniu osoby fizycznej oraz gospodarstwo rolne osoby posiadającej użytki rolne o powierzchni mniejszej niż 0,1 ha lub nieposiadającej użytków rolnych, która ma co najmniej: 1 sztukę bydła lub (i) 5 sztuk trzody chlewnej albo 1 lochę lub (i) 3 sztuki owiec lub (i) 3 sztuki kóz lub (i) 1 konia lub (i) 30 sztuk drobiu lub (i) 1 strusia lub (i) 5 sztuk samic królików lub (i) 5 sztuk samic pozostałych zwierząt futerkowych lub (i) 3 sztuki pozostałych zwierząt utrzymywanych na rzeź lub (i) 1 pień pszczeleli.

**Gospodarstwo rolne osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej** to gospodarstwo rolne prowadzone przez osobę prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, której podstawowa działalność jest zaliczana według Polskiej Klasyfikacji Działalności do sekcji A, dział 01, grupy: 01.1 – uprawy rolne inne niż wieloletnie, 01.2 – uprawy roślin wieloletnich, 01.3 – rozmnażanie roślin, 01.4 – chów i hodowla zwierząt, 01.5 – uprawy rolne połączone z chowem i hodowlą zwierząt (działalność mieszana), 01.6, klasa 01.61 – działalność usługowa wspomagająca produkcję roślinną (utrzymywanie gruntów w dobrej kulturze rolnej przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska), a także niezależnie od zaklasyfikowania działalności podstawowej, gdy w gruntach użytkowanych przez jednostkę powierzchnia użytków rolnych przekracza 1 ha lub jednostka prowadzi chów zwierząt gospodarskich.

Za **użytkownika gospodarstwa rolnego** uważa się osobę fizyczną, osobę prawną oraz jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, faktycznie użytkującą gospodarstwo rolne, niezależnie od tego, czy jest właścicielem, dzierżawcą tego gospodarstwa czy też użytkuje je z innego tytułu i niezależnie od tego, czy grunty wchodzące w skład gospodarstwa rolnego są położone na terenie jednej czy kilku gmin.

Za **osobę kierującą gospodarstwem rolnym** uważa się osobę fizyczną upoważnioną przez właściciela/użytkownika gospodarstwa rolnego do podejmowania decyzji bezpośrednio związanych z procesami produkcyjnymi, nadzorowania ich lub wykonywania. Kierujący jest na ogół, choć nie zawsze, tą samą osobą co użytkownik.

Do **działalności rolniczej** zaliczamy działalność związaną z uprawą roślin oraz chowem i hodowlą zwierząt, która obejmuje: wszystkie uprawy rolne (w tym również uprawę grzybów), warzywnictwo i ogrodnictwo, szkółkarstwo, hodowlę i nasiennictwo roślin rolniczych i ogrodniczych, chów i hodowlę zwierząt w gospodarstwie (bydła, owiec, kóz, koni, trzody chlewnej, drobiu, królików, pozostałych zwierząt futerkowych, zwierząt łownych utrzymywanych na rzeź), pszczół oraz działalność polegającą na utrzymaniu gruntów rolnych już niewykorzystywanych do celów produkcyjnych według zasad dobrej kultury rolnej przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska (zgodnie z normami).

Za **zarobkową działalność gospodarczą inną niż rolnicza bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym** przyjęto działalność produkcyjną lub usługową prowadzoną na własny rachunek w celu osiągnięcia zysku, która wykorzystuje zasoby gospodarstwa rolnego (siłę roboczą, teren, budynki, park maszynowy itp.) lub produkty rolne w nim powstałe (np. agroturystyka, przetwórstwo produktów rolnych). Nie wlicza się tu działalności innej niż rolnicza, jeżeli z zasobów gospodarstwa do jej prowadzenia wykorzystywana jest tylko i wyłącznie siła robocza.

**Wartość końcowej produkcji rolniczej** to suma wartości: sprzedaży (nieprzetworzonych produktów roślinnych i zwierzęcych oraz zwierząt gospodarskich), samozaopatrzenia (surowych, nieprzetworzonych produktów roślinnych i zwierzęcych) oraz dopłat do produktów.

**Ogólna sprzedaż produkcji gospodarstwa rolnego** to suma sprzedaży produktów rolnych oraz wyrobów i usług z działalności gospodarczej innej niż rolnicza bezpośrednio związanej z gospodarstwem rolnym, a także dopłat do produktów.

**Bezpośrednia sprzedaż konsumentom** (ostatecznym odbiorcom na ich własne potrzeby) oznacza sprzedaż produktów rolnych wytworzonych w gospodarstwie rolnym (przetworzonych lub nie) na targowiskach, we własnych sklepach czy w ramach sprzedaży międzysąsiedzkiej. Nie zalicza

się tu sprzedaży produktów rolnych do punktu skupu oraz zakupów dokonywanych przez właścicieli sklepów, restauracji, itp.

### Użytkowanie gruntów

Powierzchnia **gruntów ogółem** oznacza łączną powierzchnię użytków rolnych, lasów i gruntów leśnych oraz pozostałych gruntów niezależnie od tytułu władania – własnych, dzierżawionych (na zasadzie umowy i bezumownie), użytkowanych z tytułu zajmowania określonego stanowiska (leśniczy, ksiądz, nauczyciel, itp.), wspólnych w części przypadających użytkownikowi, a także użytkowanych przez gospodarstwo gruntów należących do gospodarstw opuszczonych.

Powierzchnię **użytków rolnych ogółem** stanowią:

- 1) użytki rolne w dobrej kulturze rolnej (użytki rolne utrzymywane zgodnie z normami, spełniające wymogi Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie minimalnych norm z dnia 12 marca 2007 r. z późniejszymi zmianami (Dz. U. z 2010 r., nr 39, poz. 211), na którą składają się:
  - a) łąki trwałe,
  - b) pastwiska trwałe,
  - c) uprawy trwałe, w tym sady (plantacje drzew i krzewów owocowych oraz ich szkółki),
  - d) ogrody przydomowe (bez powierzchni przeznaczonej na rekreację),
  - e) zasiewy,
  - f) grunty ugorowane;
- 2) użytki rolne pozostałe (użytki rolne nie użytkowane i nie utrzymywane w dobrej kulturze rolnej w dniu 30 czerwca 2010 r.).

Powierzchnia **łąk trwałych** to grunty pokryte trwale trawami (5 lub więcej lat), z zasady koszone, a w rejonach górskich również powierzchnia koszonych hal i połonin. Łąki powinny być utrzymywane w dobrej kulturze rolnej i przynajmniej raz w roku koszone, ale zbiory niekoniecznie wykorzystywane do celów produkcyjnych.

Powierzchnia **pastwisk trwałych** to grunty pokryte trwale trawami (5 lat lub więcej), które z zasady nie są koszone, lecz wypasane, a w rejonach górskich również powierzchnia wypasanych hal i połonin utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej (łącznie z pastwiskami trwałymi niewykorzystywanymi do celów produkcyjnych oraz z ekstensywnie wypasanymi pastwiskami położonymi na terenie pagórkowatym lub na znacznej wysokości, na glebach niskiej klasy, na których nie stosuje się nawożenia, podsiewów, melioracji itp.).

Powierzchnia **upraw trwałych** to łączna powierzchnia plantacji drzew owocowych, krzewów owocowych, szkółek drzew i krzewów owocowych, szkółek drzew i krzewów ozdobnych, szkółek

drzew leśnych do celów handlowych, innych upraw trwałych, w tym wikliny, drzew i krzewów owocowych rosnących poza plantacjami, a także upraw trwałych pod osłonami.

Powierzchnia **sadów** to plantacje drzew, krzewów owocowych i upraw jagodowych utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej (łącznie z plantacjami leszczyny, malin, winorośli) rosnące w zwartym nasadzeniu, a także szkółki drzew i krzewów owocowych, jeżeli ich łączna powierzchnia nie jest mniejsza niż 0,10 ha. Do sadów nie zalicza się powierzchni uprawy truskawek i poziomek.

Powierzchnia **ogrodów przydomowych** to powierzchnia zlokalizowana najczęściej wokół siedziby gospodarstwa, często oddzielona od reszty gospodarstwa. Obejmuje powierzchnię upraw przeznaczonych przede wszystkim na samozaopatrzenie w gospodarstwie domowym użytkownika gospodarstwa rolnego. Sporadycznie nadwyżki zbiorów mogą być sprzedawane. Ogród przydomowy może obejmować zarówno uprawy rolne i ogrodnicze jednoroczne, jak i uprawy wieloletnie. Do ogrodów przydomowych nie należy zaliczać powierzchni trawników i ogrodów ozdobnych oraz powierzchni przeznaczonej na rekreację.

Powierzchnia **gruntów ugorowanych** to grunty orne niewykorzystywane do celów produkcyjnych, ale utrzymane według zasad dobrej kultury rolnej, przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska. Zaliczamy tu grunty zarówno uprawnione, jak i nieuprawnione (np. gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych poniżej 1 ha) do płatności obszarowych. Do gruntów ugorowanych należy zaliczyć także grunty przygotowane pod tegoroczne zasiewy (np. warzyw), ale do 30 czerwca 2010 r. nieobsiane lub nieobsadzone, a także powierzchnię upraw na przyoranie uprawianych jako plon główny (nawozy zielone).

Powierzchnia **lasów i gruntów leśnych** to powierzchnia pokryta roślinnością leśną (zalesiona) lub przejściowo jej pozbawiona (nie zalesiona) oraz grunty związane z gospodarką leśną. Uwzględnia się tu powierzchnię szkółek drzew leśnych założonych na terenach leśnych i wykorzystywanych na potrzeby własne gospodarstwa rolnego (niehandlowe), a także powierzchnię drzew i krzewów szybkorosnących prowadzonych na użytkach rolnych.

Powierzchnia **pozostałych gruntów** to grunty będące pod zabudowaniami, podwórzami, placami i ogrodami ozdobnymi, parkami, powierzchnia wód śródlądowych (własnych i dzierzawionych), rowów melioracyjnych, powierzchnia porośnięta wikliną w stanie naturalnym, powierzchnia terenów bagiennych, powierzchnia innych gruntów (torfowiska, żwirownie), nieużytków (w tym gruntów zadrzewionych i zakrzaczonych) oraz powierzchnia przeznaczona dla rekreacji (np. zlokalizowana wokół domu, pola golfowe, itp.). Do pozostałych gruntów zalicza się także powierzchnię gruntów rolnych nie użytkowanych rolniczo, jeżeli grunty te nie powrócą już do użytkowania rolniczego, np. grunty rolne przeznaczone pod budowę drogi, supermarketu.

W związku z wprowadzeniem pojęcia **dobrej kultury rolnej** (Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 7 kwietnia 2004 r. – Dz. U. z 2004 r., nr 65, poz. 600), poszczególne rodzaje użytków rolnych, np. łąki, pastwiska, grunty ugorowane, sady, a także pozostałe grunty, nie są w pełni porównywalne z wynikami PSR 2002. W PSR 2010 zaprezentowano nowe lub zmienione kategorie użytków rolnych dostosowane definicyjnie do wymogów Eurostatu – np. grunty ugorowane, uprawy trwałe. Obecna nomenklatura będzie obowiązywała we wszystkich badaniach prowadzonych przez GUS oraz przy publikowaniu ich wyników.

### Powierzchnia zasiewów

**Powierzchnia zasiewów** to powierzchnia wszystkich upraw zasianych i zasadzonych w gospodarstwie rolnym. Do powierzchni pod zasiewami nie zaliczamy powierzchni szkółek drzew i krzewów ozdobnych, szkółek drzew leśnych do celów handlowych, uprawy wikliny, drzew i krzewów owocowych rosnących poza plantacjami, a także innych upraw trwałych oraz powierzchni upraw trwałych pod osłonami itp. Nie zalicza się tu powierzchni plantacji drzew i krzewów szybkorosnących prowadzonych na użytkach rolnych, które kwalifikowane są do lasów oraz powierzchni upraw na przyoranie uprawianych jako plon główny, ponieważ tę powierzchnię zakwalifikowano do gruntów ugorowanych. Do tej powierzchni nie kwalifikuje się również ogrodów przydomowych.

Dane o powierzchni zasiewów ujmowane w spisie dotyczą powierzchni upraw poszczególnych ziemiopłodów uprawianych w plonie głównym.

Do grupy **zbóż ogółem** zalicza się powierzchnię uprawy zbóż podstawowych (pszenica, żyto, jęczmień, owies, pszenżyto) z mieszankami zbożowymi łącznie z kukurydzą na ziarno i pozostałymi uprawami zbożowymi (gryka, proso itp.).

Do grupy **przemysłowych** zaliczono powierzchnię buraków cukrowych, rzepaku i rzepiku, Inu i konopi oraz tytoniu. Nie zalicza się tu maku, słonecznika, chmielu, ziół leczniczych, wikliny i innych przemysłowych. Uprawy te w niniejszej publikacji zaliczono do grupy **pozostałe uprawy**.

Do grupy **strączkowych jadalnych** zalicza się groch, fasolę, bób oraz inne strączkowe jadalne uprawiane na ziarno (np. ciecierzycę). Powierzchnię zasianą grochem, fasolą, bobem itp. przewidzianą do zbioru w stanie niedojrzałym zaliczono do warzyw gruntowych.

Do grupy **pastewnych** zaliczono uprawy okopowych pastewnych, strączkowych pastewnych łącznie z mieszankami zbożowo-strączkowymi na ziarno, kukurydzy na zielonkę, motylkowych drobnonasiennych, innych pastewnych i traw (bez upraw przeznaczonych na nawozy zielone).

Grupa **pozostałe uprawy** obejmuje dane o powierzchni warzyw gruntowych, truskawek i poziomek gruntowych, innych upraw nasiennych, kwiatów i roślin ozdobnych gruntowych,



pozostałych przemysłowych (np. krokosza barwierskiego, ziół dla przemysłu kosmetycznego), słonecznika na ziarno, soi, innych oleistych, chmielu, ziół i przypraw, cykorii, a także upraw pod osłonami bez upraw trwałych pod osłonami oraz pozostałych upraw.

Do **warzyw** zaliczono: kapustę głowiastą (wczesną i późną, białą, czerwoną i włoską), cebulę, marchew jadalną, buraki ćwikłowe, ogórki, pomidory, kalafior (wczesne i późne), warzywa pozostałe (pietruszkę, selery, pory, brukselkę, szczaw, szpinak, sałatę, rzodkiewkę, chrzan, rabarbar, skorzonę, kalarepę, czosnek, dynię, szparagi, brokuły, kapustę pekińską, cykorię liściastą itp.). Do grupy tej należy również zaliczyć powierzchnię zasianą grochem i bobem, z której przewiduje się dokonanie zbioru w stanie niedojrzałym (zielonym), powierzchnię zasianą fasolą szparagową, z której przewiduje się zbiór niedojrzałych strąków oraz powierzchnię uprawy kukurydzy z przeznaczeniem na zbiór kolb w stanie niedojrzałym, a także powierzchnię uprawy rozsąd warzyw gruntowych na potrzeby gospodarstwa.

Powierzchnia uprawy **warzyw gruntowych** to łączna powierzchnia warzyw uprawianych w gruncie lub z zastosowaniem przykrycia upraw niską, niedostępną folią (poniżej 1,5 m w szczycie) okresowo bądź na stałe w danym sezonie wegetacji.

Powierzchnia uprawy **warzyw pod osłonami** to powierzchnia uprawy warzyw i rozsąd warzyw na potrzeby gospodarstwa, uprawianych pod dostępnymi osłonami, tj. w szklarniach, tunelach foliowych wysokich (1,5 m i więcej w szczycie) i w inspektach.

Powierzchnia uprawy **truskawek i poziomek gruntowych** to powierzchnia zasadzona truskawkami i poziomkami w gruncie i pod niską, niedostępną folią (poniżej 1,5 m w szczycie), łącznie z nowymi, wiosennymi nasadzeniami. Nie ujmowano tu powierzchni przygotowanej do nasadzeń jesiennych oraz powierzchni plantacji truskawek przeznaczonych na sadzonki. W 2002 r. powierzchnia poziomek nie była ujmowana łącznie z powierzchnią truskawek, lecz była włączona do grupy pozostałych krzewów owocowych i plantacji jagodowych.

Powierzchnia uprawy **truskawek i poziomek pod osłonami** to powierzchnia uprawy truskawek i poziomek pod dostępnymi osłonami, tj. w szklarniach, tunelach foliowych wysokich (1,5 m i więcej w szczycie) i w inspektach.

### Metody produkcji roślinnej

**Orka pługiem lemieszowym lub talerzowym** to powszechnie stosowana metoda uprawy, która obejmuje odwrócenie gleby. Po tej czynności może nastąpić drugi etap uprawy jakim jest np. użycie brony.

**Uprawa konserwująca (płytką orka)** jest wykonywana bez użycia pługa lemieszowego lub talerzowego. Ta metoda uprawy nie powoduje odwrócenia gleby. Dzięki niej resztki poźniwne, które pozostają na powierzchni ziemi zmniejszają erozję i pozwalają zatrzymać wilgoć w glebie (na polu powinno zostać przynajmniej 30% resztek poźniwnych). Konserwująca (zachowawcza) uprawa gleby obejmuje: pasową lub strefową uprawę gleby, uprawę bronową, obredlanie.

**Siew bezpośredni** to metoda uprawy, która nie wymaga stosowania żadnych zabiegów agrotechnicznych pomiędzy zbiorem upraw z poprzedniego sezonu wegetacji a siewem. Nasiona umieszcza się w glebie bez uprzedniego zastosowania orki lub uprawy konserwującej (zachowawczej).

### Zwierzęta gospodarskie

Badaniu podlegały zwierzęta gospodarskie znajdujące się w gospodarstwie oraz zwierzęta wysłane na redyki, wypasy i do baczek. Rejestrowane były wszystkie zwierzęta, tj. zarówno stanowiące własność użytkownika gospodarstwa rolnego lub członków jego gospodarstwa domowego, jak również zwierzęta przetrzymywane czasowo lub stale w gospodarstwie, tj. przyjęte na wychów, opas itp., niezależnie od tego, czy przyjęto je od gospodarstw indywidualnych, czy od jednostek państwowych, spółdzielczych, spółek.

Do **krów** zalicza się krowy mleczne i krowy „mamki”.

**Krowy mleczne** to dorosłe samice bydła, które miały już potomstwo, a ze względu na rasę, odmianę lub szczególne właściwości utrzymywane są w gospodarstwie wyłącznie lub głównie do produkcji mleka przeznaczonego do konsumpcji lub przetworzenia na produkty mleczne. Zalicza się tu również krowy mleczne wybrakowane już z chowu, które w momencie przeprowadzania badania pozostają jeszcze w gospodarstwie na tzw. dopasie, po czym skierowane zostaną do uboju.

**Krowy „mamki”** to dorosłe samice bydła, które miały już potomstwo, a ze względu na rasę (krowy ras mięsnych i urodzone z krzyżówek z rasami mięsnymi) lub szczególne właściwości utrzymywane są w gospodarstwie wyłącznie lub głównie do produkcji cieląt rzeźnych i których mleko wykorzystywane jest do odchowu cieląt lub przeznaczone na paszę dla innych zwierząt. Zalicza się tu również krowy „mamki” wybrakowane już z chowu, które w momencie przeprowadzania badania pozostają jeszcze w gospodarstwie na tzw. dopasie, po czym skierowane zostaną do uboju.

Badaniu podlegało поголовье **drobiu** poszczególnych gatunków w wieku powyżej 2 tygodni. Dla gospodarstw rolnych o dużej skali chowu drobiu (np. ferma wielkotowarowa produkująca brojlery lub jaja konsumpcyjne), w których w dniu badania nie było na stanie drobiu w związku z trwającą właśnie przerwą technologiczną w produkcji, a przerwa ta nie przekraczała 8 tygodni, przyjmowano stany drobiu z okresu przed opróżnieniem pomieszczeń (kurników).

W celu przeliczenia pogłowia zwierząt w sztukach fizycznych na **sztuki przeliczeniowe duże (SD)** wykorzystano następujące współczynniki:

- 1) bydło, tj. cielęta ogółem w wieku poniżej 1 roku – 0,40; byczki i jałówki razem w wieku 1-2 lat – 0,70; samce bydła w wieku 2 lat i więcej – 1,0; jałówki w wieku 2 lat i więcej – 0,80; krowy mleczne – 1,0; krowy „mamki” – 0,80;
- 2) trzoda chlewna, tj. prosięta o wadze do 20 kg – 0,027; lochy ogółem – 0,50; pozostała trzoda chlewna razem (warchlaki o wadze 20-50 kg, knury i knurki o wadze 50 kg i więcej, trzoda chlewna na ubój o wadze 50 kg i więcej, tj. tuczniki) – 0,30;
- 3) owce ogółem – 0,10;
- 4) kozy ogółem – 0,10;
- 5) konie ogółem – 0,80;
- 6) drób, tj. łącznie brojlery kurze oraz kury i koguty dorosłe na rzeź – 0,007; nioski kurze razem – 0,014; łącznie indyki, gęsi, kaczki, drób pozostały (bez strusi) – 0,030; strusie – 0,35;
- 7) króliki ogółem – 0,020.

### **Ciągniki, maszyny i urządzenia rolnicze**

Badaniem zostały objęte ciągniki oraz wybrane maszyny i urządzenia użytkowane w gospodarstwach rolnych do prac związanych z działalnością rolniczą w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie. Spisano sprzęt własny (stanowiący wyłączną własność użytkownika gospodarstwa lub członka jego gospodarstwa domowego), jak i wspólny (będący własnością kilku rolników i użytkowany przez więcej niż jedno gospodarstwo). Ciągniki, maszyny i urządzenia rolnicze należące do kilku rolników spisywano u tego rolnika, u którego znajdowały się w dniu 30 czerwca 2010 r.

Nie spisywano sprzętu, który był niesprawny dłużej niż rok oraz tego, który został przeznaczony do kasacji.

Dane o ciągnikach dotyczą ciągników kołowych dwuosiowych i gąsienicowych.

### **Zużycie nawozów**

W badaniu zebrano dane o nawozach mineralnych, wapniowych oraz nawozach organicznych pochodzenia zwierzęcego, zużytych w gospodarstwach rolnych od 1 lipca 2009 r. do 30 czerwca 2010 r.

Zużycie nawozów mineralnych (azotowych, fosforowych, potasowych) oraz wapniowych prezentowane jest w przeliczeniu na czysty składnik NPK i CaO. Przeliczeń zużycia nawozów na 1 ha użytków rolnych w roku gospodarczym 2009/2010 dokonano na powierzchnię użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej.

Informacje o urządzeniach znajdujących się w gospodarstwach rolnych służących do magazynowania nawozów organicznych pochodzenia zwierzęcego dotyczą płyt obornikowych oraz zbiorników na gnojówkę i gnojownicę. W badaniu uwzględniono urządzenia zakryte, chroniące przed emisją amoniaku.

### Gospodarstwa ekologiczne

Za **gospodarstwo stosujące ekologiczne metody produkcji rolniczej (gospodarstwo ekologiczne)** uważa się gospodarstwo rolne, które posiada certyfikat nadany przez jednostkę certyfikującą lub jest w trakcie przedstawiania na ekologiczne metody produkcji rolniczej (pod kontrolą jednostki certyfikującej).

### Dochody gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego

Za **gospodarstwo domowe z użytkownikiem gospodarstwa rolnego** uważa się zespół osób mieszkających i utrzymujących się wspólnie, jeżeli wśród nich jest osoba prowadząca gospodarstwo indywidualne.

Za **dochód całkowity gospodarstwa domowego** uważa się łączne dochody wszystkich osób zamieszkałych wspólnie z użytkownikiem gospodarstwa rolnego i utrzymujących się razem z nim, tj. z tytułu prowadzenia działalności rolniczej i pozarolniczej (również tej niezwiązanej z gospodarstwem rolnym) oraz z tytułu: pracy najemnej, pobierania emerytur i rent, zasiłku z pomocy społecznej, zasiłku wychowawczego, alimentów, stypendiów, posiadania lokat kapitałowych, uzyskiwania pomocy zagranicznej, wygranych w grach liczbowych i loteriach itp.

Dla potrzeb publikacji przyjęto, że główne źródło dochodu to źródło dochodów przekraczające 50% dochodów ogółem gospodarstwa domowego.

Dane o strukturze dochodów dotyczą okresu 12 miesięcy poprzedzających badanie (tzn. okresu od 1 lipca 2009 r. do 30 czerwca 2010 r.).

### Pracujący

Dane dotyczą osób pracujących w gospodarstwach rolnych w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie (tj. wg aktywności stałej) w podziale na gospodarstwa indywidualne oraz gospodarstwa rolne osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej.<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> Dla zaspokojenia potrzeb krajowych w Powszechnym Spisie Rolnym 2010 zbadano dodatkowo wkład pracy w rolnictwie w ujęciu aktywności bieżącej (tylko w ciągu tygodnia poprzedzającego dzień referencyjny spisu), jednakże ze względu na charakter niniejszej publikacji, dane te nie zostały tutaj uwzględnione.

**Dane o pracujących w rolnictwie według aktywności stałej dotyczą nakładów pracy ponoszonych na wytworzenie produkcji rolnej w ciągu 12 miesięcy**, a więc uwzględniają cały roczny cykl produkcyjny w gospodarstwie rolnym (pod warunkiem, że 30 czerwca 2010 r. w gospodarstwie była prowadzona działalność rolnicza).

W **gospodarstwach indywidualnych** poddano badaniu wkład pracy użytkownika gospodarstwa rolnego oraz dorosłych członków jego rodziny (tj. w wieku 15 lat i więcej), niezależnie od tego czy stanowili jedno gospodarstwo domowe, czy nie, wkład pracy pracowników najemnych stałych, dorywczych, kontraktowych, a także pracę wykonywaną w ramach pomocy sąsiedzkiej.

W **gospodarstwach osób prawnych oraz jednostkach organizacyjnych niemających osobowości prawnej** badany był wkład pracy **pracowników najemnych stałych, dorywczych, kontraktowych i pozostałych pracujących**.

Za **pracę w swoim/rodzinnym gospodarstwie rolnym** uznaje się wykonywanie prac bezpośrednio związanych z produkcją rolniczą (roślinną i zwierzęcą) oraz prace ogólne, związane z prowadzeniem gospodarstwa np.:

- 1) zakup środków produkcji,
- 2) sprzedaż produktów i przygotowanie ich do sprzedaży,
- 3) prace związane z magazynowaniem,
- 4) transport na potrzeby gospodarstwa rolnego,
- 5) bieżące naprawy sprzętu rolniczego, prace konserwacyjne budynków, maszyn, instalacji,
- 6) organizację i zarządzanie pracą w gospodarstwie rolnym, załatwianie spraw urzędowych, prowadzenie rachunków,
- 7) wypełnianie wniosków o dopłaty bezpośrednie i inne.

Ze względu na zaistniałą w 2010 r. specyficzną sytuację, do pracy w swoim gospodarstwie rolnym wliczono również prace związane z likwidacją skutków powodzi.

Jako pracy w gospodarstwie rolnym **nie traktuje się** takich prac jak: przyrządzanie posiłków, pranie, sprzątanie, doglądanie dzieci oraz innych prac związanych z prowadzeniem gospodarstwa domowego. Wyłączone są również prace związane z leśnictwem, łowiectwem, połowem lub hodowlą ryb (bez względu na to czy prowadzone były w gospodarstwie czy poza nim), a także praca w ramach działalności gospodarczej innej niż rolnicza.

Za **pracę poza swoim/rodzinnym gospodarstwem rolnym** uznaje się każdą pracę (również dorywczą), wykonywaną poza rodzinnym gospodarstwem rolnym (najemną lub na własny rachunek, w tym również w rolnictwie). Uwzględniona została tutaj również praca wykonywana w rodzinnej

działalności gospodarczej (innej niż rolnicza) np. w agroturystyce, działalności usługowej z wykorzystaniem własnego sprzętu.

Wśród pracujących członków gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego (określonych jako „pracujący w swoim gospodarstwie rolnym”) wyodrębniono następujące kategorie:

- 1) pracujący wyłącznie w swoim gospodarstwie rolnym,
- 2) pracujący głównie w swoim gospodarstwie rolnym i dodatkowo poza gospodarstwem,
- 3) pracujący głównie poza swoim gospodarstwem rolnym i dodatkowo w swoim gospodarstwie rolnym.

Podziału na pracę główną i dodatkową dokonano na podstawie kryterium czasu pracy, tj.:

- 1) **praca główna** – określana dla osób, które wykonywały więcej niż jedną pracę – oznaczała taką, która zwykle zajmuje najwięcej czasu; jeżeli dwie prace (lub więcej) zajmowały taką samą ilość czasu, pracą główną była ta, która przynosiła wyższy dochód;
- 2) **praca dodatkowa** oznaczała tę, która spośród innych niż praca główna wykonywanych zajęć zarobkowych, zajmowała zwykle najwięcej czasu; jeżeli dwie prace dodatkowe zajmowały taką samą ilość czasu, należało wskazać tę, która przynosiła wyższy dochód.

Ze względu na duży udział pracy w niepełnym wymiarze godzin oraz sezonowego zatrudnienia pracowników dorywczych, kontraktowych, pracujących w ramach pomocy sąsiedzkiej i „pozostałych osób pracujących” **nakłady pracy w rolnictwie zostały wyrażone w umownych rocznych jednostkach pracy (Annual Work Unit – AWU).**

**Roczna jednostka pracy (AWU)** oznacza ekwiwalent pełnego etatu. Oblicza się ją przez podzielenie liczby godzin przepracowanych w ciągu roku przez roczną liczbę godzin odpowiadającą pełnemu etatowi. W Polsce jako ekwiwalent pełnego etatu przyjęto 2120 godzin pracy w roku, tzn. 265 dni roboczych po 8 godzin pracy dziennie. Przy wyliczaniu nakładów pracy wyrażonych w AWU (zgodnie z metodologią Eurostatu) zachowano warunek, że na 1 osobę nie może przypadać więcej niż 1 AWU, nawet jeżeli w rzeczywistości osoba pracuje dłużej.

W tablicy prezentującej dane według godzin pracy podano średni czas pracy w gospodarstwie rolnym w ciągu roku w przedziałach:

- 1) 0-530 godzin oznacza mniej niż  $\frac{1}{4}$  etatu (np. praca była wykonywana przez okres do 3 miesięcy),
- 2) 531-1060 godzin oznacza  $\frac{1}{4}$  etatu, ale mniej niż  $\frac{1}{2}$  etatu (np. praca była wykonywana przez okres od 3 miesięcy włącznie do 6 miesięcy),
- 3) 1061-1590 godzin oznacza  $\frac{1}{2}$  etatu, ale mniej niż  $\frac{3}{4}$  etatu (np. praca była wykonywana przez okres od 6 miesięcy włącznie do 9 miesięcy),

- 4) 1591-2119 godzin oznacza  $\frac{3}{4}$  etatu, ale mniej niż 1 etat (np. praca była wykonywana przez okres od 9 miesięcy włącznie do 12 miesięcy),
- 5) 2120 godzin i więcej oznacza 1 pełny etat (np. praca była wykonywana przez 12 miesięcy w roku).

Nakłady pracy ogółem dla całego rolnictwa uwzględniają również wkład pracowników najemnych w gospodarstwach indywidualnych i w gospodarstwach osób prawnych oraz jednostek nieposiadających osobowości prawnej.

Do **pracowników najemnych** zaliczono osoby zatrudnione na podstawie pisemnej lub ustnej umowy o pracę, otrzymujące wynagrodzenie w gotówce lub w naturze. Częścią wynagrodzenia mogły być również koszty utrzymania (np. nocleg, wyżywienie).

Do **pracowników najemnych stałych** zaliczono osoby, które pracowały w każdym tygodniu w roku poprzedzającym dzień badania, bez względu na liczbę godzin pracy w ciągu tygodnia. Do pracowników najemnych stałych zaliczono również osoby, które przepracowały tylko część tygodni w roku ze względu na:

- 1) specyfikę produkcji rolnej w gospodarstwie (np. uprawa owoców, warzyw gruntowych) wymagającej zatrudnienia pracowników tylko w ciągu kilku miesięcy w roku,
- 2) urlop, służbę wojskową, chorobę, wypadek, zgon,
- 3) rozpoczęcie lub zakończenie pracy w gospodarstwie (czyli osoby, które zmieniły miejsce pracy w ciągu roku),
- 4) całkowite wstrzymanie pracy w gospodarstwie spowodowane przyczynami naturalnymi (powódź, pożar).

**Pracownicy dorywczy** są to osoby, które w ciągu 12 miesięcy pracowały tylko w wybranym okresie i nie mają stałej umowy o pracę.

**Pomoc sąsiedzka** jest to wymiana nakładów pracy pomiędzy gospodarstwami rolnymi. Praca ta musi być wykonywana bez wynagrodzenia przez osoby użytkujące inne gospodarstwo rolne.

**Pracownicy kontraktowi** są to osoby wykonujące określoną usługę w gospodarstwie rolnym, które nie zostały zatrudnione bezpośrednio przez to gospodarstwo rolne.

Do **pozostałych osób pracujących** w gospodarstwie rolnym zaliczono członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych (jeżeli pracowali w gospodarstwie rolnym), uczniów pracujących w szkolnych gospodarstwach rolnych, osoby pracujące (w tym duchownych) w gospodarstwach prowadzonych przez zakony (ale nie pracowników najemnych stałych).

## TYPOLOGIA GOSPODARSTW ROLNYCH

Przedstawiona w niniejszej publikacji typologia gospodarstw rolnych nie jest porównywalna z typologią prezentowaną w poprzednich opracowaniach (Charakterystyka gospodarstw rolnych 2002, 2005 i 2007) ze względu na zmianę metody jej naliczania.

Obecnie obowiązująca klasyfikacja gospodarstw rolnych według standardów Unii Europejskiej nazywana Wspólnotową Typologią Gospodarstw Rolnych w skrócie „typologią”, została ustanowiona Rozporządzeniem Komisji (WE) nr 1242/2009 z dnia 8 grudnia 2008 r.

Podstawowym celem typologii jest dostarczenie narzędzia umożliwiającego:

- 1) spełnienie potrzeb informacyjnych Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej,
- 2) sporządzanie analiz porównawczych sytuacji ekonomiczno-produkcyjnej gospodarstw rolnych:
  - a) pomiędzy różnymi klasami wielkości ekonomicznej i różnymi typami rolniczymi gospodarstw,
  - b) pomiędzy poszczególnymi krajami członkowskimi i ich regionami,
  - c) pomiędzy różnymi okresami czasowymi (analizy pionowe).

Dane pochodzące z PSR 2010 oraz wartości współczynników standardowej produkcji opracowane przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy dla każdej uprawy i kategorii zwierząt pozwoliły na ustalenie dla każdego spisane gospodarstwa rolnego **typu rolniczego** oraz **wielkości ekonomicznej**.

**Produkcja** określonej działalności rolniczej jest to wartość produkcji rolnej brutto uzyskanej z jednego hektara uprawy lub od jednego zwierzęcia gospodarskiego. Wartość oblicza się poprzez przemnożenia produkcji z 1 ha lub od 1 zwierzęcia przez cenę na terenie gospodarstwa rolnego, bez VAT, podatków od produktów i dopłat bezpośrednich.

**Standardowa produkcja (SP)** oznacza wartość produkcji odpowiadającej przeciętnej sytuacji w danym regionie. Jest obliczana jako średnia z pięciu lat wartość produkcji z określonej działalności rolniczej (roślinnej i zwierzęcej).

**Całkowita standardowa produkcja gospodarstwa (GSP)** jest sumą wartości uzyskanych dla każdej działalności rolniczej prowadzonej w gospodarstwie przez przemnożenie współczynników SP dla danej działalności przez liczbę hektarów lub liczbę zwierząt.

Wartość SP produktów roślinnych jest odnoszona do 1 ha, z wyjątkiem upraw grzybów, gdzie stosuje się standardową powierzchnię 100 m<sup>2</sup>. W przypadku produkcji zwierzęcej współczynniki SP liczone są na jedną sztukę zwierzęcia. Wyjątek stanowią drób i pszczoły, dla których SP liczone są odpowiednio na 100 sztuk i 1 pień pszczeli.



**Wielkość ekonomiczna** gospodarstwa rolnego jest to całkowita standardowa produkcja gospodarstwa wyrażona w euro.

Gospodarstwa rolne klasyfikuje się według wielkości ekonomicznej w czternastu klasach:

Klasa wielkości ekonomicznej	Wielkość w euro
I	< 2000
II	2000 - < 4000
III	4000 - < 8000
IV	8000 - < 15000
V	15000 - < 25000
VI	25000 - < 50000
VII	50000 - < 100000
VIII	100000 - < 250000
IX	250000 - < 500000
X	500000 - < 750000
XI	750000 - < 1000000
XII	1000000 - < 1500000
XIII	1500000 - < 3000000
XIV	≥ 3000000

**Typ rolniczy** gospodarstwa określany jest na podstawie wielkości udziału standardowej produkcji poszczególnych działalności rolniczych prowadzonych w gospodarstwie w całkowitej standardowej produkcji gospodarstwa rolnego.

Typologia gospodarstw rolnych ma charakter hierarchiczny. Wyróżnia się 9 typów ogólnych, 22 typy podstawowe oraz 62 typy szczegółowe.

Dla potrzeb definicji typów ogólnych, wskaźnikom standardowej produkcji z działalności rolniczych ujmowanych w badaniach struktury gospodarstw rolnych zostały nadane następujące symbole:

- P1** – standardowa produkcja z następujących upraw: zboża (pszenica zwyczajna, pszenica twarda, żyto, pszenżyto, jęczmień, owies, kukurydza na ziarno, gryka, proso, pozostałe zboża), strączkowe łącznie z mieszankami zbóż z roślinami strączkowymi (groch jadalny, fasola jadalna, inne strączkowe jadalne, strączkowe pastewne na ziarno, strączkowe pastewne na zielonkę), ziemniaki, buraki cukrowe, pastewne okopowe i krzyżowe, rośliny przemysłowe (tytoń, chmiel, rzepak i rzepik, słonecznik, soja, len, konopie, zioła i rośliny aromatyczne), warzywa i truskawki w uprawie polowej, rośliny paszowe (trawy polowe, kukurydza na zielonkę, motylkowe pastewne na zielonkę, inne pastewne na gruntach ornych), uprawy nasienne i sadzonki, grunty ugorowane bez dopłat;
- P2** – standardowa produkcja z następujących upraw: warzywa i truskawki w uprawie polowej – ogrody towarowe, warzywa i truskawki w uprawie pod osłonami, kwiaty i rośliny ozdobne

w uprawie polowej, kwiaty i rośliny ozdobne w uprawie pod osłonami, szkółki drzew i krzewów owocowych, ozdobnych i leśnych, uprawy grzybów;

**P3** – standardowa produkcja z następujących upraw: plantacje drzew i krzewów owocowych, winnice, pozostałe uprawy trwałe (np. wiklina), uprawy trwałe pod szkłem;

**P4** – standardowa produkcja z następujących gatunków zwierząt: konie, bydło, owce, kozy oraz rośliny pastewne (łąki i pastwiska, rośliny okopowe, rośliny na zielonkę: strączkowe, motylkowe, kukurydza, inne pastewne na zielonkę oraz trawy polowe na zielonkę);

**P5** – standardowa produkcja z następujących gatunków zwierząt: trzoda chlewna, drób, króliki (samice hodowlane).

Wyróżnia się następujące **typy ogólne** gospodarstw:

1. **specjalizujące się w uprawach polowych** – gospodarstwa, dla których:  $P1 > 2/3$  całkowitej standardowej produkcji gospodarstwa rolnego (GSP);
2. **specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (warzyw, truskawek, kwiatów i roślin ozdobnych), grzybów i w szkółkarstwie** – gospodarstwa, dla których:  $P2 > 2/3$  GSP;
3. **specjalizujące się w uprawie drzew i krzewów owocowych (uprawy trwałe)** – gospodarstwa, dla których:  $P3 > 2/3$  GSP;
4. **specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych paszami objętościowymi** – gospodarstwa, dla których:  $P4 > 2/3$  GSP;
5. **specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych paszami treściwymi** – gospodarstwa, dla których:  $P5 > 2/3$  GSP;
6. **mieszane - różne uprawy** – gospodarstwa, dla których:  $(P1 + P2 + P3) > 2/3$  GSP;  $P1 \leq 2/3$  GSP;  $P2 \leq 2/3$ ;  $P3 \leq 2/3$  GSP;
7. **mieszane - różne zwierzęta** – gospodarstwa, dla których:  $(P4 + P5) > 2/3$  GSP;  $P4 \leq 2/3$  GSP;  $P5 \leq 2/3$  GSP;
8. **mieszane - różne uprawy i zwierzęta** – gospodarstwa nie spełniające warunków klasyfikacji dla typów 1-7;
9. **gospodarstwa niesklasyfikowane** – gospodarstwa, dla których GSP = 0.

## SCHEMATY LOSOWANIA PRÓB

### Schemat losowania próby gospodarstw indywidualnych o powierzchni użytków rolnych poniżej 1 ha

Losowanie gospodarstw rolnych przeprowadzone zostało oddzielnie w każdej gminie przy wykorzystaniu schematu losowania warstwowego. Próba gospodarstw o liczebności 150 tys.

rozdzielona została pomiędzy gminy w taki sposób, aby błąd względny oszacowania łącznej powierzchni użytków rolnych (tj. z uwzględnieniem gospodarstw rolnych o powierzchni 1 ha i więcej, które ujęto w badaniu pełnym) nie przekraczał 0,15% dla każdej gminy.

W celu alokacji próby pomiędzy gminy wykorzystany został specjalny program optymalizacyjny, który jednocześnie:

- 1) rozdzielał próbę gospodarstw pomiędzy gminy;
- 2) w każdej gminie populację gospodarstw o powierzchni użytków rolnych poniżej 1 ha, dzielił w sposób optymalny na trzy warstwy; w rezultacie ustalone zostały granice warstw, różne w zależności od gminy;
- 3) wydzielał w danej gminie tzw. warstwę górną zawierającą gospodarstwa największe w klasie gospodarstw poniżej 1 ha; gospodarstwa te badane były w 100%, stanowiąc około 37% próby;
- 4) dokonywał optymalnego rozdziału próby pomiędzy pozostałe warstwy.

W celu wykonania losowania jako operat wykorzystano wykaz, który obejmował wszystkie gospodarstwa (nie tylko poniżej 1 ha), w którym dla każdego gospodarstwa zapisano m.in. symbol gminy oraz powierzchnię użytków rolnych.

#### **Schemat losowania próby do badania metod produkcji rolnej**

W celu wylosowania próby zastosowano schemat losowania warstwowego optymalnego. Przyjęto, że liczebność próby losowanej do badania wynosić będzie 200 tys. gospodarstw rolnych. O liczebności próby zdecydowały możliwości finansowe i organizacyjne, a także analiza precyzji wyników badania struktury gospodarstw rolnych z 2007 roku oraz wymogi dotyczące precyzji zapisane w rozporządzeniu (WE) 1166/2008.

Ze względu na specyfikę i skalę produkcji rolnej zdecydowano, że niektóre kategorie gospodarstw badane będą w 100%. Były to następujące gospodarstwa:

- 1) gospodarstwa ekologiczne,
- 2) podmioty prowadzące działy specjalne produkcji rolnej w zakresie chowu i hodowli bydła, trzody chlewnej i owiec poza gospodarstwem rolnym oraz gospodarstwa rolne prowadzące chów i hodowlę drobiu,
- 3) gospodarstwa rolne osób fizycznych o bardzo dużej skali chowu bydła (ponad 2 tysiące sztuk) lub trzody chlewnej (ponad 20 tysięcy sztuk),
- 4) gospodarstwa rolne o znaczącej skali chowu owiec lub kóz (powyżej 50 sztuk).

W celu jednoczesnej alokacji próby pomiędzy 16 województw i warstw utworzonych w tych województwach wykorzystany został algorytm, który równocześnie optymalizował granice warstw oraz rozkład próby pomiędzy warstwy ze względu na przyjęte kryteria (zastosowana metoda opisana

jest dokładniej w pracy: Lednicki, Wieczorkowski (2003), *Optimal stratification and sample allocation between subpopulations and strata, Statistics in Transition*, Vol 6, No.2, 287-305).

Jako kryteria optymalizacji przyjęto wartości względnych błędów standardowych dla następujących zmiennych:

- 1) powierzchnia użytków rolnych,
- 2) pogłowie bydła,
- 3) pogłowie trzody chlewnej.

Wybór powyższych zmiennych wynikał z faktu, że stanowiły one zbiór najważniejszych cech rolniczych, dla których była dostępna informacja w operacie. Kontrola oczekiwanej precyzji estymacji dla tych cech pozwalała spodziewać się uzyskania precyzyjnych wyników również dla pozostałych, skorelowanych z nimi cech, które występują w wymogach dokładności dla badania metod produkcji w Rozporządzeniu 1166/2008.

Efektom zastosowania algorytmu optymalizacyjnego było:

- 1) ustalenie granic warstw ze względu na powyższe zmienne, a tym samym możliwość przypisania każdemu gospodarstwu numeru warstwy,
- 2) ustalenie liczby gospodarstw losowanych z poszczególnych warstw,
- 3) wydzielenie tzw. warstwy górnej badanej w 100%, zawierającej największe gospodarstwa ze względu na przyjęte kryteria,
- 4) minimalizacja względnych błędów standardowych dla sum zmiennych: powierzchnia użytków rolnych, pogłowie bydła i pogłowie trzody chlewnej przy z góry założonej liczebności próby.

Próba losowana była z operatu losowania, w którym każdemu gospodarstwu przypisane zostały, oprócz identyfikatorów i symbolu województwa, wartości zmiennych umożliwiające zakwalifikowanie gospodarstwa do próby bez losowania oraz wartości cech warstwujących.

Przy realizacji programu optymalizacyjnego przyjęto, że wartości względnych błędów standardowych dla zmiennych wykorzystanych jako kryteria optymalizacji dla wszystkich województw nie powinny przekroczyć poziomu 0,44% (wartość ta była konsekwencją założonej sumarycznej wielkości próby).

Próba losowana była przy wykorzystaniu standardowych procedur losowania zawartych w systemie SAS (procedura SURVEYSELECT). W każdej warstwie niezależnie zastosowano metodę losowania prostego bez zwracania.

## Metoda estymacji

Zastosowana metoda estymacji uwzględniała następujące elementy:

- 1) wagi wynikające z losowania próby,
- 2) występowanie braków odpowiedzi,
- 3) występowanie gospodarstw nietypowych dla danej warstwy (tzw. *outliers*).

Wagi początkowe (ang. *basic weight*) wynikające ze schematu losowania były korygowane oddzielnie dla próby gospodarstw poniżej 1 ha oraz dla próby gospodarstw do badania metod produkcji rolnej. Poniżej podano odpowiednie wzory. W przypadku próby gospodarstw poniżej 1 ha w miejsce województw należy rozważać gminy (NUTS 5).

Podstawowym parametrem szacowanym w badaniu była suma wartości zmiennej  $X$  np. pogłowie trzody czy też powierzchnia użytków rolnych.

Parametr ten dla  $w$ -tego województwa (NUTS 2) był postaci:

$$(1) \hat{\chi}_w = \sum_h \sum_i M1_{whi} * x_{whi}, \quad (i = 1, 2, \dots, n_{wh}; h = 1, 2, \dots, \max h)$$

gdzie:

- $x_{whi}$  – wartość zmiennej  $X$  w  $i$ -tym gospodarstwie wylosowanym z  $h$ -tej warstwy w  $w$ -tym województwie,
- $M1_{whi}$  – waga przypisana  $i$ -temu gospodarstwu wylosowanemu z  $h$ -tej warstwy  $w$ -tego województwa,
- $n_{wh}$  – liczba gospodarstw wylosowanych do próby z  $h$ -tej warstwy  $w$ -tego województwa,
- $\max h$  – maksymalna liczba warstw w próbie dla danego województwa.

Ocena sumy zmiennej  $X$  dla Polski jest sumą wartości oszacowanych dla województw, tj.:

$$(2) \hat{\chi} = \sum_w \hat{\chi}_w,$$

Wagi  $M1_{whi}$  są równe odwrotności frakcji losowania w  $h$ -tej warstwie  $w$ -tego województwa tj.

$$(3) M1_{whi} = \frac{N_{wh}}{n_{wh}},$$

gdzie:

- $N_{wh}$  – liczba gospodarstw w  $h$ -tej warstwie  $w$ -tego województwa.

Ze względu na występowanie braków odpowiedzi (odmowa, brak kontaktu z wylosowanym gospodarstwem, a także likwidacja gospodarstwa), wagi pierwotne wynikające z losowania próby zostały odpowiednio skorygowane.

Waga dla  $i$ -tego gospodarstwa w  $h$ -tej warstwie  $w$ -tego województwa korygowana była za pomocą mnożnika korygującego  $r_{whi}$ , który obliczony został następująco:

$$(4) r_{whi} = \frac{\hat{n}_{1wh} + \hat{n}_{2wh}}{\hat{n}_{1wh}},$$

gdzie:

$\hat{n}_{1wh}$  – uogólniona liczebność próby zbadanej w  $h$ -tej warstwie  $w$ -tego województwa,

$\hat{n}_{2wh}$  – uogólniona liczba gospodarstw, które odmówiły udziału w badaniu w  $h$ -tej warstwie  $w$ -tego województwa.

Powyższe wartości oszacowane zostały przy wykorzystaniu wag obliczonych zgodnie ze wzorem (3), po czym obliczone zostały wagi skorygowane  $M2_{whi}$  według następującej formuły:

$$(5) M2_{whi} = r_{whi} * M1_{whi},$$

Mnożnik korygujący  $r_{whi}$  stanowił oszacowanie proporcji liczby jednostek, które powinny być zbadane w stosunku do liczby zbadanych jednostek w danej warstwie. Do jednostek, które powinny zostać zbadane zaliczono wszystkie przypadki odmów.

Waga obliczona według wzoru (5) była korygowana w sytuacji, gdy stwierdzono, że wylosowane gospodarstwo stanowiło przypadek nietypowy (tzw. *outlier*). Dotyczyło to gospodarstw, dla których w operacji losowania zapisane były stosunkowo małe wartości powierzchni użytków rolnych lub pogłównia zwierząt, a w rzeczywistości okazywały się gospodarstwami dużymi ze względu na wspomniane zmienne. Utrzymanie wag (5) dla tego typu gospodarstw, prowadziłoby do znacznego przeszacowania powierzchni użytków rolnych lub pogłównia trzody czy bydła. W związku z tym, wprowadzono wagę  $M3_{whi}$ , która przyjmuje wartości:

$$(6) M3_{whi} = 1 \text{ dla przypadków nietypowych,}$$

$$(7) M3_{whi} = M2_{whi} \frac{\sum_i M2_{whi} - n_{1wh}^*}{\sum_{i:\text{typowe}} M2_{whi}}, \text{ dla pozostałych (typowych) gospodarstw,}$$

gdzie:

$n_{1wh}^*$  – liczba gospodarstw nietypowych  $h$ -tej warstwie  $w$ -tego województwa.

Ostatecznie podane wcześniej w równaniu (1) wagi  $M1_{whi}$  zastępowano wagami  $M3_{whi}$ .

Korekta wag spowodowała konieczność modyfikacji standardowej metody szacowania wariancji.

Precyzja oszacowania sumy wartości zmiennej  $X$  była estymowana następująco:

$$(8) \hat{N}_{wh} = \sum_i M3_{whi}, \quad (i = 1, 2, \dots, n_{1wh}^1)$$

$$(9) s_{wh}^2(x) = \frac{1}{n_{1wh}^1 - 1} \left[ \sum_i x_{whi}^2 - \frac{1}{n_{wh}} \left( \sum_i x_{whi} \right)^2 \right]$$

$$(10) d^2(\hat{x}_w) = \sum_h \hat{N}_{wh}^2 \left( \frac{1}{n_{1wh}^1} - \frac{1}{\hat{N}_{wh}} \right) s_{wh}^2(x)$$

gdzie:

$n_{1wh}^1$  – liczba gospodarstw z wagą  $M3_{whi} > 1$ ,

$\hat{N}_{wh}$  – oszacowanie liczby gospodarstw (bez gospodarstw nietypowych) w  $h$ -tej warstwie  $w$ -tego województwa.

$$(11) cv(\hat{x}_w) = \frac{\sqrt{d^2(\hat{x}_w)}}{\hat{x}_w} 100$$

Wartość  $cv(\hat{x}_w)$  jest względnym błędem standardowym oszacowania sumy wartości zmiennej  $X$  w tym województwie. Z kolei dla Polski, mamy:

$$(12) cv(\hat{x}) = \frac{\sqrt{\sum_w d^2(\hat{x}_w)}}{\hat{x}} 100.$$

## WAŻNIEJSZE GRUPOWANIA I ZAKRES PUBLIKOWANYCH DANYCH

Wyniki badania zaprezentowano na poziomie województwa, podregionów i powiatów.

W tablicach przedstawiono dane dla dwóch grup gospodarstw: gospodarstw rolnych ogółem i gospodarstw indywidualnych. Dla podstawowych cech grupowanie to zostało rozszerzone o sektor prywatny oraz sektor publiczny.

W **sektorze prywatnym** podstawowymi formami własności są: własność prywatna krajowa (gospodarstwa indywidualne, gospodarstwa spółdzielcze i spółki prywatne), własność zagraniczna i własność mieszana.

Do **sektora publicznego** zaliczono gospodarstwa własności państwowej (Skarbu Państwa i państwowych osób prawnych), gospodarstwa będące własnością samorządową oraz gospodarstwa stanowiące własność mieszaną (spółki z przewagą mienia państwowego).

Dane prezentowane w niniejszej publikacji dotyczą:

- 1) **gospodarstw prowadzących 30 czerwca 2010 r. działalność rolniczą,**
- 2) wszystkich gospodarstw rolnych (prowadzących i nieprowadzących działalności rolniczej) tylko w zakresie liczby gospodarstw, użytkowania gruntów i średniej wielkości gospodarstwa.

Dane prezentowane w publikacji opracowano **według siedziby użytkownika gospodarstwa.**

W zależności od tematyki, dane zostały opracowane według niżej wymienionych klasyfikacji:

- 1) grup obszarowych powierzchni użytków rolnych,
- 2) osoby kierującej gospodarstwem rolnym,
- 3) wykształcenia ogólnego i rolniczego osoby kierującej gospodarstwem,
- 4) liczby lat prowadzenia przez osobę kierującą gospodarstwa rolnego,
- 5) rodzaju prowadzonej działalności,
- 6) celu produkcji rolniczej,
- 7) gospodarstw domowych użytkowników gospodarstw rolnych, w których ponad 50% dochodów stanowiły dochody z działalności rolniczej, pozarolniczej, pracy najemnej, emerytury lub renty oraz innych niezarobkowych źródeł utrzymania,
- 8) nakładów pracy wyrażonych w AWU,
- 9) wielkości ekonomicznej gospodarstw w euro,
- 10) typu rolniczego gospodarstw rolnych.

*Przedziały grup obszarowych użytków rolnych są lewostronnie zamknięte, z wyjątkiem grup:*

- 1) „0-1”, gdzie przedział jest obustronnie zamknięty  $\langle 0,00-1,00 \rangle$ ,
- 2) „1-2”, gdzie przedział jest obustronnie otwarty  $(1,01-1,99)$ .

*W tablicach zawierających dane sumaryczne mogą wystąpić pewne nieścisłości rachunkowe wynikające z zaokrągleń automatycznych zastosowanych w procesie uogólnienia danych z próby. Informacje liczbowe w ujęciu odsetkowym prezentowane są z jednym znakiem po przecinku i z uwagi na elektroniczną technikę zaokrągleń mogą nie sumować się na 100%.*



## UWAGI ANALITYCZNE

### GOSPODARSTWA ROLNE

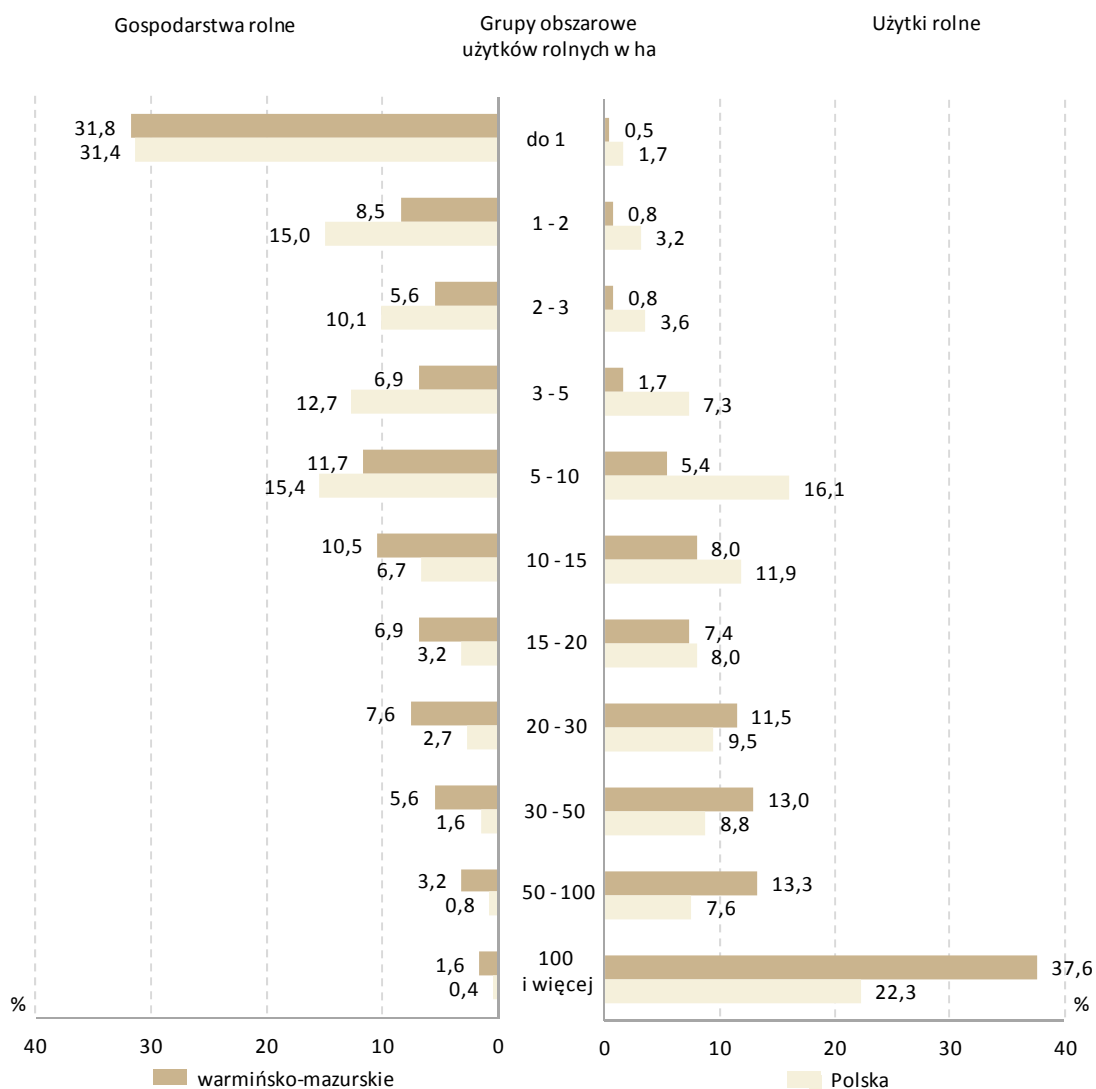
Według wyników Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r. w województwie warmińsko-mazurskim było 65,2 tys. gospodarstw rolnych (2,9% ogólnej liczby gospodarstw rolnych w Polsce), zajmujących 1221,1 tys. ha powierzchni ogólnej (6,8% powierzchni ogólnej gospodarstw rolnych w Polsce). Gospodarstwa indywidualne stanowiły 99,6% ogólnej liczby gospodarstw rolnych w województwie, a w ich posiadaniu znajdowało się 969,9 tys. ha, tj. 79,4% powierzchni ogólnej gospodarstw rolnych. W gospodarstwach rolnych sektora publicznego pozostawało nadal 118,3 tys. ha, tj. 9,7% ogólnej powierzchni gruntów gospodarstw rolnych.

TABL. 1. CHARAKTERYSTYKA GOSPODARSTW ROLNYCH WEDŁUG FORM WŁASNOŚCI

Wyszczególnienie	Ogółem	Sektor prywatny		Sektor publiczny
		razem	w tym gospodarstwa indywidualne	
		Liczba gospodarstw		
<b>Ogółem</b> .....	<b>65150</b>	<b>65085</b>	<b>64897</b>	<b>65</b>
w % ogółem .....	100,0	99,9	99,6	0,1
		Powierzchnia ogólna		
w hektarach .....	1221101	1102787	969912	118314
w % ogółem .....	100,0	90,3	79,4	9,7
		Powierzchnia użytków rolnych		
w hektarach .....	1055675	964516	873109	91159
w % ogółem .....	100,0	91,4	82,7	8,6
		Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach		
w hektarach .....	16,20	14,82	13,45	1402,44
		Liczba gospodarstw prowadzących działalność rolniczą		
<b>Razem</b> .....	<b>52245</b>	<b>52182</b>	<b>51998</b>	<b>63</b>
w % razem .....	100,0	99,9	99,5	0,1
wyłącznie rolniczą.....	49774	49715	49562	59
rolniczą i inną niż rolniczą .....	2471	2467	2436	4
		Powierzchnia ogólna		
		w gospodarstwach prowadzących działalność rolniczą		
w hektarach .....	1150603	1078010	956596	72593
w % ogółem .....	100,0	93,7	83,1	6,3
		Powierzchnia użytków rolnych		
		w gospodarstwach prowadzących działalność rolniczą		
w hektarach .....	1004098	956502	865139	47596
w % ogółem .....	100,0	95,3	86,2	4,7
		Średnia powierzchnia użytków rolnych		
		w gospodarstwach prowadzących działalność rolniczą		
w hektarach .....	19,22	18,33	16,64	755,50

W strukturze gospodarstw rolnych województwa warmińsko-mazurskiego największą grupę, pod względem liczebności, stanowiły gospodarstwa o powierzchni do 1 ha UR – 31,8%. Powierzchnia użytków rolnych w tych gospodarstwach stanowiła zaledwie 0,5% powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach rolnych. Wśród gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha UR największą grupę, liczącą 17,2% ich ogólnej liczby, stanowiły gospodarstwa o powierzchni 5-10 ha UR, w których znajdowało się 5,4% ogólnej powierzchni użytków rolnych. Największa powierzchnia użytków rolnych (50,9%) znajdowała się w grupie gospodarstw o powierzchni 50 ha i więcej UR, pomimo że stanowiły one zaledwie 4,8% ogólnej liczby gospodarstw rolnych.

### Struktura gospodarstw rolnych i powierzchni użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych



Przeciętna powierzchnia ogólna gospodarstwa rolnego w województwie warmińsko-mazurskim w 2010 r. wyniosła 18,74 ha (w Polsce – 7,93 ha), w tym powierzchnia gospodarstwa o areale powyżej 1 ha UR – 27,20 ha (w Polsce – 11,22 ha). Przeważająca część gospodarstw rolnych w województwie warmińsko-mazurskim jest mała, co wynika z historycznych warunków rozwoju rolnictwa w tym regionie.

gospodarstwa indywidualnego wyniosła 14,95 ha (w Polsce – 6,94 ha), w tym powierzchnia gospodarstwa o areale powyżej 1 ha UR – 21,66 ha (w Polsce – 9,78 ha).

Przeciętna powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie rolnym w województwie warmińsko-mazurskim wyniosła 16,20 ha (w Polsce – 6,81 ha), w tym powierzchnia w gospodarstwie o areale powyżej 1 ha UR – 23,65 ha (w Polsce – 9,76 ha). Pod względem przeciętnej wielkości użytków rolnych w gospodarstwie rolnym, województwo warmińsko-mazurskie zajęło 2 lokatę w kraju – po województwie zachodniopomorskim. Przepiętna powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie indywidualnym wyniosła 13,45 ha (w Polsce – 6,01 ha), w tym powierzchnia w gospodarstwie o areale powyżej 1 ha UR – 19,65 ha (w Polsce – 8,60 ha). Pod względem przeciętnej wielkości użytków rolnych w gospodarstwie indywidualnym, województwo warmińsko-mazurskie zajęło 1 lokatę w kraju.

### Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych ogółem



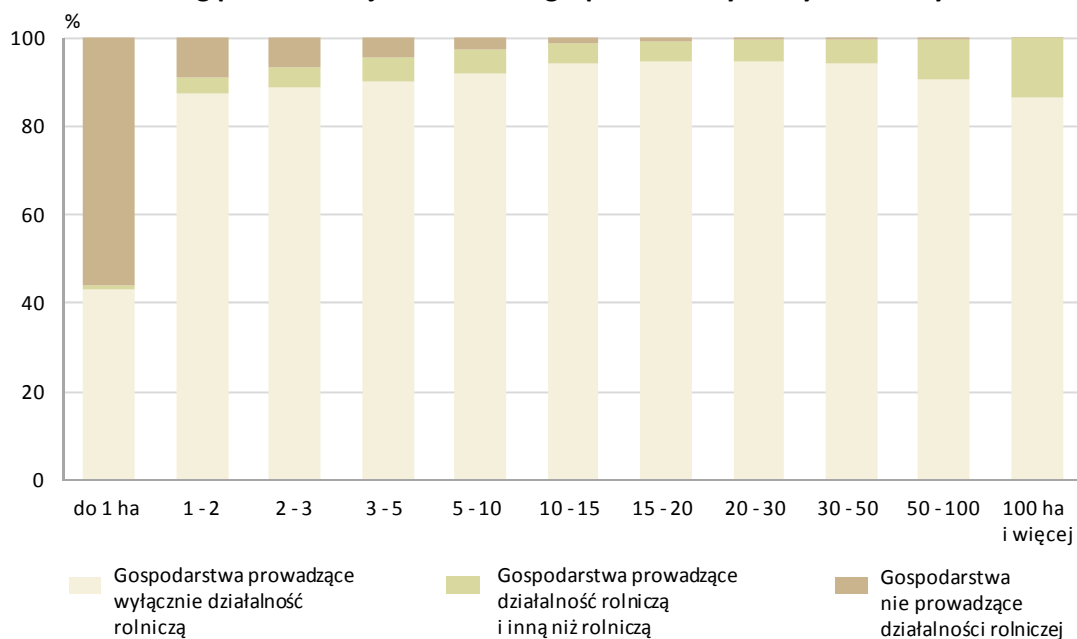
W przekroju terytorialnym województwa największą średnią powierzchnią użytków rolnych w gospodarstwie rolnym odnotowano w powiatach: kętrzyńskim (25,01 ha), bartoszyckim (23,59 ha), braniewskim (22,72 ha) oraz oleckim (22,04 ha). W przypadku gospodarstw rolnych o areale powyżej 1 ha UR największą średnią odnotowano u rolników mających siedzibę, mieszkających na terenie powiatów: miasto Olsztyn (58,91 ha), kętrzyńskiego (37,21 ha), oleckiego (33,71 ha) oraz bartoszyckiego (33,01 ha).

## Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych powyżej 1 ha UR



Powszechny Spis Rolny 2010 dostarczył informacji o ogólnej liczbie gospodarstw rolnych, jak i o liczbie jednostek prowadzących działalność rolniczą i pozarolniczą bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym. W dniu 30 czerwca 2010 r. działalność rolniczą w województwie warmińsko-mazurskim prowadziło 52,2 tys. gospodarstw rolnych, tj. 80,2% ich ogólnej liczby (w Polsce – 83,0%). Użytkownicy pozostałych gospodarstw rolnych nie prowadzili działalności rolniczej, tzn. nie utrzymywali posiadanych użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej oraz nie posiadali zwierząt gospodarskich.

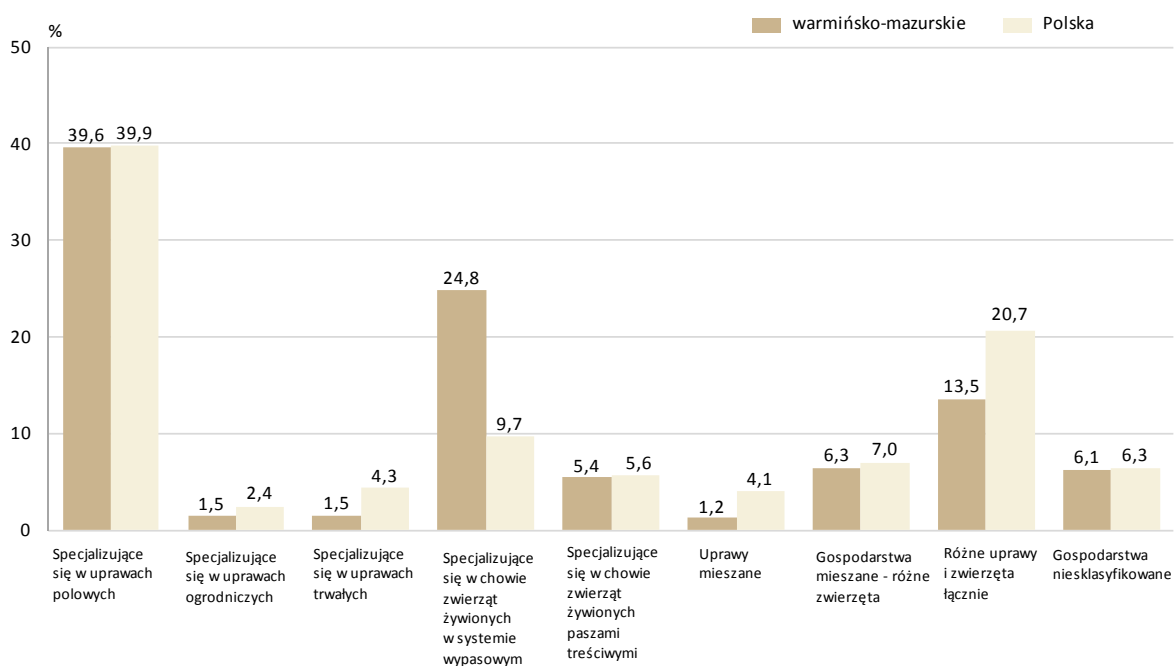
**Struktura gospodarstw rolnych  
według prowadzonej działalności i grup obszarowych użytków rolnych**



Największy odsetek gospodarstw nie prowadzących działalności rolniczej zanotowano w grupie gospodarstw o powierzchni do 1 ha UR – 55,9%. W pozostałych gospodarstwach ich udział w ogólnej liczbie gospodarstw danej grupy obszarowej zmniejszał się wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstw. W grupie gospodarstw o powierzchni 1-2 ha UR wynosił on 9,1%, zaś w grupie gospodarstw o powierzchni 50 ha i więcej UR tylko 0,2%.

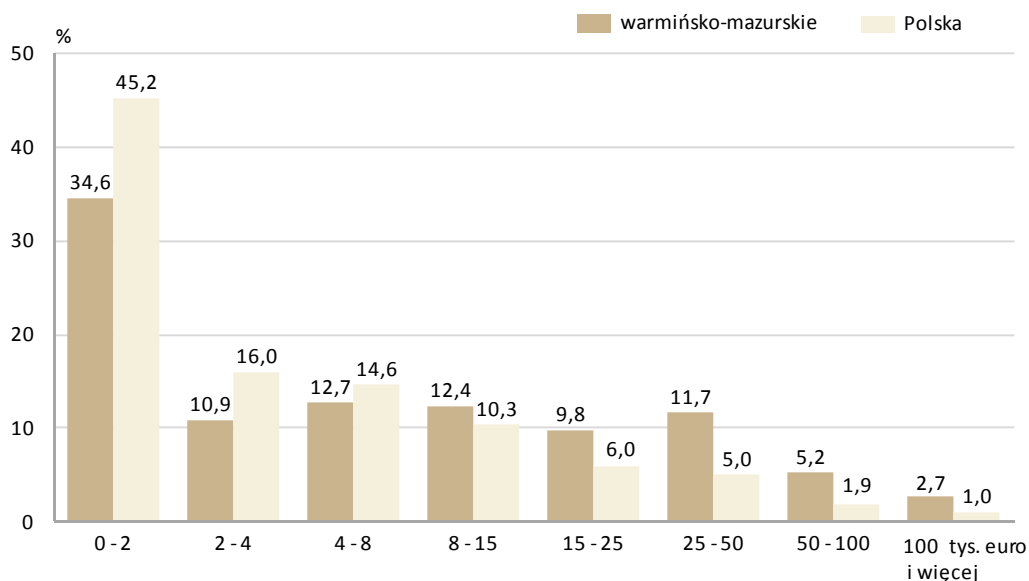
Wśród gospodarstw, których użytkownicy zadeklarowali prowadzenie działalności rolniczej dominowały gospodarstwa prowadzące wyłącznie działalność rolniczą – 95,3%. Dodatkowa działalność pozarolnicza, bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym wystąpiła w 2,5 tys. gospodarstw rolnych. Była to głównie działalność związana z: agroturystyką, chowem i hodowlą ryb i innych organizmów wodnych, nierolniczymi pracami kontraktowymi z wykorzystaniem środków produkcji gospodarstwa, leśnictwem.

### Struktura gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą według typu rolniczego



Wśród gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą dominowały, podobnie jak w Polsce, gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych – 39,6%. Drugą dominującą grupę w województwie stanowiły gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych w systemie wypasowym – 24,8% (w Polsce udział tej grupy wyniósł 9,7%). Trzecią pod względem liczebności grupę stanowiły gospodarstwa z różnymi uprawami i zwierzętami łącznie – 13,5% (w Polsce – 20,7%).

### Struktura gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą według klas wielkości ekonomicznej



W strukturze gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej w województwie warmińsko-mazurskim do najniższych klas, tj. 0-4 tys. euro należało 45,5% gospodarstw rolnych (w Polsce – 61,2%). Gospodarstwa największe ekonomicznie, tj. w klasie 50 tys. euro i więcej stanowiły 7,9% (w Polsce – 2,9%).

### Średnia wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego



Średnia wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego w województwie wyniosła 20,8 tys. euro (w Polsce – 10,1 tys. euro). W przekroju terytorialnym województwa największą średnią charakteryzowały się gospodarstwa użytkowników z powiatów: Olsztyn (42,5 tys. euro), iławskiego (28,3 tys. euro) oraz nowomiejskiego (28,1 tys. euro).

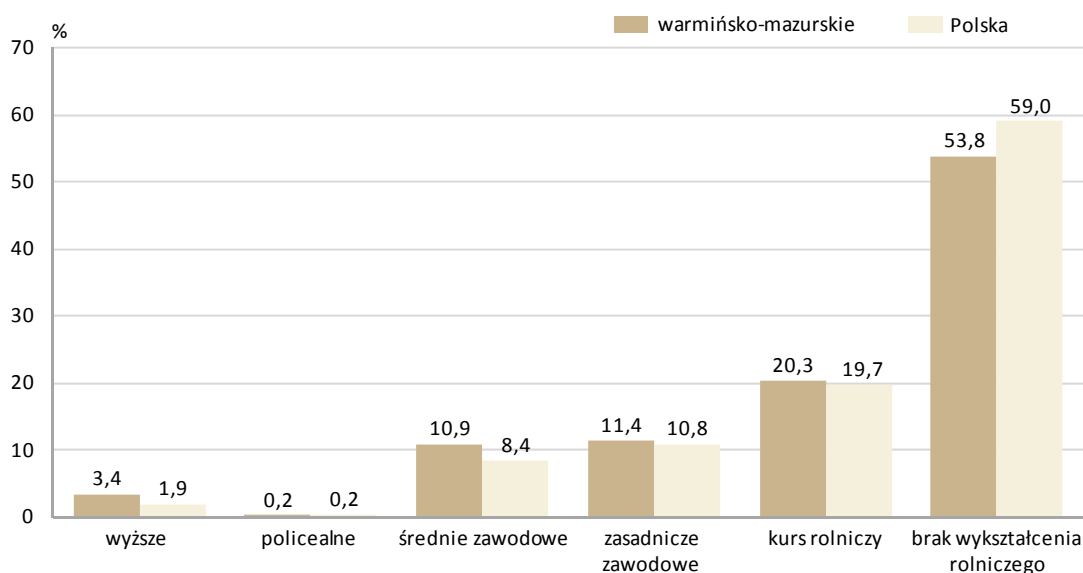
Ekologiczne metody produkcji rolniczej stosowano w 1,7 tys. gospodarstw rolnych, tj. w 3,3% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą w województwie (w Polsce – w 0,9%). Pod względem udziału gospodarstw ekologicznych w ogólnej liczbie gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą, województwo warmińsko-mazurskie zajęło 2 lokatę w kraju – po województwie zachodniopomorskim.

W gospodarstwach rolnych, w których prowadzono działalność rolniczą, dokonano na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2010 charakterystyki osób kierujących gospodarstwem rolnym, to znaczy osób upoważnionych przez właściciela/użytkownika gospodarstwa rolnego do podejmowania i nadzorowania decyzji bezpośrednio związanych z procesami produkcyjnymi.

Kierującym gospodarstwem rolnym był zazwyczaj sam użytkownik gospodarstwa rolnego – w 96,4% gospodarstw. W pozostałych gospodarstwach była to inna osoba wchodząca w skład rodzinnej siły roboczej (w 2,8% gospodarstw) lub pracownik najemny (w 0,8% gospodarstw).

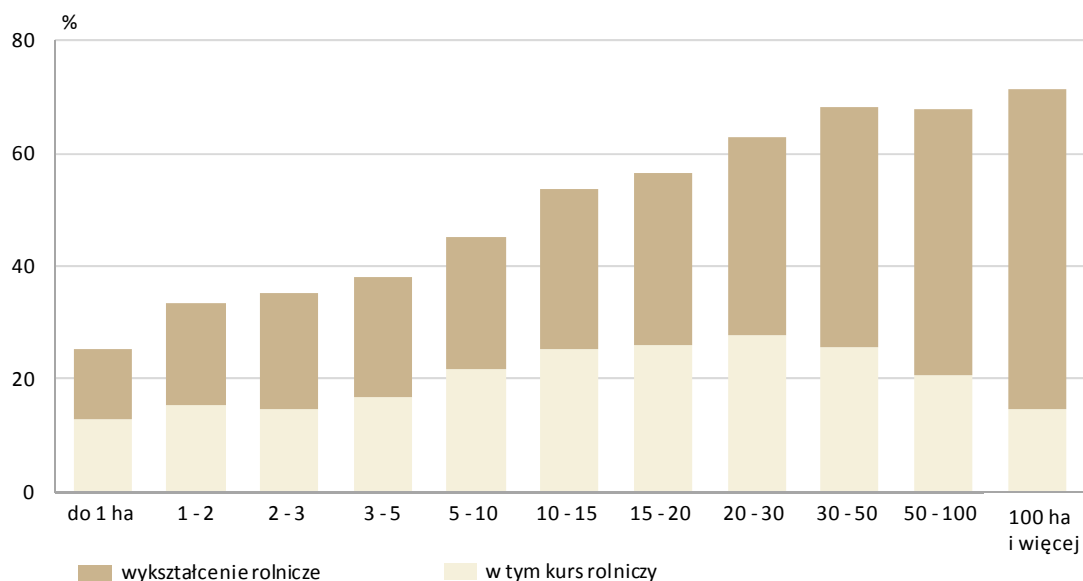
Gospodarstwami indywidualnymi kierowali przede wszystkim mężczyźni, którzy stanowili 71,9% ogółu kierujących (w Polsce – 65,2%). Co trzeci kierujący należał do grupy wiekowej 45-54 lata, a co czwarty do grupy 35-44 lata. Osoby najstarsze, tj. w wieku 65 lat i więcej stanowiły w województwie 7,7% ogółu kierujących (w Polsce – 11,3%).

#### Struktura gospodarstw rolnych według poziomu wykształcenia rolniczego osoby kierującej



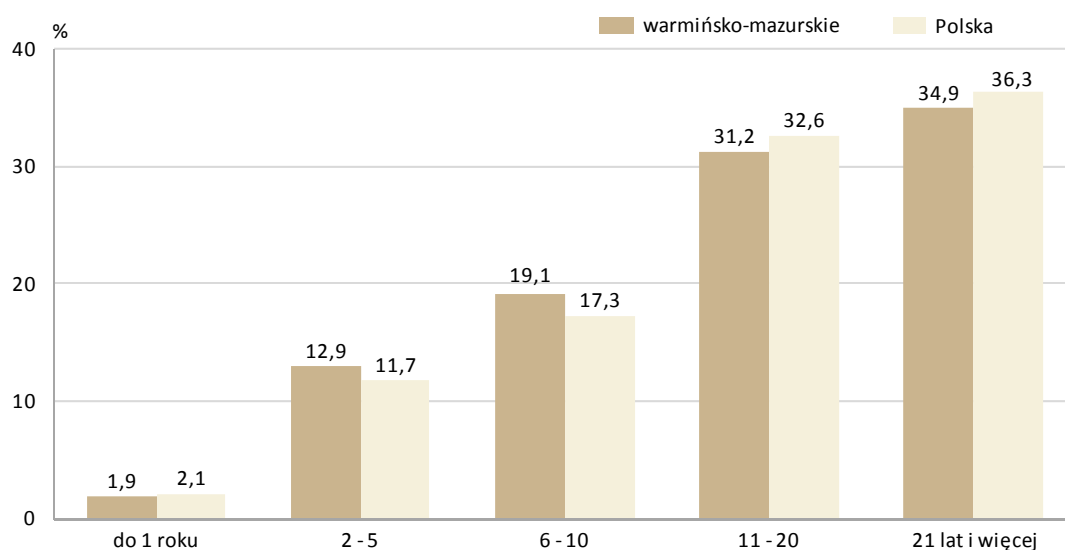
Przygotowanie rolnicze miało w województwie warmińsko-mazurskim 24,1 tys. osób, tj. 46,2% kierujących gospodarstwem rolnym (w Polsce – 41,0%). Spośród kierujących posiadających wykształcenie rolnicze 44,0% ukończyło tylko kursy rolnicze.

### Udział osób kierujących z wykształceniem rolniczym w gospodarstwach rolnych według grup obszarowych użytków rolnych



Udział osób kierujących gospodarstwem rolnym z wykształceniem rolniczym wzrastał wraz ze zwiększaniem się powierzchni gospodarstw i wynosił od 25,5% w grupie gospodarstw do 1 ha użytków rolnych do 71,7% w gospodarstwach największych obszarowo. Wśród kierujących gospodarstwami rolnymi o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych odsetek ten wynosił średnio 50,6% (w Polsce – 46,1%).

### Struktura gospodarstw rolnych według okresu prowadzenia przez osobę kierującą gospodarstwem



Ponad dziesięcioletnie doświadczenie w prowadzeniu gospodarstwa rolnego posiadało 66,1% kierujących (w Polsce – 68,9%), w tym 34,9% kierujących prowadziło samodzielnie gospodarstwo rolne przez 21 lat i więcej.



## UŻYTKOWANIE GRUNTÓW

Użytkownicy gospodarstw rolnych z województwa warmińsko-mazurskiego, prowadzący działalność rolniczą posiadali w 2010 r. 1150,6 tys. ha gruntów, w tym 1004,1 tys. ha użytków rolnych, co stanowiło odpowiednio 94,2% ogólnej powierzchni gruntów i 95,1% powierzchni użytków rolnych wszystkich gospodarstw rolnych. W gospodarstwach rolnych prowadzących działalność rolniczą znajdowało się 6,7% krajowej powierzchni gruntów, w tym również 6,7% użytków rolnych.

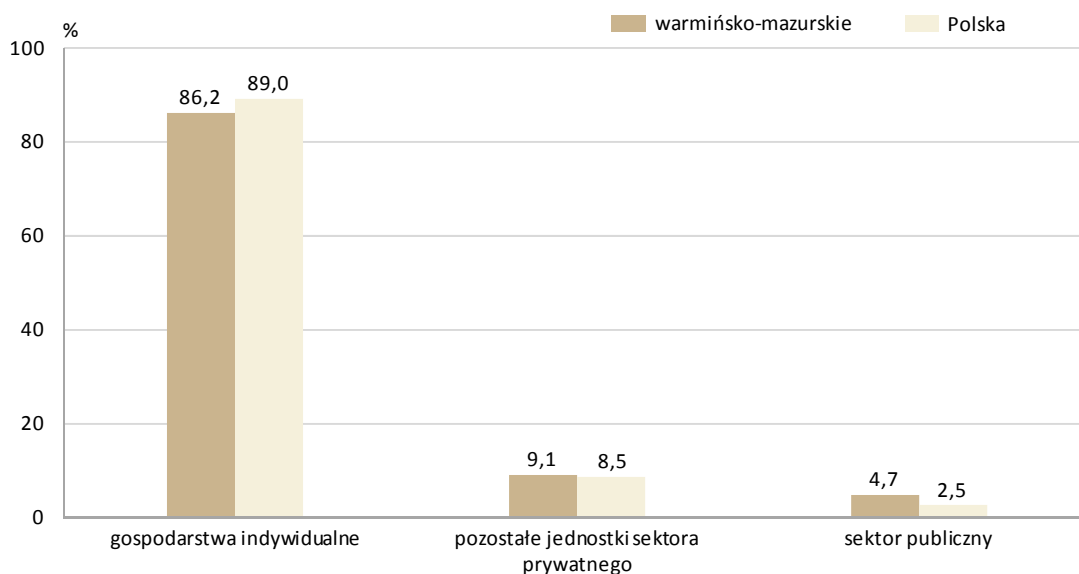
TABL. 2. UŻYTKOWANIE GRUNTÓW W GOSPODARSTWACH ROLNYCH PROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ ROLNICZĄ

Wyszczególnienie	Ogółem			W tym gospodarstwa indywidualne		
	powierzchnia gruntów w hektarach	liczba gospodarstw	średnia powierzchnia gruntów w gospodarstwie w hektarach	powierzchnia gruntów w hektarach	liczba gospodarstw	średnia powierzchnia gruntów w gospodarstwie w hektarach
<b>Ogółem .....</b>	<b>1150603</b>	<b>52196</b>	<b>22,04</b>	<b>956596</b>	<b>51949</b>	<b>18,41</b>
użytki rolne .....	1004098	51868	19,36	865139	51628	16,76
w dobrej kulturze .....	978216	51595	18,96	850450	51357	16,56
grunty orne .....	632183	37979	16,65	528232	37773	13,98
pod zasiewami ....	592886	35694	16,61	507112	35510	14,28
ugorowane .....	39297	4546	8,64	21121	4481	4,71
ogrody						
przydomowe .....	1478	9988	0,15	1453	9979	0,15
łąki trwałe .....	186345	32680	5,70	174735	32510	5,37
pastwiska trwałe ....	150809	20198	7,47	139034	20075	6,93
uprawy trwałe .....	7400	4842	1,53	6994	4812	1,45
w tym sady .....	6691	4544	1,47	6295	4514	1,39
pozostałe .....	25883	6618	3,91	14689	6559	2,24
lasy i grunty leśne .....	46642	19841	2,35	42054	19711	2,13
pozostałe grunty .....	99863	39460	2,53	49403	39247	1,26

W gospodarstwach indywidualnych znajdowało się 956,6 tys. ha, tj. 83,1% powierzchni ogólnej gruntów, w tym 865,1 tys. ha użytków rolnych – 86,2% powierzchni użytków rolnych gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą. W gospodarstwach rolnych sektora publicznego prowadzących działalność rolniczą pozostawało 72,6 tys. ha gruntów, w tym 47,6 tys. ha użytków rolnych – 4,7% powierzchni użytków rolnych gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą (w Polsce – 2,5%).

Udział powierzchni użytków rolnych w powierzchni ogólnej gospodarstw rolnych, prowadzących działalność rolniczą wyniósł w województwie warmińsko-mazurskim 87,3% (w Polsce – 87,0%). Lasy i grunty leśne zajmowały 4,0% powierzchni gruntów. Udział pozostałych gruntów stanowił 8,7%.

### Struktura użytków rolnych w gospodarstwach rolnych prowadzących działalność rolniczą według form własności

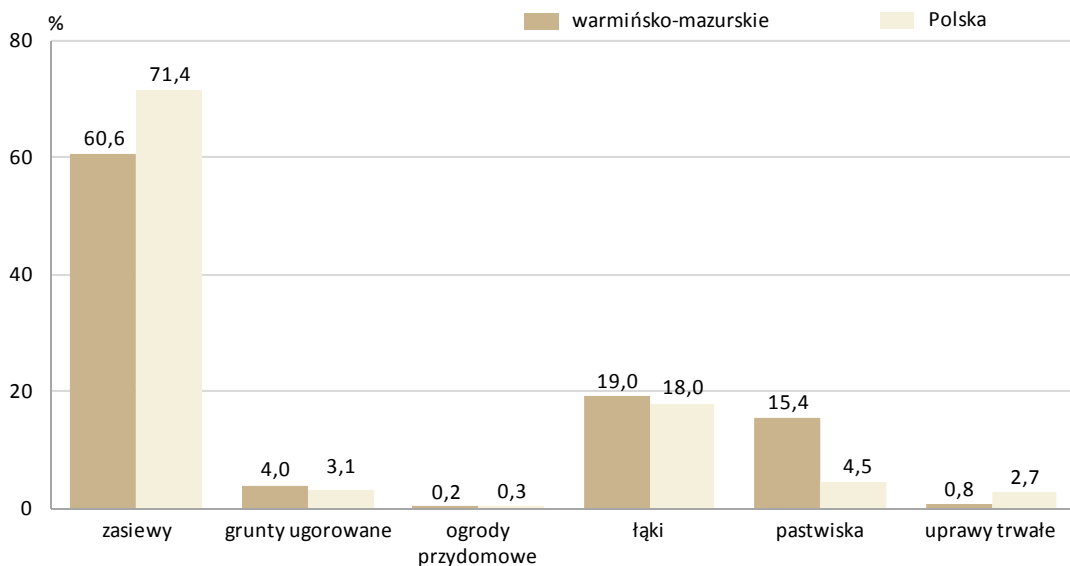


Przeciętna powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie rolnym, prowadzącym działalność rolniczą w województwie warmińsko-mazurskim wyniosła 19,22 ha (w Polsce – 7,95 ha), w tym powierzchnia w gospodarstwie o areale powyżej 1 ha UR – 23,22 ha (w Polsce – 10,00 ha). Pod względem przeciętnej wielkości użytków rolnych w gospodarstwie rolnym, województwo warmińsko-mazurskie zajęło 2 lokatę w kraju – po województwie zachodniopomorskim. Przeciętna powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie indywidualnym wyniosła 16,64 ha (w Polsce – 7,09 ha), w tym powierzchnia w gospodarstwie o areale powyżej 1 ha UR – 20,11 ha (w Polsce – 8,91 ha). Pod względem przeciętnej wielkości użytków rolnych w gospodarstwie indywidualnym, województwo warmińsko-mazurskie zajęło 1 lokatę w kraju.

Rolnicy z województwa warmińsko-mazurskiego utrzymywali w dobrej kulturze rolnej 978,2 tys. ha gruntów, tj. 97,4% powierzchni użytków rolnych gospodarstw prowadzących działalność rolniczą.

W stosunku do struktury użytków rolnych utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej w Polsce, rolnicy z województwa warmińsko-mazurskiego dysponowali mniejszym udziałem gruntów ornych – 64,6% (w Polsce – 74,5%), natomiast mieli znacznie większy udział trwałych użytków zielonych – 34,4% (w Polsce – 22,5%). Uprawy trwałe zajmowały zaledwie 0,8% powierzchni, podczas gdy w Polsce stanowiły 2,7%. Grunty ugorowane obejmowały w województwie powierzchnię 39,3 tys. ha, co stanowiło 6,2% powierzchni gruntów ornych (w Polsce – 4,1%).

### Struktura powierzchni użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej według ich rodzaju



Lasy i grunty leśne w gospodarstwach rolnych prowadzących działalność rolniczą zajmowały powierzchnię 46,6 tys. ha. Ich udział w ogólnej powierzchni tych gospodarstw był niższy o 3,0 pkt proc. od średniej ogólnopolskiej. W gospodarstwach indywidualnych znajdowało się 42,1 tys. ha, co stanowiło 90,2% powierzchni lasów w gospodarstwach rolnych.

Lasy i grunty leśne posiadało 19,8 tys. gospodarstw rolnych, tj. 38,0% gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą (2,4% użytkowników gospodarstw rolnych posiadających lasy w Polsce).

Średnia powierzchnia lasu i gruntów leśnych w gospodarstwie je posiadającym wyniosła w województwie 2,35 ha (w Polsce – 1,47 ha), a w gospodarstwie indywidualnym – 2,13 ha (w Polsce – 1,36 ha).

## ZASIEWY NA GRUNTACH ORNYCH

Ogólna powierzchnia zasiewów należących do rolników z województwa warmińsko-mazurskiego w 2010 r. wyniosła 592,9 tys. ha. Stanowiło to 5,7% ogólnej powierzchni zasiewów w Polsce. W gospodarstwach indywidualnych znajdowało się 507,1 tys. ha, tj. 85,5% areалу zasiewów w województwie.

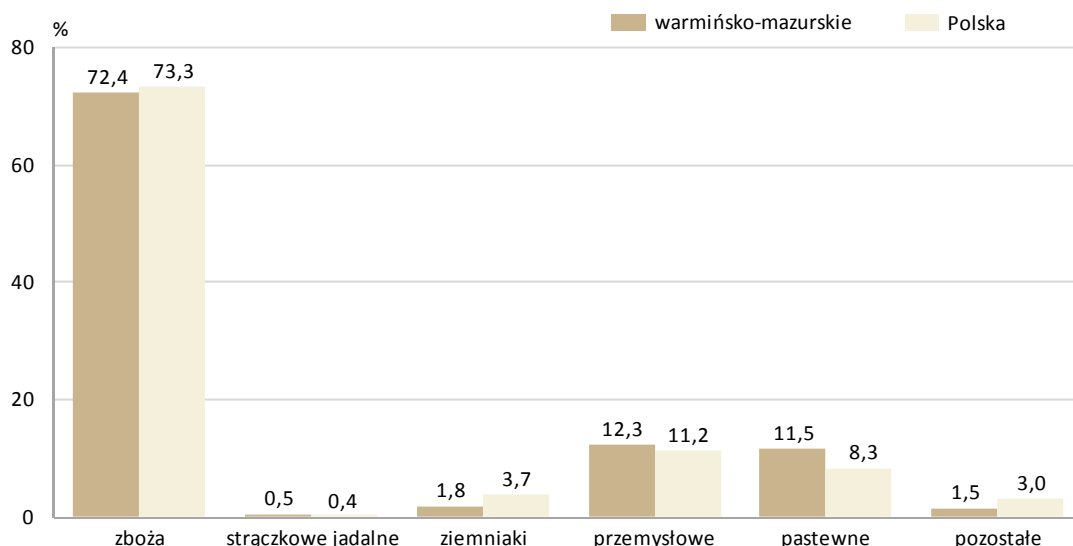
TABL. 3. ZASIEWY NA GRUNTACH ORNYCH

Wyszczególnienie	Ogółem			W tym gospodarstwa indywidualne		
	powierzchnia zasiewów w hektarach	liczba gospodarstw	średnia powierzchnia zasiewów w gospodarstwie w hektarach	powierzchnia zasiewów w hektarach	liczba gospodarstw	średnia powierzchnia zasiewów w gospodarstwie w hektarach
<b>Zasiewy ogółem .....</b>	<b>592886</b>	<b>35694</b>	<b>16,61</b>	<b>507112</b>	<b>35510</b>	<b>14,28</b>
w tym:						
zboża ogółem .....	429478	31095	13,81	378347	30932	12,23
pszenica .....	143750	11047	13,01	115750	10940	10,58
żyto .....	39613	7400	5,35	35741	7341	4,87
jęczmień .....	44747	7260	6,16	37883	7190	5,27
owies .....	29956	5676	5,28	27541	5622	4,90
pszenżyto .....	89565	14693	6,10	82572	14613	5,65
mieszanki zbożowe .....	64478	14857	4,34	63891	14832	4,31
gryka .....	6494	550	11,81	6238	540	11,55
proso .....	334	25	13,37	334	25	13,37
pozostałe zbożowe .....	1569	172	9,12	1569	171	9,17
kukurydza na ziarno .....	8971	1049	8,55	6827	1025	6,66
strączkowe jadalne .....	2764	300	9,21	2389	290	8,24
strączkowe pastewne .....	7627	884	8,63	6505	861	7,56
mieszanki zbożowo-strączkowe .....	2892	444	6,51	2573	436	5,90
ziemniaki .....	10653	16693	0,64	10150	16674	0,61
rośliny przemysłowe .....	72711	3179	22,87	53806	3081	17,46
w tym:						
buraki cukrowe .....	3380	377	8,97	2261	369	6,13
rzepak i rzepik .....	68977	2829	24,38	51197	2732	18,74
okopowe pastewne .....	449	891	0,50	442	887	0,50
strączkowe pastewne na zielonkę .....	1888	254	7,43	1634	248	6,59
kukurydza na zielonkę .....	20330	3519	5,78	15432	3485	4,43
motylkowe pastewne na zielonkę .....	18459	2073	8,90	15333	2041	7,51
trawy polowe na zielonkę .....	12924	1678	7,70	10828	1651	6,56
inne pastewne na zielonkę .....	1449	170	8,54	381	159	2,40
uprawy nasienne .....	2215	203	10,91	1641	195	8,41
warzywa gruntowe .....	1640	664	2,47	1591	659	2,41
warzywa pod osłonami .....	16	89	0,18	16	87	0,18
truskawki i poziomki .....	862	525	1,64	813	523	1,55

Zasiewy na gruntach ornych wystąpiły w 35,7 tys. gospodarstw rolnych, tj. w 68,3% gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą, w tym w 94,0% gospodarstw posiadających grunty orne.

Przeciętna powierzchnia zasiewów na gruntach ornych w gospodarstwie rolnym wyniosła 16,61 ha (w Polsce – 7,20 ha), a w gospodarstwie indywidualnym – 14,28 ha (w Polsce – 6,34 ha).

### Struktura powierzchni zasiewów według grup ziemiopłodów



W stosunku do struktury zasiewów w Polsce, rolnicy z województwa warmińsko-mazurskiego dysponowali mniejszym udziałem powierzchni zbóż – 72,4% (w Polsce – 73,3%), ziemniaków – 1,8% (w Polsce – 3,7%), roślin pozostałych – 1,5% (w Polsce – 3,0%), natomiast mieli znacznie większy udział powierzchni roślin przemysłowych – 12,3% (w Polsce – 11,2%) oraz roślin pastewnych – 11,5% (w Polsce – 8,3%).

Rolnicy z województwa warmińsko-mazurskiego posiadali w 2010 r.:

- 5,6% krajowej powierzchni zasiewów zbóż;
- 6,3% krajowej powierzchni zasiewów strączkowych jadalnych;
- 2,7% krajowej powierzchni uprawy ziemniaków;
- 6,2% krajowej powierzchni upraw przemysłowych, w tym:
  - 1,6% krajowej powierzchni uprawy buraków cukrowych,
  - 7,3% krajowej powierzchni zasiewów rzepaku i rzepiku;
- 7,9% krajowej powierzchni upraw pastewnych.

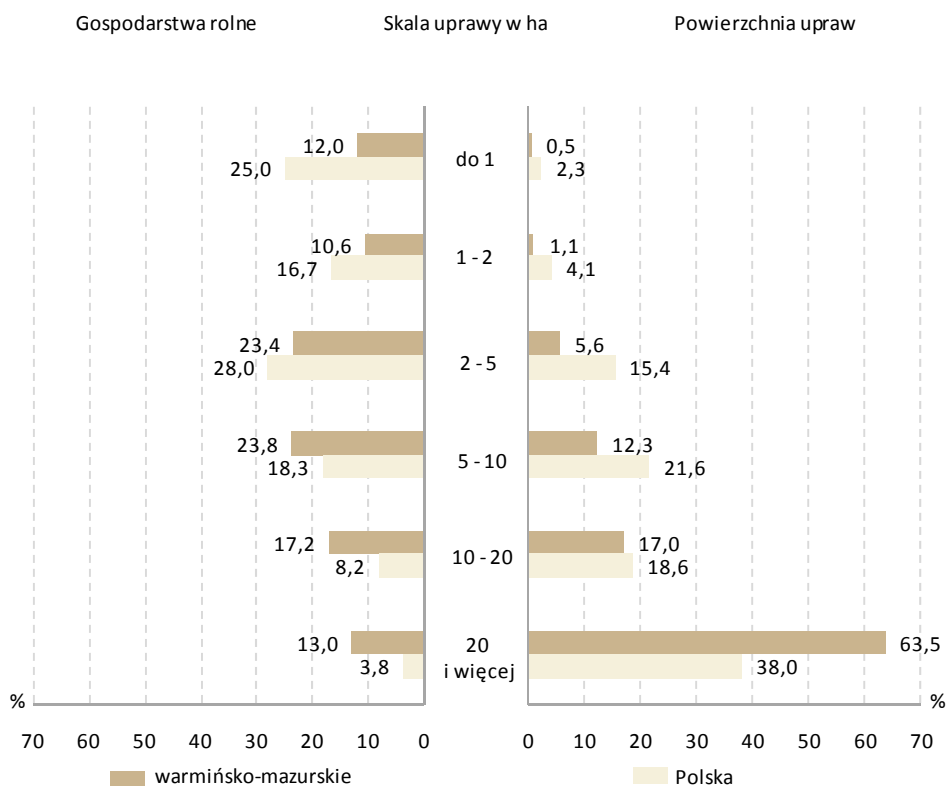
## Zboża

Ogólna powierzchnia uprawy zbóż wyniosła w województwie warmińsko-mazurskim 429,5 tys. ha, co stanowiło 72,4% ogólnej powierzchni zasiewów na gruntach ornych. W gospodarstwach indywidualnych uprawiano 378,3 tys. ha zbóż, tj. 88,1% ich ogólnego areалу w województwie.

Uprawą zbóż w województwie zajmowało się 31,1 tys. gospodarstw rolnych, tj. 59,5% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą i 87,1% posiadających zasiewy na gruntach ornych (2,4% producentów zbóż w Polsce).

W ogólnej liczbie gospodarstw, w których uprawiano zboża, gospodarstwa o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych stanowiły 96,2%, a areal w nich uprawiany zajmował 99,9% powierzchni zbóż w województwie.

### Struktura gospodarstw i powierzchni zbóż według skali uprawy

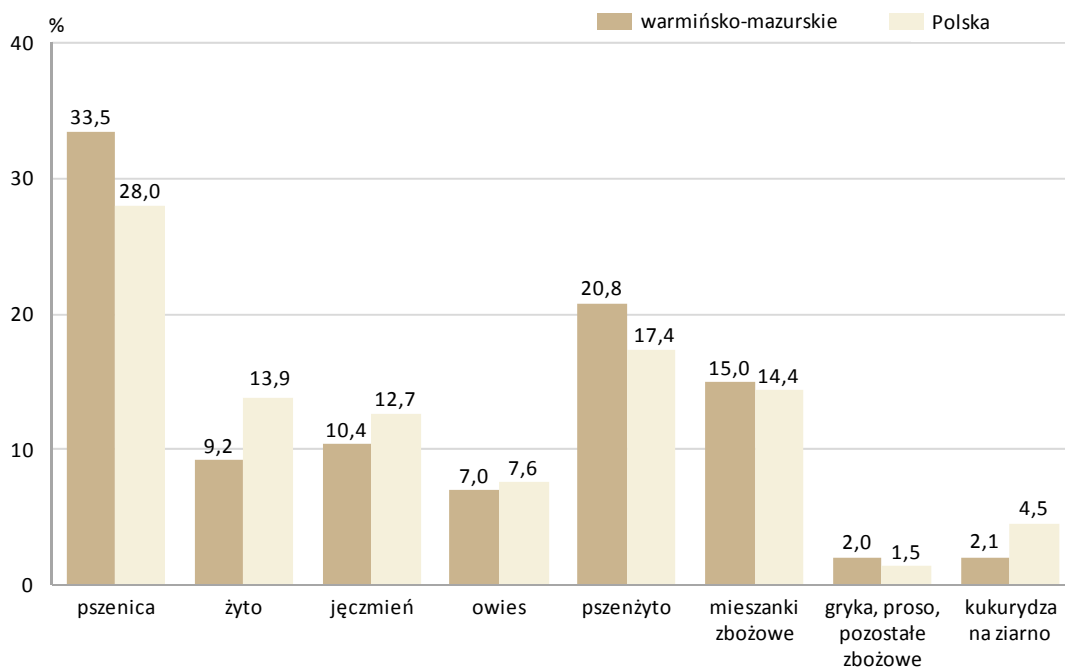


Wśród producentów zbóż w województwie dominowały gospodarstwa, w których zboża zajmowały areal 5-10 ha – 23,8% wszystkich gospodarstw uprawiających zboża. Wśród tych producentów najliczniejszą grupę stanowiły gospodarstwa w grupie obszarowej 10-15 ha użytków rolnych – 30,8%. W gospodarstwach, w których zboża zajmowały areal 20 ha i więcej znajdowało się

63,5% całkowitej ich powierzchni. Wśród tych producentów 60,1% powierzchni uprawy należało do grupy gospodarstw o powierzchni 100 ha i więcej użytków rolnych.

Średnia powierzchnia zasiewów zbóż w gospodarstwie zajmującym się ich uprawą wyniosła w województwie 13,81 ha (w Polsce – 5,90 ha), a w gospodarstwie indywidualnym – 12,23 ha (w Polsce – 5,34 ha).

### Struktura gatunkowa powierzchni zbóż



W stosunku do struktury gatunkowej powierzchni zbóż w Polsce, w uprawach rolników z województwa warmińsko-mazurskiego większy o 5,5 pkt proc. był udział pszenicy, pszenżyta o 3,4 pkt proc., mieszanek zbożowych o 0,6 pkt proc. Mniejszy o 4,7 pkt proc. był udział żyta, jęczmienia o 2,3 pkt proc., owsa o 0,6 pkt proc. oraz kukurydzy na ziarno o 2,4 pkt proc.

### Strączkowe jadalne

Powierzchnia uprawy roślin strączkowych jadalnych na nasiona wyniosła 2,8 tys. ha, co stanowiło zaledwie 0,5% ogólnej powierzchni zasiewów na gruntach ornych. W gospodarstwach indywidualnych uprawiano 2,4 tys. ha, co stanowiło 86,4% ogólnej powierzchni zasiewów strączkowych jadalnych w województwie.

Strączkowe jadalne na nasiona uprawiano w 0,3 tys. gospodarstw rolnych, tj. w 0,8% gospodarstw mających zasiewy na gruntach ornych (1,0% producentów strączkowych jadalnych w Polsce).

Średnia powierzchnia zasiewów strączkowych jadalnych na nasiona w gospodarstwie zajmującym się ich uprawą wyniosła w województwie 9,21 ha (w Polsce – 1,50 ha), a w gospodarstwie indywidualnym – 8,24 ha (w Polsce – 1,41 ha).

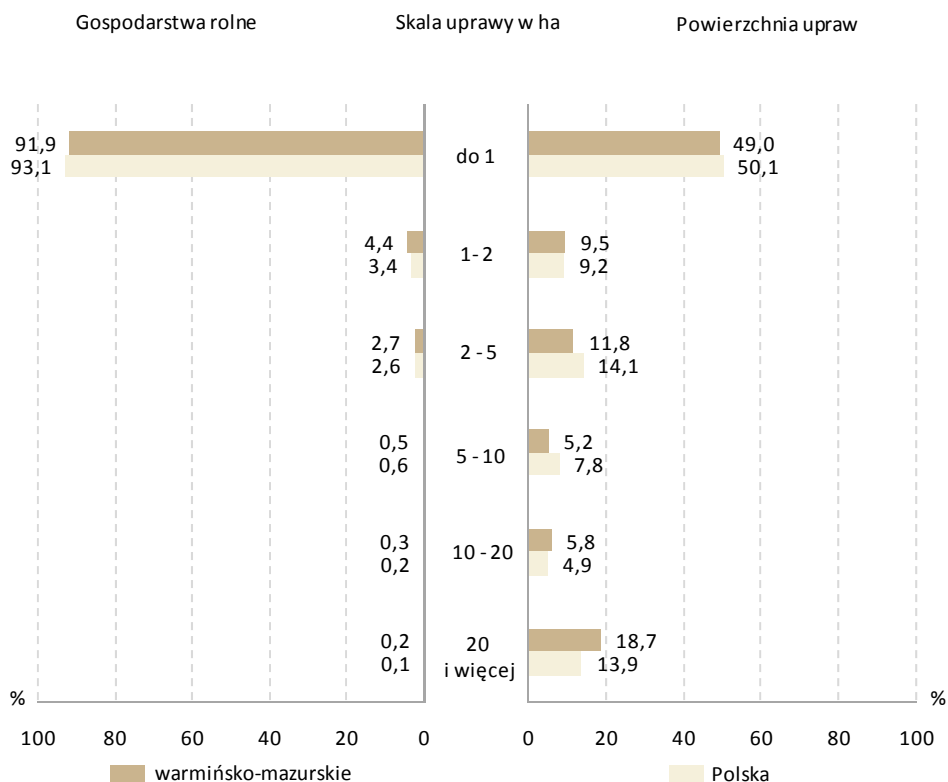
## Ziemniaki

Powierzchnia uprawy ziemniaków na gruntach ornych wyniosła 10,7 tys. ha, tj. 1,8% ogólnej powierzchni zasiewów na gruntach ornych w województwie. W gospodarstwach indywidualnych areal uprawy ziemniaków wyniósł 10,2 tys. ha, co stanowiło 95,3% powierzchni ich uprawy w województwie.

Ziemniaki uprawiano w 16,7 tys. gospodarstw rolnych, tj. w 32,0% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą i 46,8% posiadających zasiewy na gruntach ornych (2,2% producentów ziemniaków w Polsce).

W ogólnej liczbie gospodarstw, w których prowadzono uprawę ziemniaków, gospodarstwa o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych stanowiły 93,5%, a areal w nich uprawiany zajmował 97,8% powierzchni ziemniaków w województwie.

### Struktura gospodarstw i powierzchni ziemniaków według skali uprawy





Wśród producentów ziemniaków w województwie dominowały gospodarstwa, w których ziemniaki zajmowały areał poniżej 1 ha – 91,9% wszystkich gospodarstw zajmujących się ich produkcją. Areał ziemniaków w nich uprawianych stanowił 49,0% ogólnej powierzchni ziemniaków uprawianych na gruntach ornych w województwie.

Średnia powierzchnia uprawy ziemniaków w gospodarstwie zajmującym się ich uprawą wyniosła w województwie 0,64 ha (w Polsce – 0,52 ha), a w gospodarstwie indywidualnym – 0,61 ha (w Polsce – 0,50 ha).

### Rośliny przemysłowe

Powierzchnia uprawy roślin z grupy przemysłowych wyniosła w województwie warmińsko-mazurskim 72,7 tys. ha, co stanowiło 12,3% ogólnej powierzchni zasiewów na gruntach ornych. W gospodarstwach indywidualnych uprawiano 53,8 tys. ha, co stanowiło 74,0% powierzchni ich uprawy w województwie.

Uprawy roślin przemysłowych wystąpiły w 3,2 tys. gospodarstw rolnych, tj. w 6,1% gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą i w 8,9% posiadających zasiewy na gruntach ornych (2,4% producentów roślin przemysłowych w Polsce).

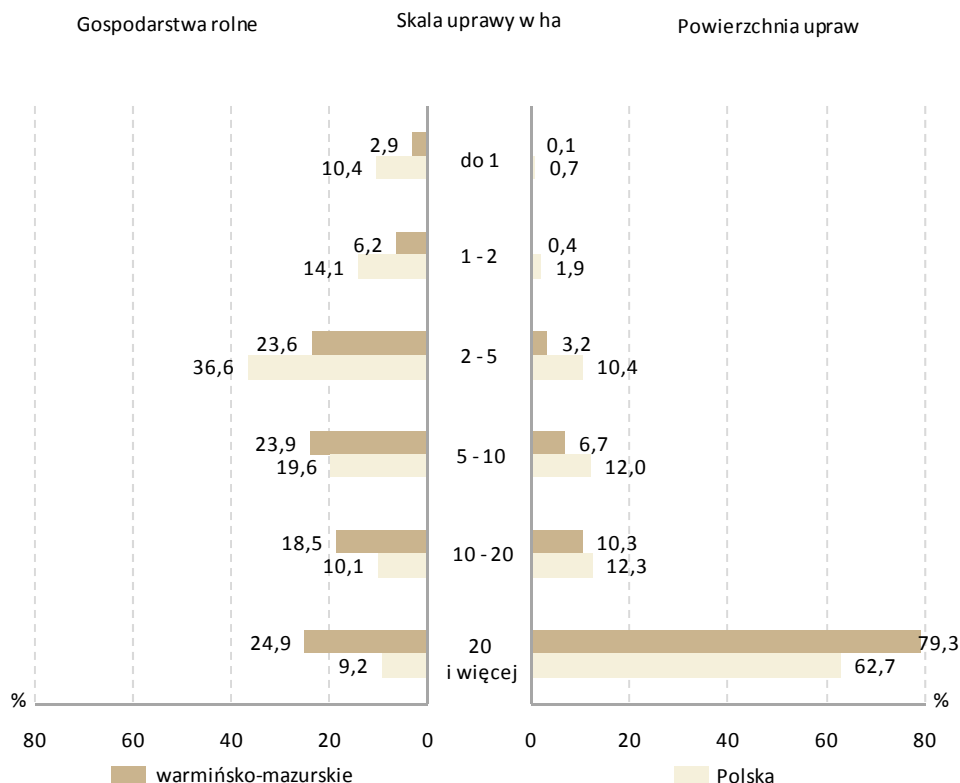
W grupie roślin przemysłowych 69,0 tys. ha zajmowała powierzchnia **rzepaku i rzepiku**. Stanowiło to 94,9% powierzchni uprawy wszystkich przemysłowych w województwie. W gospodarstwach indywidualnych uprawiano 51,2 tys. ha, tj. 74,2% ogólnego areału rzepaku i rzepiku w województwie.

Uprawę rzepaku i rzepiku prowadzono w 2,8 tys. gospodarstw rolnych, tj. w 5,4% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą i w 7,9% gospodarstw posiadających zasiewy na gruntach ornych (3,3% producentów rzepaku i rzepiku w Polsce).

Niemal połowa (47,5%) producentów rzepaku i rzepiku w województwie posiadała uprawy o areale 2-10 ha. W gospodarstwach tych powierzchnia uprawy stanowiła 9,9% całkowitej powierzchni rzepaku i rzepiku. W gospodarstwach, w których rzepak i rzepik zajmował areał 20 ha i więcej znajdowało się 79,3% całkowitej powierzchni tej uprawy.

Średnia powierzchnia zasiewów rzepaku i rzepiku w gospodarstwie zajmującym się ich uprawą wyniosła w województwie 24,38 ha (w Polsce – 11,04 ha), a w gospodarstwie indywidualnym – 18,74 ha (w Polsce – 7,89 ha).

### Struktura gospodarstw i powierzchni rzepaku i rzepiku według skali uprawy



Powierzchnia uprawy **buraków cukrowych** wyniosła 3,4 tys. ha, co stanowiło 4,6% powierzchni upraw wszystkich przemysłowych w województwie. W gospodarstwach indywidualnych uprawiano 2,3 tys. ha, tj. 66,9% ogólnego areału buraków cukrowych.

Uprawę buraków cukrowych w województwie prowadzono tylko w 0,4 tys. gospodarstwach rolnych, tj. w 1,1% gospodarstw posiadających zasiewy na gruntach ornych (0,7% producentów buraków cukrowych w Polsce).

Średnia powierzchnia zasiewów buraków cukrowych w gospodarstwie zajmującym się ich uprawą wyniosła w województwie 8,97 ha (w Polsce – 4,02 ha), a w gospodarstwie indywidualnym – 6,13 ha (w Polsce – 3,25 ha).

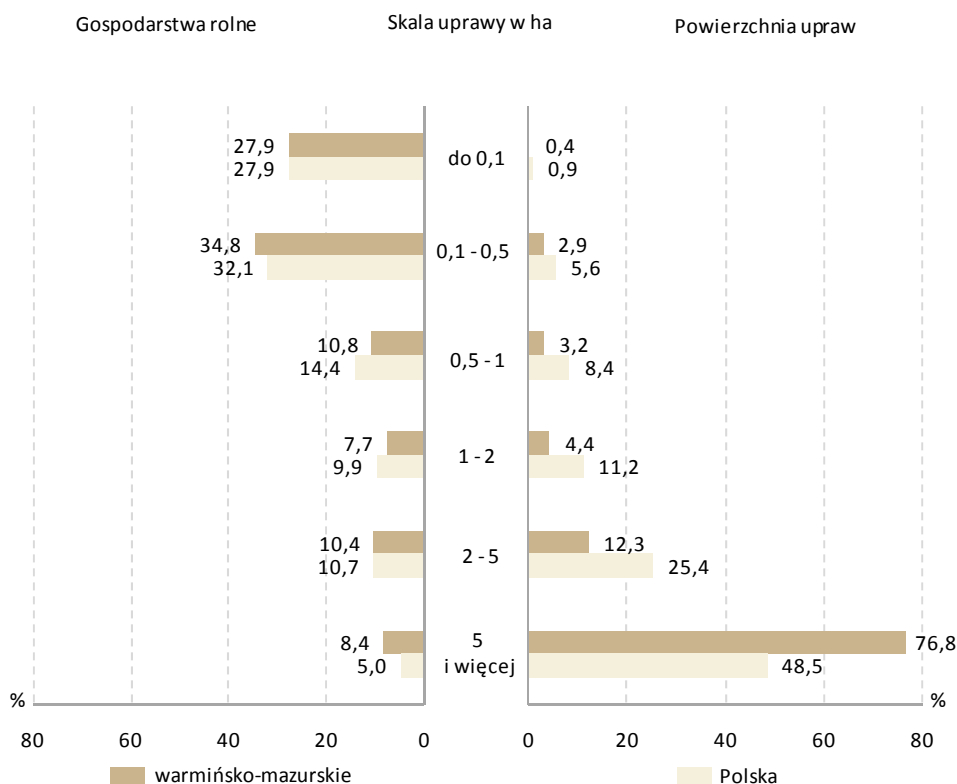
### Warzywa gruntowe

Pod uprawą **warzyw gruntowych** na gruntach ornych znalazło się w 2010 r. 1,6 tys. ha, co stanowiło 0,3% ogólnej powierzchni zasiewów na gruntach ornych (1,2% powierzchni upraw warzyw gruntowych w Polsce). W gospodarstwach indywidualnych znajdowało się 97,0% powierzchni tych upraw.

Uprawę warzyw gruntowych na gruntach ornych prowadzono w 0,7 tys. gospodarstw rolnych, tj. w 1,3% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą i w 1,9% posiadających zasiewy na gruntach ornych (0,6% producentów warzyw gruntowych w Polsce).

W ogólnej liczbie gospodarstw prowadzących uprawę warzyw gruntowych, gospodarstwa o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych stanowiły 68,2%, a areał w nich uprawiany zajmował 98,5% powierzchni warzyw gruntowych w województwie.

### Struktura gospodarstw i powierzchni warzyw gruntowych według skali uprawy



Wśród producentów warzyw gruntowych na gruntach ornych w województwie dominowały gospodarstwa, w których uprawy zajmowały areał 0,1-0,5 ha – 34,8% wszystkich gospodarstw, w których uprawiano warzywa gruntowe. Wśród tych producentów najliczniejszą grupę stanowiły gospodarstwa w grupie obszarowej do 1 ha użytków rolnych – 43,3%.

W gospodarstwach, w których warzywa gruntowe zajmowały areał 5 ha i więcej znajdowało się 76,8% całkowitej powierzchni ich uprawy. Wśród tych producentów 61,6% powierzchni uprawy należało do grupy gospodarstw o powierzchni 100 ha i więcej użytków rolnych.

Średnia powierzchnia uprawy warzyw gruntowych w gospodarstwie zajmującym się ich uprawą wyniosła w województwie 2,47 ha (w Polsce – 1,27 ha), a w gospodarstwie indywidualnym – 2,41 ha (w Polsce – 1,20 ha).

### Truskawki i poziomki

Powierzchnia uprawy **truskawek i poziomek** na gruntach ornych wyniosła w województwie warmińsko-mazurskim 0,9 tys. ha, co stanowiło 0,1% ogólnej powierzchni zasiewów na gruntach ornych (2,6% powierzchni uprawy truskawek i poziomek w Polsce).

Uprawę truskawek i poziomek na gruntach ornych prowadzono w 0,5 tys. gospodarstw rolnych, tj. w 1,5% posiadających zasiewy na gruntach ornych (0,9% producentów truskawek i poziomek w Polsce).

W ogólnej liczbie gospodarstw prowadzących uprawę truskawek i poziomek na gruntach ornych, gospodarstwa o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych stanowiły 96,8%, a areał w nich uprawiany zajmował 99,3% powierzchni truskawek i poziomek w województwie.

Średnia powierzchnia uprawy truskawek i poziomek w gospodarstwie zajmującym się ich uprawą wyniosła w województwie 1,64 ha (w Polsce – 0,60 ha), a w gospodarstwie indywidualnym – 1,55 ha (w Polsce – 0,59 ha).

### Metody uprawy gleby

Wyniki badania metod produkcji rolnej wykazały, że w 2010 r.:

- 76,5% gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha UR, posiadających użytki rolne w dobrej kulturze stosowało orkę pługiem lemieszowym lub talerzowym,
- 4,5% – orkę płytką (uprawę konserwującą),
- 2,8% – uprawę bezorkową (siew bezpośredni).

## OGRODY PRZYDOMOWE, TRWAŁE UŻYTKI ZIELONE, UPRAWY TRWAŁE

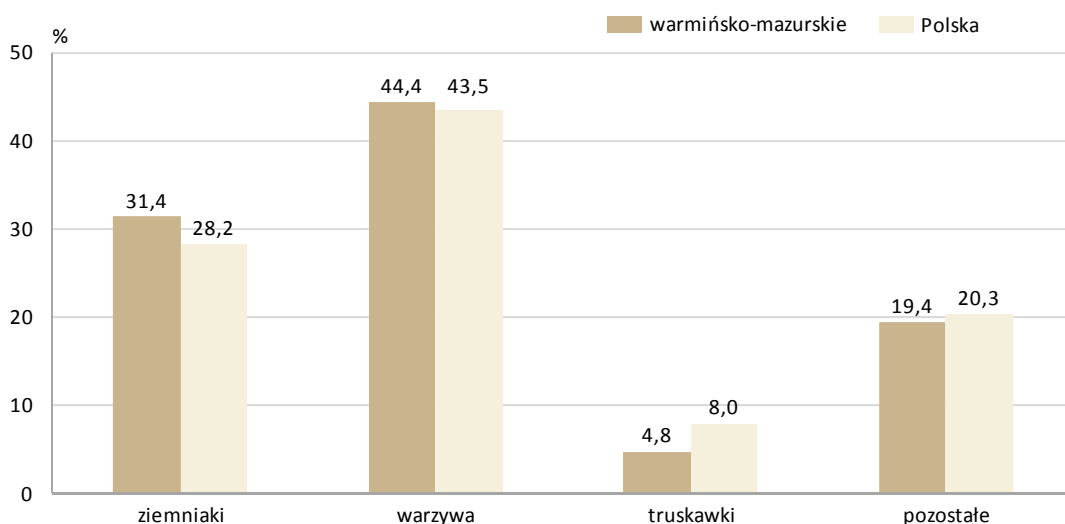
### Ogrody przydomowe

Oprócz upraw na gruntach ornych w Powszechnym Spisie Rolnym 2010 zbadano również uprawy występujące w tak zwanych ogrodach przydomowych. Objęto badaniem powierzchnie upraw zlokalizowane najczęściej wokół siedziby gospodarstwa, z których zbiory przeznaczone były przede wszystkim na spożycie przez gospodarstwo domowe użytkownika gospodarstwa rolnego, jedynie sporadycznie nadwyżki zbiorów mogły być sprzedawane. Obejmowały one zarówno uprawy rolne i ogrodnicze jednoroczne, jak i wieloletnie.

Uprawy w ogrodach przydomowych w województwie warmińsko-mazurskim posiadało 10,0 tys. gospodarstw rolnych, tj. 19,1% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą i 28,0% posiadających zasiewy na gruntach ornych.

W ogólnej liczbie gospodarstw posiadających uprawy w ogrodach przydomowych, gospodarstwa o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych stanowiły 61,9%, a areał w nich uprawiany zajmował 56,9% powierzchni tych upraw w województwie.

#### Struktura powierzchni upraw w ogrodach przydomowych



Powierzchnia upraw w ogrodach przydomowych wyniosła 1,5 tys. ha, co stanowiło 0,2% powierzchni użytków rolnych utrzymywanych w dobrej kulturze (3,3% powierzchni upraw w ogrodach przydomowych w Polsce).

Średnia powierzchnia upraw w ogrodzie przydomowym wyniosła w województwie 0,15 ha (w Polsce – 0,10 ha).

Najczęściej w ogrodach przydomowych uprawiano warzywa. Występowały one w 86,6% gospodarstw rolnych posiadających uprawy w ogrodach przydomowych i zajmowały 44,4% powierzchni upraw.

W stosunku do struktury upraw w ogrodach przydomowych w Polsce, w uprawach rolników z województwa warmińsko-mazurskiego większy o 3,2 pkt proc. był udział ziemniaków i warzyw – o 0,9 pkt proc. Mniejszy o 3,2 pkt proc. był udział truskawek oraz pozostałych upraw – o 0,9 pkt proc.

### Trwałe użytki zielone

Trwałe użytki zielone, utrzymywane w dobrej kulturze, zajmowały w gospodarstwach rolników z województwa warmińsko-mazurskiego powierzchnię 337,2 tys. ha. Stanowiły one 34,4% powierzchni użytków rolnych utrzymywanych w dobrej kulturze (10,3% powierzchni trwałych użytków zielonych w Polsce). W gospodarstwach indywidualnych znajdowało się 313,8 tys. ha, tj. 93,1% wojewódzkiej powierzchni trwałych użytków zielonych.

Powierzchnia **łąk trwałych** wyniosła 186,3 tys. ha, co stanowiło 55,3% ogólnej powierzchni trwałych użytków zielonych (w Polsce – 80,1%).

Łąki trwałe użytkowano w 32,7 tys. gospodarstw rolnych, tj. w 62,6% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą i w 63,3% posiadających użytki rolne w dobrej kulturze.

W ogólnej liczbie gospodarstw rolnych posiadających łąki trwałe, gospodarstwa o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych stanowiły 91,5%, a areał łąk znajdujących się w nich wyniósł 99,4% powierzchni wojewódzkiej.

Średnia powierzchnia łąk trwałych w gospodarstwie wyniosła w województwie 5,70 ha (w Polsce – 2,25 ha), a w gospodarstwie indywidualnym – 5,37 ha (w Polsce – 2,12 ha).

Powierzchnia **pastwisk trwałych** wyniosła 150,8 tys. ha, co stanowiło 44,7% powierzchni trwałych użytków zielonych w województwie (w Polsce – 19,9%).

Pastwiska trwałe znajdowały się w 20,2 tys. gospodarstw rolnych, tj. w 38,7% gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą i w 39,1% posiadających użytki rolne w dobrej kulturze.

W ogólnej liczbie gospodarstw rolnych posiadających pastwiska trwałe, gospodarstwa o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych stanowiły 96,8%, a areał pastwisk znajdujących się w nich wyniósł 99,8% powierzchni wojewódzkiej.

Średnia powierzchnia pastwisk trwałych w gospodarstwie wyniosła w województwie 7,47 ha (w Polsce – 2,45 ha), a w gospodarstwie indywidualnym – 6,93 ha (w Polsce – 2,26 ha).

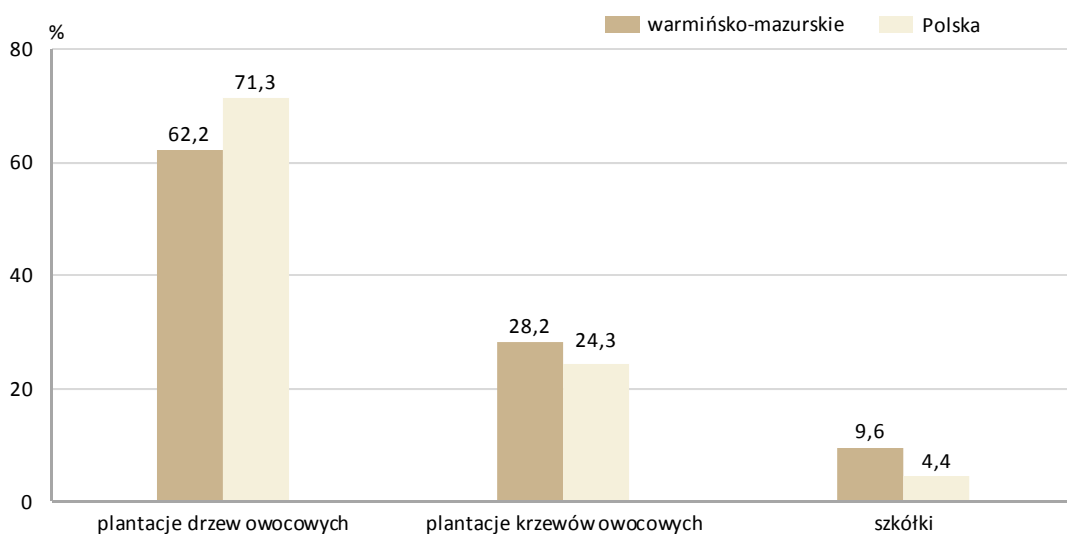
## Uprawy trwałe

Łączna powierzchnia plantacji drzew owocowych, krzewów owocowych, szkótek drzew i krzewów owocowych oraz ozdobnych, szkótek drzew leśnych do celów handlowych, innych upraw trwałych, także upraw trwałych pod osłonami wyniosła w 2010 r. 7,4 tys. ha, co stanowiło 0,8% powierzchni użytków rolnych utrzymywanych w dobrej kulturze (1,9% powierzchni upraw trwałych w Polsce).

Uprawy trwałe znajdowały się w 4,8 tys. gospodarstw rolnych, tj. w 9,3% gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą i w 9,4% posiadających użytki rolne w dobrej kulturze.

W tej grupie upraw dominowały **sady**. Zajmowały one powierzchnię 6,7 tys. ha, co stanowiło 90,4% ogólnej powierzchni upraw trwałych (1,8% powierzchni sadów w Polsce). W gospodarstwach indywidualnych znajdowało się 6,3 tys. ha, tj. 94,1% wojewódzkiej powierzchni sadów.

### Struktura powierzchni upraw w sadach

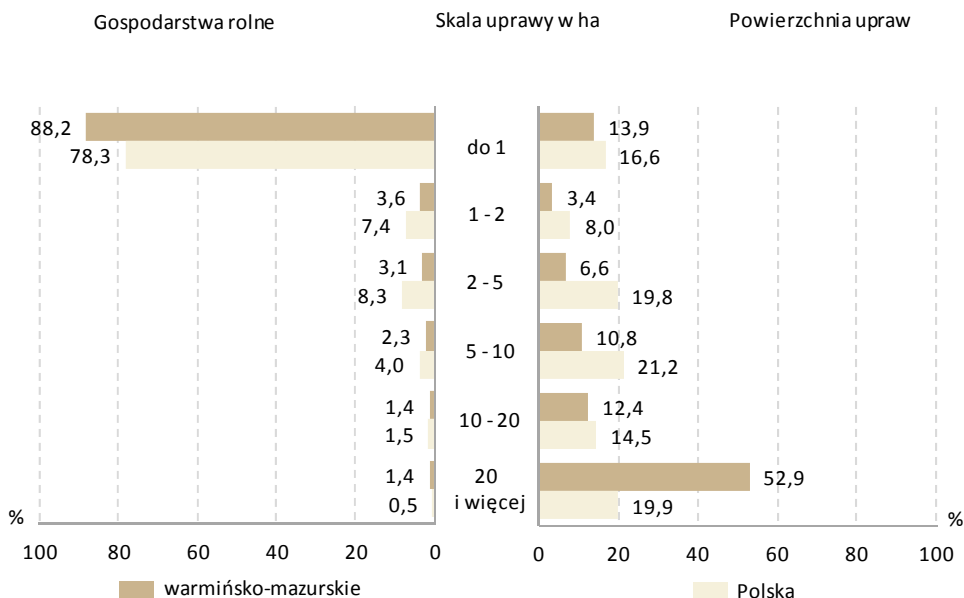


Sady w województwie posiadało 4,5 tys. użytkowników gospodarstw rolnych, tj. 8,7% prowadzących działalność rolniczą i 8,8% posiadających użytki rolne w dobrej kulturze (1,6% gospodarstw sadowniczych w Polsce).

W ogólnej liczbie gospodarstw posiadających sady, gospodarstwa o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych stanowiły 80,7%, a areał w nich uprawiany zajmował 97,7% powierzchni sadów w województwie.

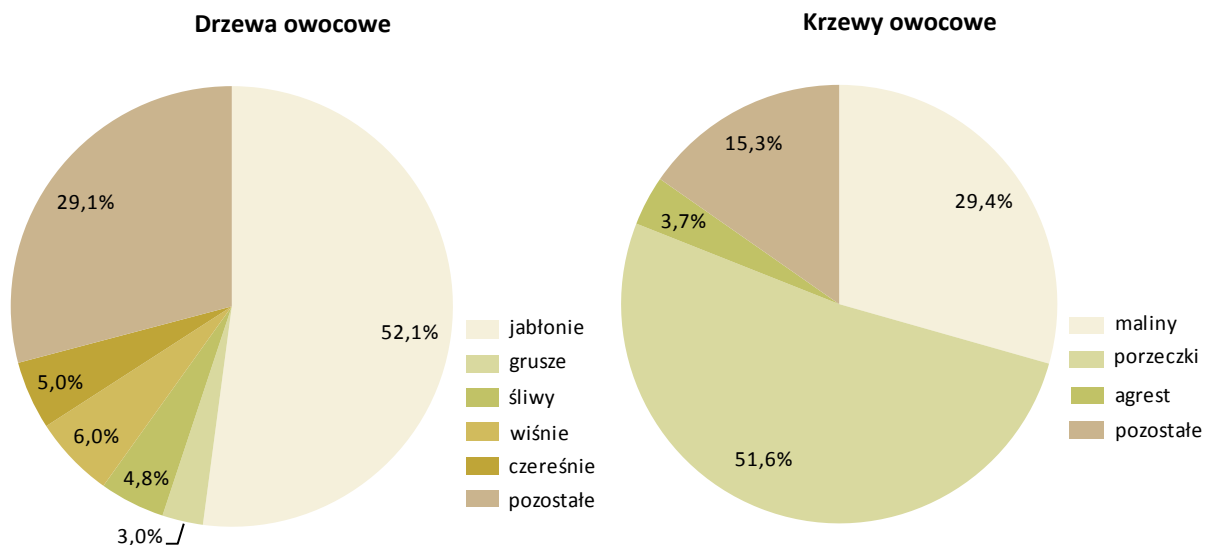
Wśród sadowników aż 88,2% posiadało uprawy o powierzchni do 1 ha. Wśród nich najliczniejszą grupę stanowili rolnicy z grupy obszarowej do 1 ha użytków rolnych – 21,8%. Ponad połowa powierzchni upraw (52,9%) należała do 65 sadowników posiadających 20 ha i więcej sadów.

### Struktura gospodarstw i powierzchni sadów według skali uprawy



Średnia powierzchnia uprawy sadowniczej w gospodarstwie z sadami wyniosła w województwie warmińsko-mazurskim 1,47 ha (w Polsce – 1,31 ha), a w gospodarstwie indywidualnym – 1,39 ha (w Polsce – 1,29 ha).

### Struktura gatunkowa powierzchni plantacji sadowniczych



Plantacje drzew owocowych zajmowały powierzchnię 4,2 tys. ha. W strukturze powierzchni upraw drzew owocowych w sadach ponad połowę stanowiły jabłonie – 52,1%. Następnie były to drzewa z grupy „pozostałe”, w których dominował orzech włoski. Plantacje krzewów owocowych zajmowały powierzchnię 1,9 tys. ha. W strukturze upraw krzewów owocowych w sadach ponad połowę stanowiły porzeczki – 51,6%. Drugim wiodącym gatunkiem były maliny z udziałem 29,4%.



**ZWIERZĘTA GOSPODARSKIE**

Zwierzęta gospodarskie posiadało w dniu 30 czerwca 2010 r. 29,4 tys. gospodarstw rolnych, tj. 56,2% ogółu gospodarstw prowadzących działalność rolniczą w województwie warmińsko-mazurskim (w Polsce – 56,1%).

Rolnicy z województwa warmińsko-mazurskiego posiadali:

- 7,6% krajowego pogłowia bydła, w tym 7,8% pogłowia krów;
- 4,4% krajowego pogłowia trzody chlewnej, w tym 4,9% pogłowia loch;
- 4,0% krajowego pogłowia owiec;
- 3,3% krajowego pogłowia kóz;
- 6,2% krajowego pogłowia koni;
- 4,3% krajowego pogłowia drobiu ogółem.

TABL. 4. ZWIERZĘTA GOSPODARSKIE

Wyszczególnienie	Ogółem			W tym gospodarstwa indywidualne		
	zwierzęta w sztukach	liczba gospodarstw	średnia liczba zwierząt w gospodarstwie w sztukach	zwierzęta w sztukach	liczba gospodarstw	średnia liczba zwierząt w gospodarstwie w sztukach
Bydło .....	435720	18849	23,1	412795	18799	22,0
w tym krowy .....	207882	17072	12,2	197407	17029	11,6
mleczne .....	190504	15944	11,9	182750	15907	11,5
mamki .....	17378	2135	8,1	14657	2121	6,9
Trzoda chlewna .....	670827	9752	68,8	596326	9717	61,4
w tym lochy .....	69866	6929	10,1	57101	6900	8,3
Owce .....	10767	299	36,0	9412	294	32,0
Kozy .....	3849	651	5,9	3844	650	5,9
Konie .....	16296	4129	3,9	15154	4102	3,7
Króliki (samice) .....	8666	1608	5,4	8666	1608	5,4
Pozostałe zwierzęta futerkowe (samice) .....	2826	115	24,6	2826	115	24,6
Pozostałe zwierzęta utrzymywane na mięso .....	7056	563	12,5	6809	561	12,1
Drób ogółem .....	7543742	17387	433,9	6308904	17372	363,2
drób kurzy .....	3066112	16786	182,7	2876757	16780	171,4
w tym:						
kury nioski .....	744875	15054	49,5	744795	15052	49,5
brojlery kurze .....	2243932	3013	744,7	2054658	3009	682,8
indyki .....	3977162	685	5810,3	2960079	674	4395,1
gęsi .....	389513	1501	259,5	361113	1497	241,2
kaczki .....	98768	4664	21,2	98768	4664	21,2
drób pozostały .....	12187	590	20,7	12187	590	20,7

Przeciętnie na gospodarstwo rolne prowadzące produkcję zwierzęcą przypadało:

- bydła – 14,8 sztuki (w Polsce – 5,4 sztuki),
- trzody chlewnej – 22,8 sztuki (w Polsce – 14,4 sztuki),
- drobiu ogółem – 256,9 sztuki (w Polsce – 166,4 sztuki).

Pogłowie zwierząt gospodarskich w przeliczeniowych sztukach dużych (SD) wyniosło 673,3 tys. sztuk, co stanowiło 6,4% przeliczeniowego pogłowia krajowego. Na gospodarstwo rolne prowadzące chów zwierząt gospodarskich przypadały średnio 24 SD (w Polsce – 10 SD).

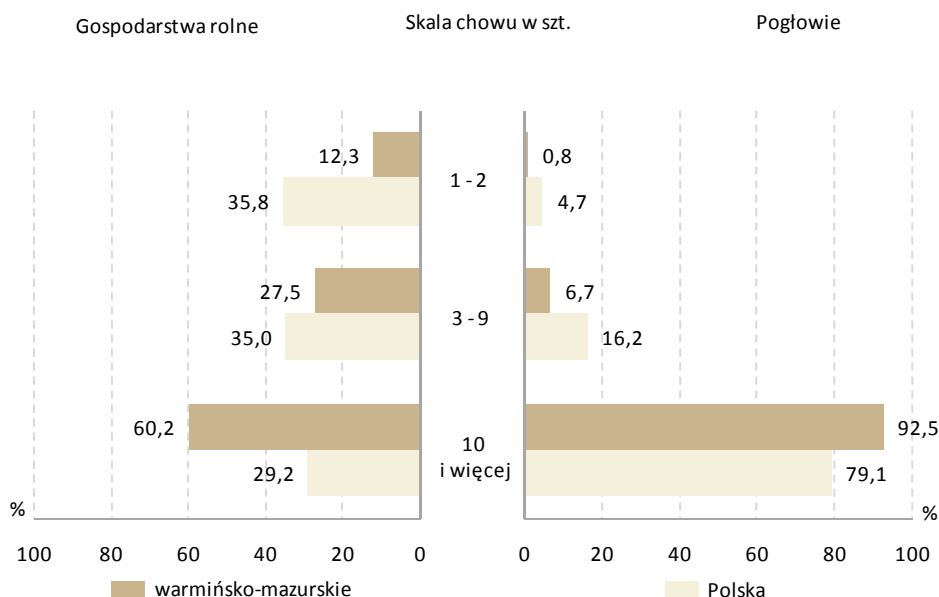
### Bydło

Pogłowie bydła ogółem wyniosło w 2010 r. 435,7 tys. sztuk. W gospodarstwach indywidualnych utrzymywano 412,8 tys. sztuk, tj. 94,7% wojewódzkiego pogłowia bydła.

Chowem bydła zajmowało się 18,8 tys. gospodarstw rolnych, tj. 36,1% ogółu gospodarstw prowadzących działalność rolniczą i 64,2% prowadzących produkcję zwierzęcą (3,6% hodowców bydła w Polsce).

W ogólnej liczbie gospodarstw utrzymujących bydło, gospodarstwa o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych stanowiły 98,1%, a znajdowało się w nich 99,7% ogólnego stanu bydła.

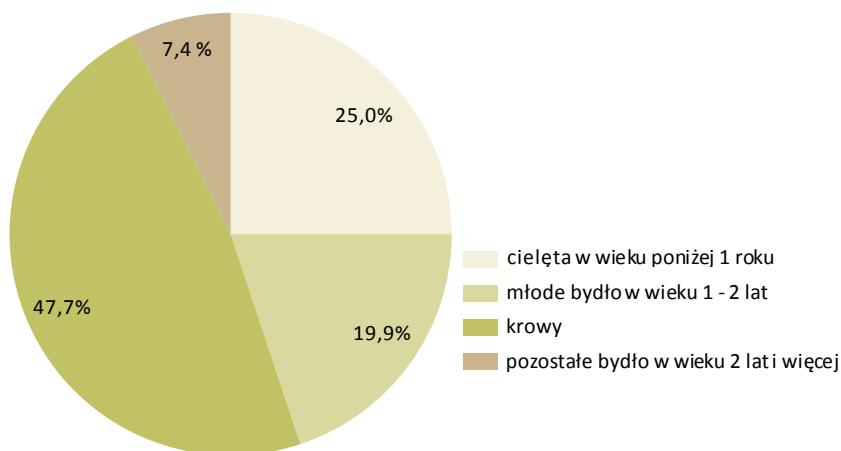
### Struktura gospodarstw i pogłowia bydła według skali chowu



W gospodarstwach o skali chowu 10 sztuk i więcej znajdowało się 92,5% wojewódzkiego pogłowia bydła. W grupie tej najwięcej bydła – 23,4% posiadały gospodarstwa o powierzchni 30-50 ha użytków rolnych.

Na gospodarstwo rolne prowadzące chów bydła przypadało średnio w województwie 23,1 sztuki (w Polsce – 11,0 sztuk), a na gospodarstwo indywidualne – 22,0 sztuki (w Polsce – 10,3 sztuki).

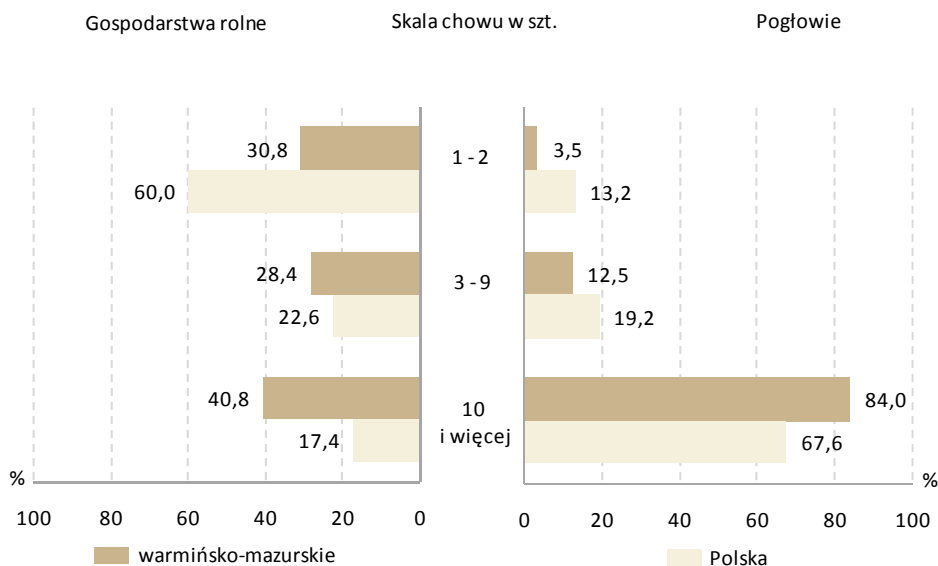
### Struktura stada bydła



Udział krów w strukturze pogłowia bydła wyniósł 47,7% (w Polsce – 46,1%). Pogłowie krów w województwie liczyło 207,9 tys. sztuk. W gospodarstwach indywidualnych utrzymywano 197,4 tys. sztuk, tj. 95,0% wojewódzkiego pogłowia krów.

Krowy w 91,6% utrzymywano wyłącznie lub głównie do produkcji mleka przeznaczonego do konsumpcji lub przetwórstwa na produkty mleczne. Pogłowie krów „mamek”, utrzymywanych wyłącznie lub głównie do produkcji cieląt, i których mleko wykorzystywano do odchowu cieląt lub przeznaczano na paszę dla innych zwierząt, liczyło 17,4 tys. sztuk.

### Struktura gospodarstw i pogłowia krów według skali chowu





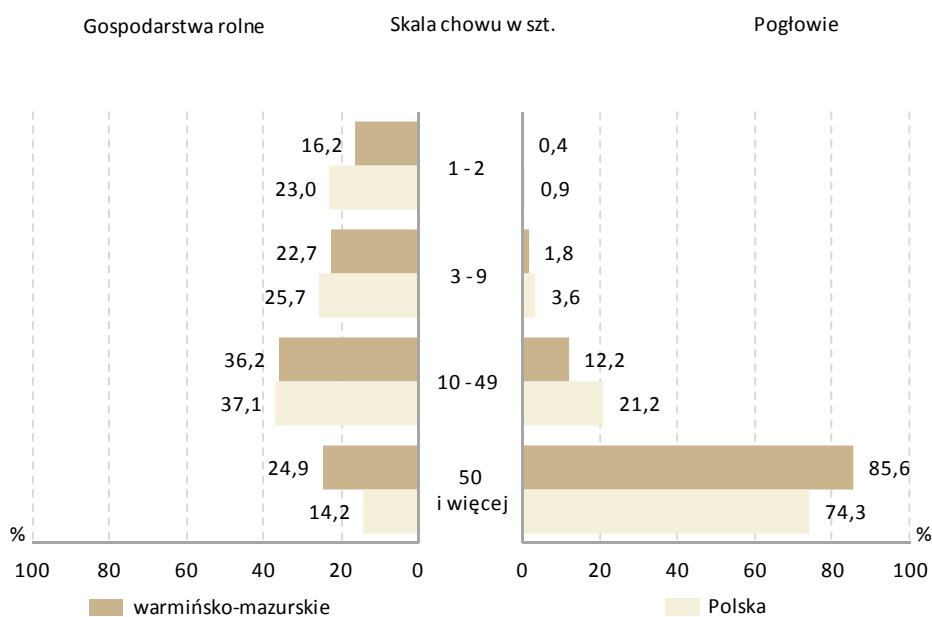
## Trzoda chlewna

Pogłowie trzody chlewnej ogółem wyniosło w 2010 r. 670,8 tys. sztuk. W gospodarstwach indywidualnych utrzymywano 596,3 tys. sztuk, tj. 88,9% wojewódzkiego pogłowia trzody chlewnej.

Chowem trzody chlewnej zajmowało się 9,8 tys. gospodarstw rolnych, tj. 18,7% ogółu gospodarstw prowadzących działalność rolniczą i 33,2% prowadzących produkcję zwierzęcą (2,5% hodowców trzody chlewnej w Polsce).

W ogólnej liczbie gospodarstw utrzymujących trzodę chlewną, gospodarstwa o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych stanowiły 96,7%, a znajdowało się w nich 97,5% ogólnego pogłowia trzody chlewnej.

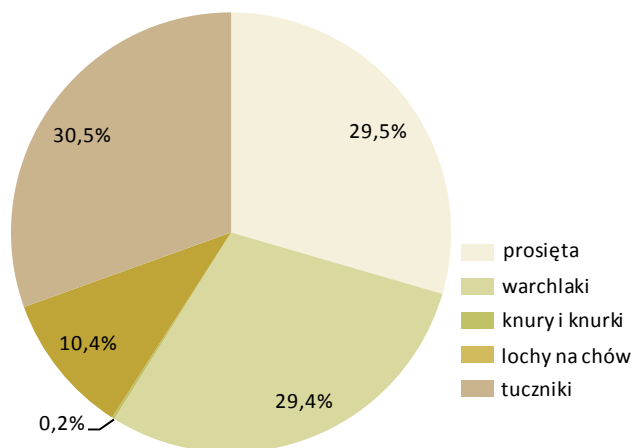
### Struktura gospodarstw i pogłowia trzody chlewnej według skali chowu



Wśród hodowców trzody chlewnej w województwie warmińsko-mazurskim dominowały gospodarstwa posiadające 10-49 sztuk – 36,2% wszystkich gospodarstw posiadających trzodę chlewną. Wśród tych hodowców najliczniejszą grupę stanowiły gospodarstwa o powierzchni 10-15 ha użytków rolnych – 25,5%. W gospodarstwach o skali chowu 50 sztuk i więcej znajdowało się 85,6% wojewódzkiego pogłowia trzody chlewnej. W grupie tej najwięcej trzody chlewnej – 27,6% posiadały gospodarstwa o powierzchni 100 ha i więcej użytków rolnych.

Na gospodarstwo rolne prowadzące chów trzody chlewnej przypadało średnio w województwie 68,8 sztuki (w Polsce – 38,4 sztuki), a na gospodarstwo indywidualne – 61,4 sztuki (w Polsce – 33,1 sztuki).

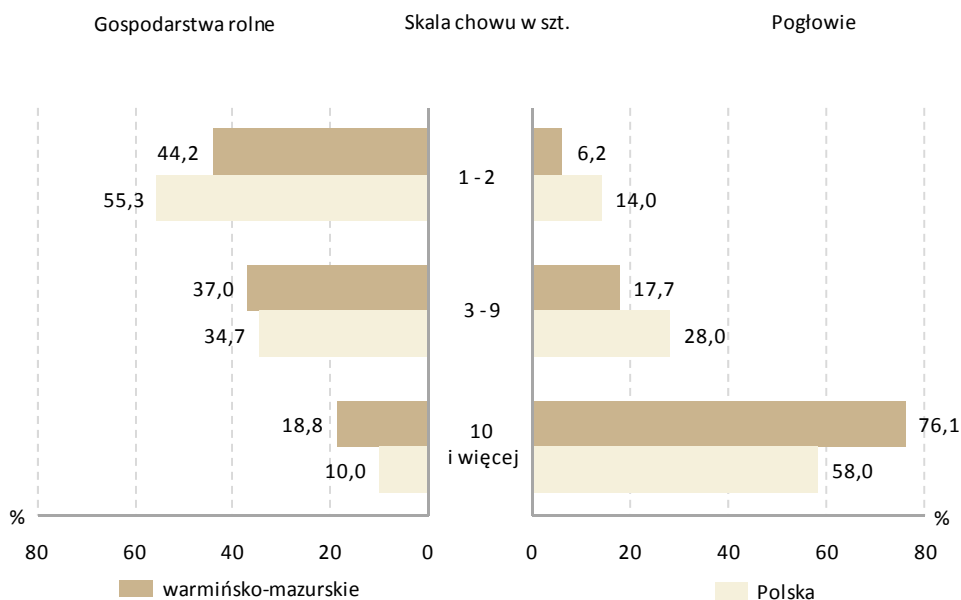
## Struktura stada trzody chlewnej



Udział loch na chów w strukturze stada trzody chlewnej wyniósł 10,4% (w Polsce – 9,3%). Stado loch na chów w województwie warmińsko-mazurskim liczyło 69,9 tys. sztuk. W gospodarstwach indywidualnych utrzymywano 57,1 tys. sztuk, tj. 81,7% wojewódzkiego pogłowia loch.

Lochy na chów utrzymywano w 6,9 tys. gospodarstwach rolnych, tj. w 13,3% ogółu gospodarstw prowadzących działalność rolniczą i 23,6% prowadzących produkcję zwierzęcą (2,8% gospodarstw posiadających lochy na chów w Polsce). Udział gospodarstw posiadających lochy w ogólnej liczbie hodowców trzody chlewnej wyniósł 71,1%.

## Struktura gospodarstw i pogłowia loch według skali chowu



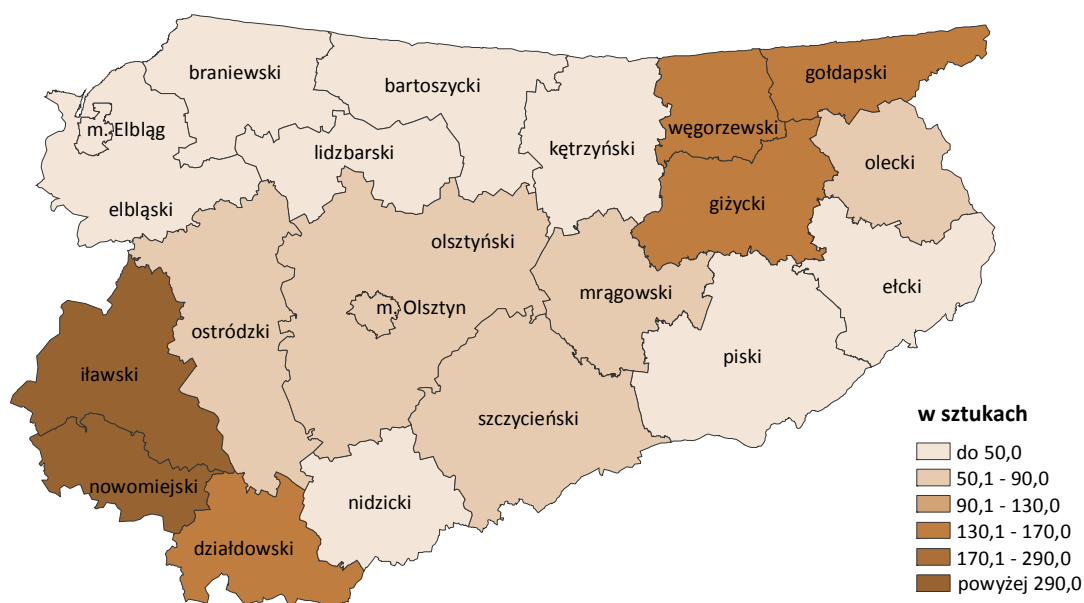
W ogólnej liczbie gospodarstw utrzymujących lochy, gospodarstwa o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych stanowiły 98,4%, a znajdowało się w nich 93,0% wszystkich loch na chów.

Wśród hodowców utrzymujących lochy w województwie warmińsko-mazurskim dominowały gospodarstwa posiadające 1 lub 2 sztuki – 44,2% wszystkich gospodarstw posiadających lochy. Wśród tych hodowców najliczniejszą grupę stanowiły gospodarstwa o powierzchni 10-15 ha użytków rolnych – 24,0%. W gospodarstwach o skali chowu 10 sztuk i więcej znajdowało się 76,1% wojewódzkiego pogłowia loch. W grupie tej najwięcej loch – 36,5% posiadały gospodarstwa o powierzchni 100 ha i więcej użytków rolnych.

Na gospodarstwo rolne posiadające lochy na chów przypadało średnio w województwie 10,1 sztuki (w Polsce – 5,7 sztuki), a na gospodarstwo indywidualne – 8,3 sztuki (w Polsce – 4,9 sztuki).

W przekroju terytorialnym województwa najwięcej trzody chlewnej posiadali hodowcy mający siedzibę w powiatach: iławskim – 167,8 tys. sztuk oraz nowomiejskim – 161,1 tys. sztuk. W tych dwóch powiatach znajdowało się 49,0% wojewódzkiego pogłowia trzody chlewnej.

#### Obsada trzody chlewnej na 100 hektarów gruntów ornych



Średnio w województwie obsada trzody chlewnej na 100 ha użytków rolnych, w gospodarstwach rolnych prowadzących działalność rolniczą, wyniosła 66,7 sztuki (w Polsce – 101,6 sztuki). Obsada na 100 ha gruntów ornych, stanowiących potencjalne zaplecze paszowe dla trzody chlewnej wyniosła w województwie 105,6 sztuki (w Polsce – 139,5 sztuki). Największą obsadą trzody chlewnej na 100 ha gruntów ornych charakteryzowały się powiaty: nowomiejski – 410,3 sztuki oraz iławski – 332,7 sztuki.

## Owce

Pogłowie owiec w całym rolnictwie wyniosło w 2010 r. 10,8 tys. sztuk. W gospodarstwach indywidualnych znajdowało się 9,4 tys. owiec, tj. 87,4% pogłowia owiec w województwie.

Chowem owiec zajmowało się zaledwie 0,3 tys. gospodarstw rolnych, tj. 0,6% ogółu gospodarstw prowadzących działalność rolniczą i 1,0% prowadzących produkcję zwierzęcą (2,3% hodowców owiec w Polsce).

W ogólnej liczbie gospodarstw utrzymujących owce, gospodarstwa o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych stanowiły 98,3%, a znajdowało się w nich 99,8% ogólnej liczby owiec.

Na gospodarstwo rolne posiadające owce przypadało średnio w województwie 36,0 sztuk (w Polsce – 21,0 sztuk), a na gospodarstwo indywidualne – 32,0 sztuki (w Polsce – 19,4 sztuki).

## Kozy

W 2010 r. pogłowie kóz w całym rolnictwie wyniosło 3,8 tys. sztuk. W gospodarstwach indywidualnych znajdowało się 99,9% wojewódzkiego pogłowia kóz.

Chowem kóz zajmowało się 0,7 tys. gospodarstw rolnych, tj. 1,2% ogółu gospodarstw prowadzących działalność rolniczą i 2,2% prowadzących produkcję zwierzęcą (2,3% hodowców kóz w Polsce).

W ogólnej liczbie gospodarstw utrzymujących kozy, gospodarstwa o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych stanowiły 80,2%, a znajdowało się w nich 93,7% ogólnej liczby kóz.

Na gospodarstwo rolne prowadzące chów kóz przypadało średnio w województwie 5,9 sztuki tego gatunku (w Polsce – 4,2 sztuki).

## Konie

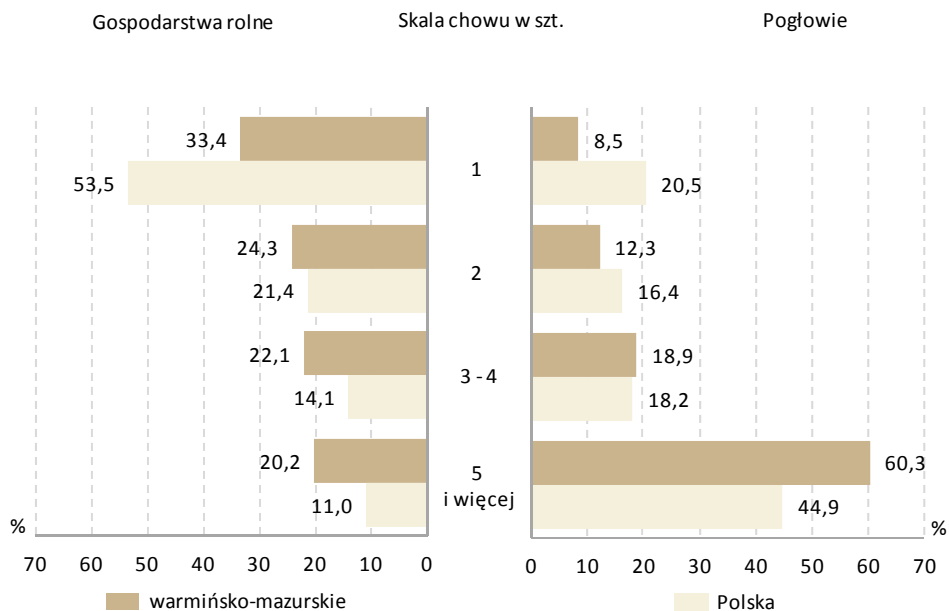
Pogłowie koni ogółem wyniosło w 2010 r. 16,3 tys. sztuk. W gospodarstwach indywidualnych utrzymywano 15,2 tys. sztuk, tj. 93,0% wojewódzkiego pogłowia koni.

Chowem koni zajmowało się 4,1 tys. gospodarstw rolnych, tj. 7,9% ogółu gospodarstw prowadzących działalność rolniczą i 14,1% prowadzących produkcję zwierzęcą (4,1% hodowców koni w Polsce).

W ogólnej liczbie gospodarstw utrzymujących konie, gospodarstwa o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych stanowiły 92,6%, a znajdowało się w nich 96,8% ogólnej liczby koni.



### Struktura gospodarstw i pogłowia koni według skali chowu



Wśród hodowców utrzymujących konie w województwie warmińsko-mazurskim dominowały gospodarstwa posiadające 1 sztukę – 33,4% wszystkich gospodarstw posiadających konie. Wśród tych hodowców najliczniejszą grupę stanowiły gospodarstwa o powierzchni 5-10 ha użytków rolnych – 19,8%. W gospodarstwach o skali chowu 5 sztuk i więcej znajdowało się 60,3% wojewódzkiego pogłowia koni. W grupie tej najwięcej koni – 21,2% posiadały gospodarstwa o powierzchni 100 ha i więcej użytków rolnych.

Na gospodarstwo rolne posiadające konie przypadało średnio w województwie 3,9 sztuki (w Polsce – 2,6 sztuki), a na gospodarstwo indywidualne – 3,7 sztuki (w Polsce – 2,5 sztuki).

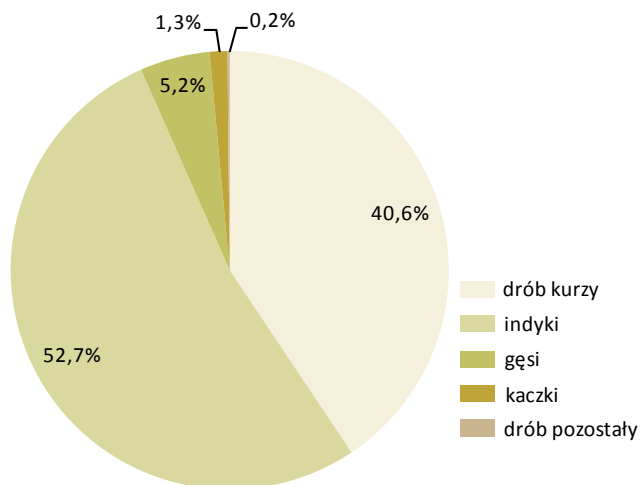
### Drób

Chów drobiu w wieku powyżej 2 tygodni prowadzony był w 17,4 tys. gospodarstwach rolnych, tj. w 33,3% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą i 59,2% prowadzących produkcję zwierzęcą.

Pogłowiu drobiu ogółem wyniosło 7,5 mln sztuk. W gospodarstwach indywidualnych utrzymywano 6,3 mln sztuk, tj. 83,6% wojewódzkiego pogłowia drobiu.

Ponad połowę drobiu utrzymywanego w gospodarstwach rolnych województwa warmińsko-mazurskiego stanowiły **indyki**. Ich udział w strukturze pogłowia drobiu ogółem wyniósł w 2010 r. 52,7%. Hodowcy drobiu z województwa warmińsko-mazurskiego utrzymywali niemal 4,0 mln indyków, co stanowiło 39,2% ich krajowego pogłowia.

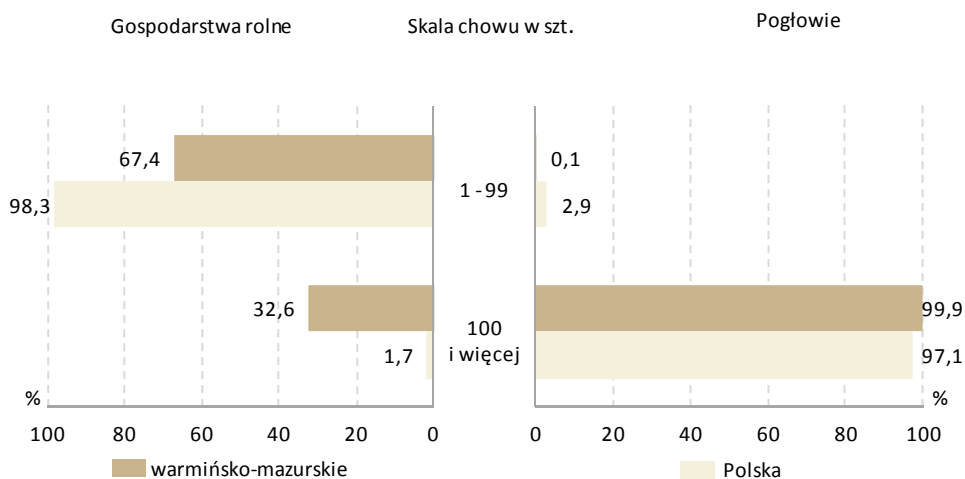
### Struktura gatunkowa pogłowia drobiu



W gospodarstwach indywidualnych hodowano 3,0 mln sztuk, tj. 74,4% wojewódzkiego pogłowia indyków.

Chów indyków prowadzono w 0,7 tys. gospodarstw rolnych, tj. w 1,3% ogółu gospodarstw prowadzących działalność rolniczą i 2,3% prowadzących produkcję zwierzęcą (1,9% hodowców indyków w Polsce). Udział gospodarstw posiadających indyki w ogólnej liczbie hodowców drobiu wyniósł 3,9%.

### Struktura gospodarstw i pogłowia indyków według skali chowu



W ogólnej liczbie gospodarstw posiadających indyki, gospodarstwa o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych stanowiły 89,5%, a znajdowało się w nich 86,6% wszystkich indyków.

Fermowy chów indyków, tj. 100 sztuk i więcej prowadziło 32,6% hodowców, utrzymując 99,9% wojewódzkiego pogłowia indyków.

Na gospodarstwo rolne prowadzące fermowy chów indyków przypadało średnio w województwie 17,8 tys. sztuk (w Polsce – 16,0 tys. sztuk).

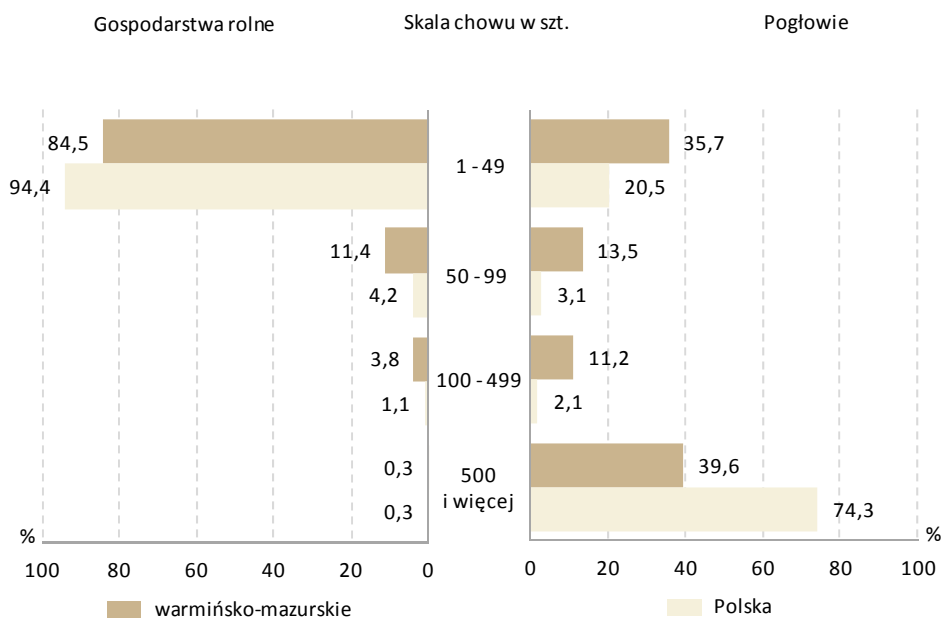
Pogłowie **drobiu kurzego** ogółem w województwie warmińsko-mazurskim wyniosło 3,1 mln sztuk. W gospodarstwach indywidualnych hodowano 93,8% pogłowia drobiu kurzego.

Chów drobiu kurzego prowadzono w 16,8 tys. gospodarstwach rolnych, tj. w 32,1% ogółu gospodarstw prowadzących działalność rolniczą i 57,2% prowadzących produkcję zwierzęcą (2,2% hodowców drobiu kurzego w Polsce). Udział gospodarstw posiadających drób kurzy w ogólnej liczbie hodowców drobiu wyniósł 96,5%.

Chów **kur niosek** prowadzono w 15,1 tys. gospodarstwach rolnych, tj. u 89,7% hodowców drobiu kurzego (2,2% hodowców kur niosek w Polsce). Pogłowie kur niosek w województwie warmińsko-mazurskim wyniosło 0,7 mln sztuk, co stanowiło 1,4% ich krajowego stanu.

W ogólnej liczbie gospodarstw posiadających kury nioski, gospodarstwa o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych stanowiły 88,6%, a znajdowało się w nich 88,5% wszystkich kur niosek.

#### Struktura gospodarstw i pogłowia kur niosek według skali chowu



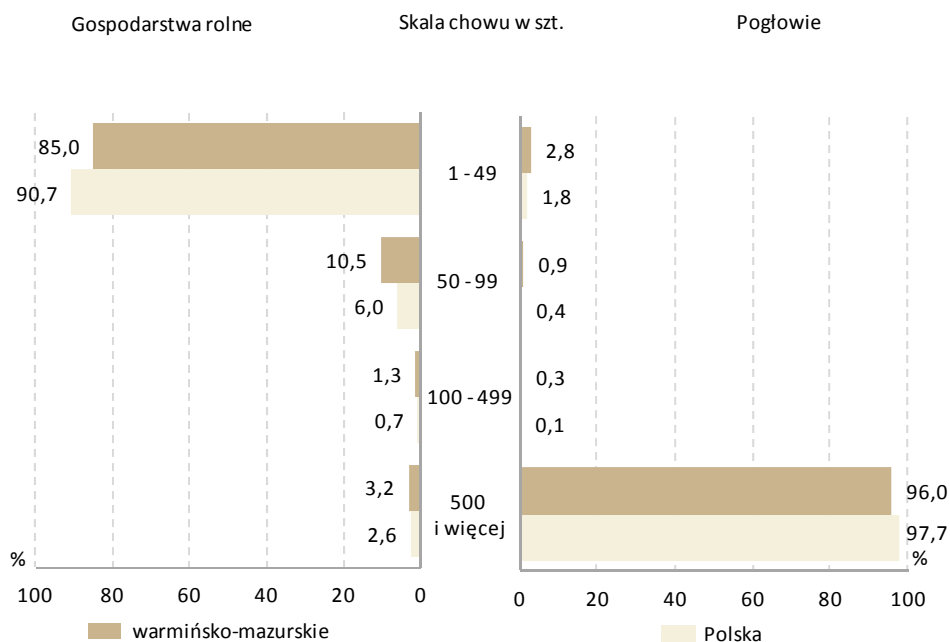
Fermowy chów kur niosek, tj. 500 sztuk i więcej prowadziło zaledwie 0,3% hodowców, utrzymując 39,6% wojewódzkiego pogłowia.

Na gospodarstwo rolne prowadzące chów kur niosek przypadały średnio w województwie 49,5 sztuki (w Polsce – 78,0 sztuk).

Chów **brojlerów kurzych** prowadzono w 3,0 tys. gospodarstw rolnych, tj. u 17,9% hodowców drobiu kurzego (3,2% hodowców brojlerów kurzych w Polsce). Pogłowie utrzymywanych brojlerów kurzych liczyło w województwie warmińsko-mazurskim 2,2 mln sztuk, co stanowiło 2,3% ich krajowego stanu.

W ogólnej liczbie gospodarstw posiadających brojlerki kurze, gospodarstwa o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych stanowiły 91,9%, a znajdowało się w nich 87,4% wszystkich brojlerów kurzych.

### Struktura gospodarstw i pogłowia brojlerów kurzych według skali chowu



Fermowy chów brojlerów kurzych, tj. 500 sztuk i więcej prowadziło 3,2% hodowców, utrzymując 96,0% ich wojewódzkiego pogłowia.

Na gospodarstwo rolne prowadzące fermowy chów brojlerów kurzych przypadało średnio w województwie 22,4 tys. sztuk (w Polsce – 38,8 tys. sztuk).

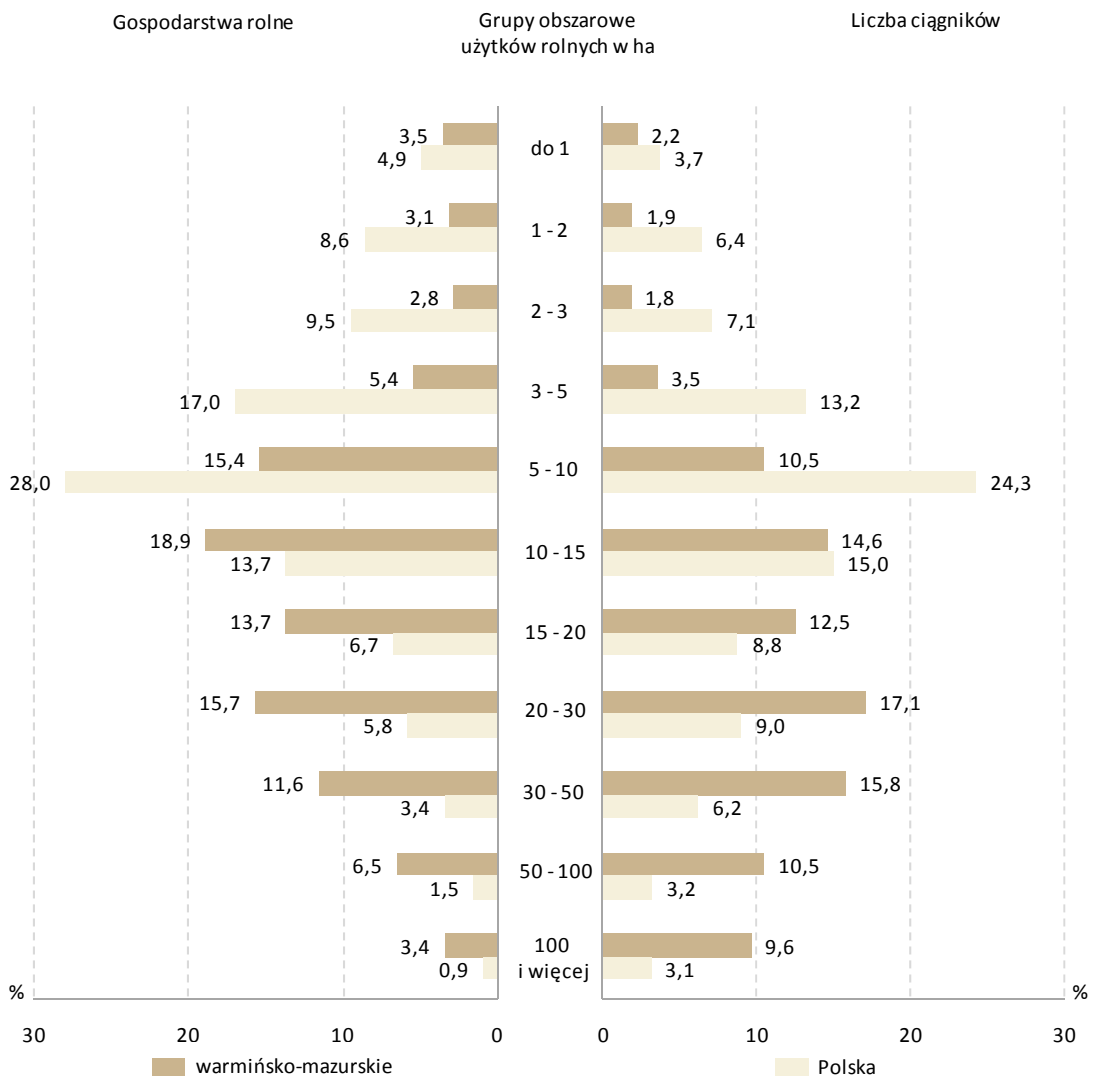
## CIĄGNIKI, MASZYNY I URZĄDZENIA ROLNICZE

W 2010 r. w 29,2 tys. gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą było 51,5 tys. ciągników rolniczych (3,5% ciągników rolniczych w Polsce). W gospodarstwach indywidualnych znajdowało się 50,1 tys., tj. 97,2% ciągników rolniczych w województwie warmińsko-mazurskim.

Ciągniki posiadało 55,9% gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą (w Polsce – 53,7%). Na 100 gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą w województwie przypadają 98,7 ciągnika (w Polsce – 77,5).

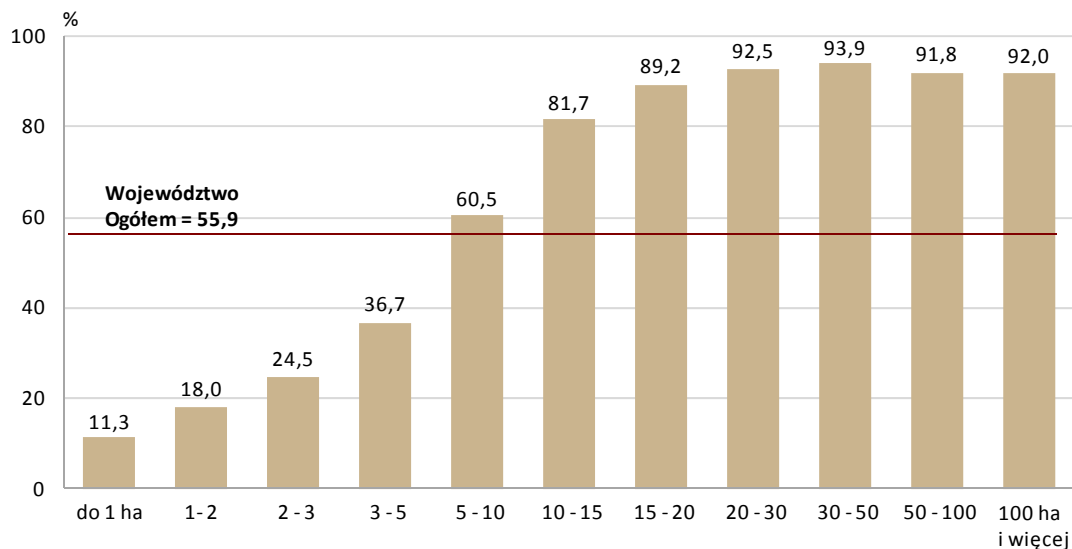
Na ciągnik rolniczy w gospodarstwie rolnym prowadzącym działalność rolniczą, przypadają średnio 18,97 ha użytków rolnych utrzymywanych w dobrej kulturze (w Polsce – 9,96 ha).

### Struktura gospodarstw i ciągników według grup obszarowych użytków rolnych



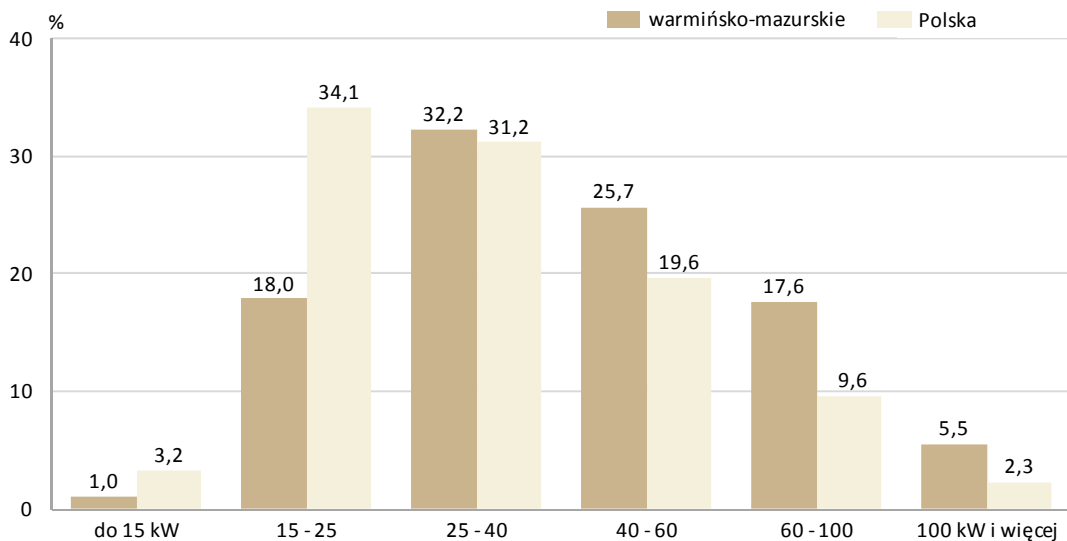
Wśród gospodarstw rolnych posiadających ciągniki rolnicze najczęściej gospodarstw należało do grupy obszarowej 10-15 ha użytków rolnych – 18,9%. Największa liczba ciągników wystąpiła w grupie obszarowej 20-30 ha użytków rolnych – 17,1% ogólnej liczby ciągników w gospodarstwach rolnych.

**Udział gospodarstw posiadających ciągniki  
w ogólnej liczbie gospodarstw prowadzących działalność rolniczą  
według grup obszarowych użytków rolnych**



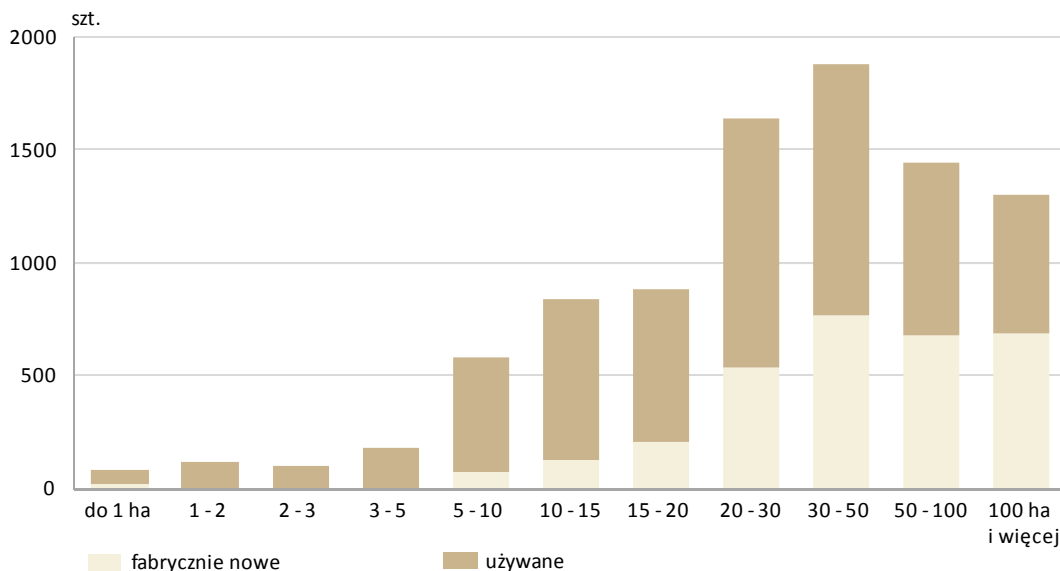
Odsetek gospodarstw posiadających ciągniki wzrastał wraz ze zwiększaniem się powierzchni użytków rolnych, od 11,3% w gospodarstwach rolnych o powierzchni do 1 ha do 93,9% w grupie obszarowej gospodarstw 30-50 ha. Część gospodarstw wielkoobszarowych nie posiadała własnych ciągników rolniczych. Korzystały one z usług sąsiedzkich lub specjalistycznych firm.

**Struktura ciągników rolniczych  
według mocy**



W strukturze ciągników rolniczych dominowały pojazdy o średniej mocy 25-40 kW – 32,2%. Najwięcej ciągników o mocy silnika do 15 kW posiadały gospodarstwa z grupy obszarowej 10-15 ha użytków rolnych – 19,1%, zaś najwięcej ciągników o mocy silnika 100 kW i więcej posiadały gospodarstwa z grupy obszarowej 100 ha i więcej użytków rolnych – 54,7%.

**Ciągniki zakupione po 2004 r.  
według grup obszarowych użytków rolnych**



Od maja 2004 r. 7,3 tys. producentów rolnych, wykorzystując m. in. finansowe wsparcie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w zakresie modernizacji gospodarstw rolnych zakupiło 9,1 tys. ciągników rolniczych. Zakupiono 3,2 tys. ciągników fabrycznie nowych, co stanowiło 34,8% ciągników zakupionych w tym okresie. Pozostałe 65,2% stanowiły ciągniki używane. Najwięcej ciągników nowych jak i używanych zakupiono w gospodarstwach należących do grupy obszarowej 30-50 ha użytków rolnych.

W objęcie badaniem maszyny i urządzenia rolnicze wyposażonych było 26,8 tys. gospodarstw rolnych, tj. 51,4% gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą w 2010 r. (w Polsce – 46,9%).

Kombajny zbożowe posiadało 6,4 tys. gospodarstw rolnych, co stanowiło 20,5% gospodarstw zajmujących się uprawą zbóż (w Polsce – 11,4%). Przeciętnie w województwie na kombajn zbożowy przypadało 62,42 ha zbóż (w Polsce – 50,26 ha).

Ziemniaki na gruntach ornych w 2010 r. uprawiano w 16,7 tys. gospodarstw rolnych. Sadzarki do ziemniaków posiadało 8,9 tys. gospodarstw, co stanowiło 53,3% gospodarstw zajmujących się ich uprawą. Kopaczki do ziemniaków posiadało 14,0 tys. gospodarstw rolnych, tj. 83,6% gospodarstw

uprawiających ziemniaki. Kombajny ziemniaczane znajdowały się w 1,0 tys. gospodarstw, tj. w 6,1% gospodarstw uprawiających ziemniaki.

TABL. 5 WYPOSAŻENIE GOSPODARSTW PROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ ROLNICZĄ W WYBRANE MASZYNY

Wyszczególnienie	Ogółem		W tym gospodarstwa indywidualne		Udział % gospodarstw posiadających maszyny w gospodarstwach prowadzących działalność rolniczą	
	maszyny w sztukach	liczba gospodarstw	maszyny w sztukach	liczba gospodarstw	województwo	Polska
Kombajny zbożowe .....	6881	6388	6624	6282	12,2	7,8
Kombajny ziemniaczane ..	1044	1010	1012	1000	1,9	4,2
Kombajny buraczane .....	112	109	109	106	0,2	1,4
Silosokombajny samobieżne .....	190	169	166	154	0,3	0,1
Rozsiewacz nawozów i wapna .....	21342	20094	21032	19968	38,5	29,3
Rozrzutniki obornika .....	15481	14643	15268	14552	25,1	28,0
Kosiarki ciągnikowe .....	21069	19042	20822	18923	36,4	26,2
Ładowacze chwytakowe i czołowe .....	10958	9546	10709	9428	18,3	11,5
Kopaczki do ziemniaków ..	14072	13957	14042	13931	26,7	19,6
Sadzarki do ziemniaków ..	8940	8902	8893	8872	17,0	18,5
Przyczepy zbierające .....	5771	5526	5722	5495	10,6	4,9
Prasy zbierające .....	9223	8384	9070	8293	16,0	9,9
Polowe opryskiwacze ciągnikowe .....	14316	13828	14058	13711	26,5	25,7
Sadownicze opryskiwacze ciągnikowe .....	329	296	312	287	0,6	2,4
Agregaty uprawowe .....	21123	10885	20773	10769	20,8	23,3
Dojarki bańkowe .....	9764	8930	9151	8919	17,1	8,5
Dojarki rurociągowy .....	2258	2027	2226	2001	3,9	1,3
Konwiowe schładzarki do mleka .....	1833	1722	1833	1722	3,3	1,5
Zbiornikowe schładzarki do mleka .....	7192	6928	7145	6900	13,3	5,1

W agregaty uprawowe wyposażonych było 20,8% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą, w rozsiewacze nawozów i wapna 38,5% gospodarstw, a w polowe opryskiwacze ciągnikowe 26,5% gospodarstw.

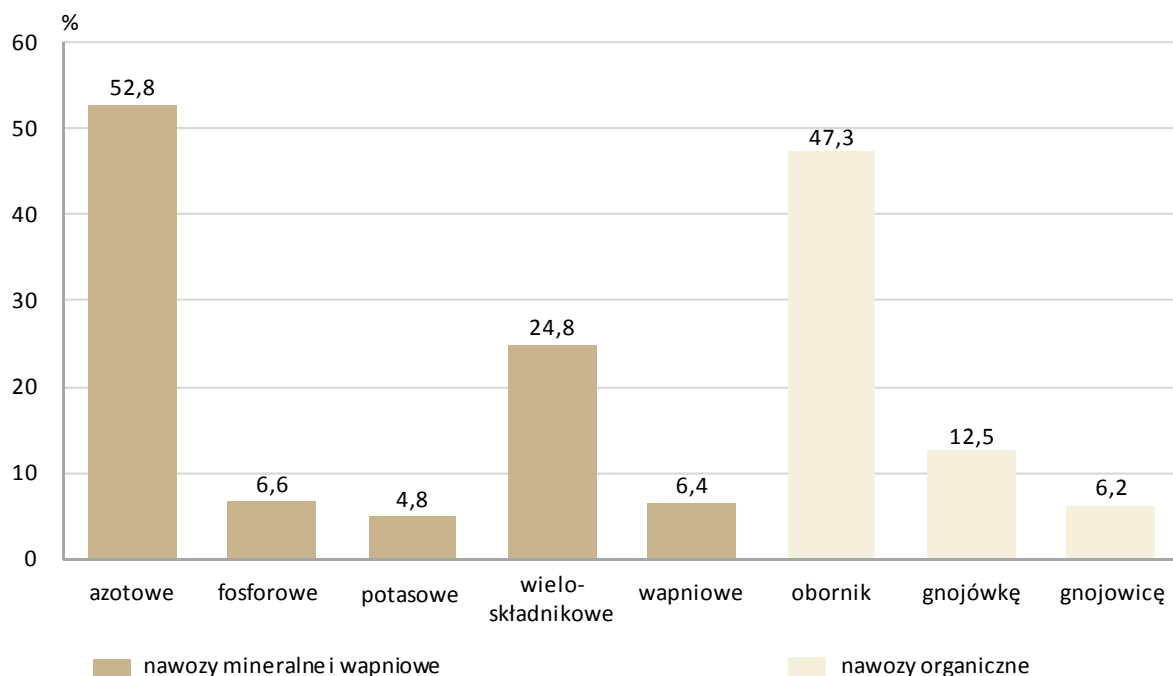
Dojarki bańkowe posiadało 52,3% gospodarstw, w których utrzymywano krowy, zaś dojarki rurociągowy posiadało 11,9% gospodarstw. W zbiornikowe schładzarki do mleka wyposażonych było 40,6% gospodarstw, w których prowadzono chów krów, a konwiowe schładzarki posiadało 10,1% gospodarstw.



## ZUŻYCIE NAWOZÓW

W Powszechnym Spisie Rolnym 2010 zebrano informacje o zużyciu nawozów mineralnych, wapniowych i organicznych w roku gospodarczym 2009/2010, tj. w okresie od 1 lipca 2009 r. do 30 czerwca 2010 r.

**Udział gospodarstw stosujących nawozy  
w ogólnej liczbie gospodarstw posiadających użytki rolne w dobrej kulturze**

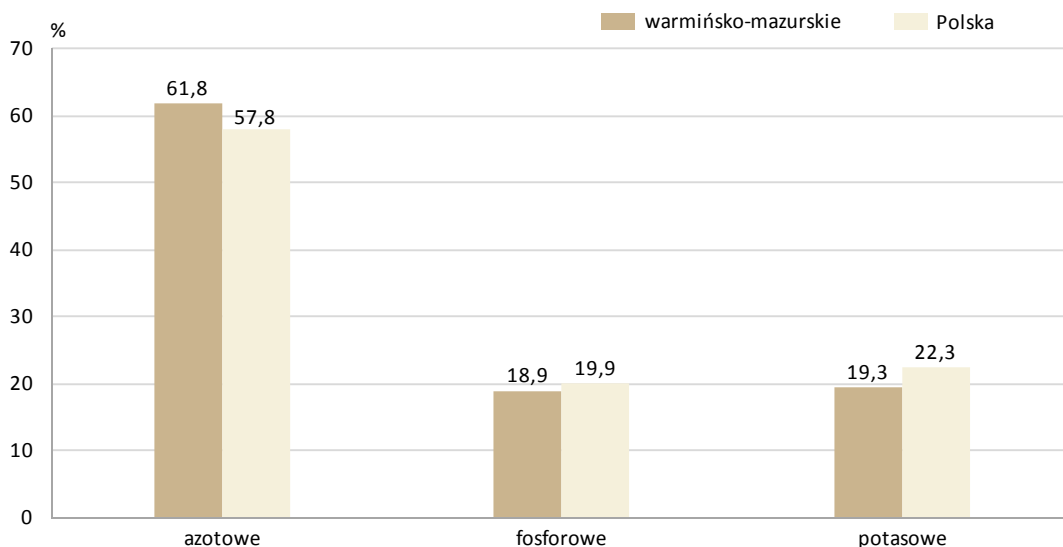


Nawozy mineralne w badanym okresie stosowano w 28,7 tys. gospodarstw rolnych, tj. w 55,7% gospodarstw utrzymujących użytki rolne w dobrej kulturze rolnej (w Polsce – w 67,0%). Najczęściej stosowano nawozy azotowe, z uwagi na ich plonotwórczy charakter – 52,8% gospodarstw rolnych utrzymujących użytki rolne w dobrej kulturze i 94,9% gospodarstw stosujących nawozy mineralne. Udział gospodarstw stosujących nawozy fosforowe, potasowe i wieloskładnikowe w ogólnej liczbie jednostek stosujących nawożenie mineralne był znacznie mniejszy i wyniósł odpowiednio: 11,8%, 8,6%, 44,6%.

Średnie zużycie czystego składnika na hektar użytków rolnych w dobrej kulturze wyniosło w województwie warmińsko-mazurskim ogółem 111,8 kg NPK (w Polsce – 121,7 kg NPK), w tym:

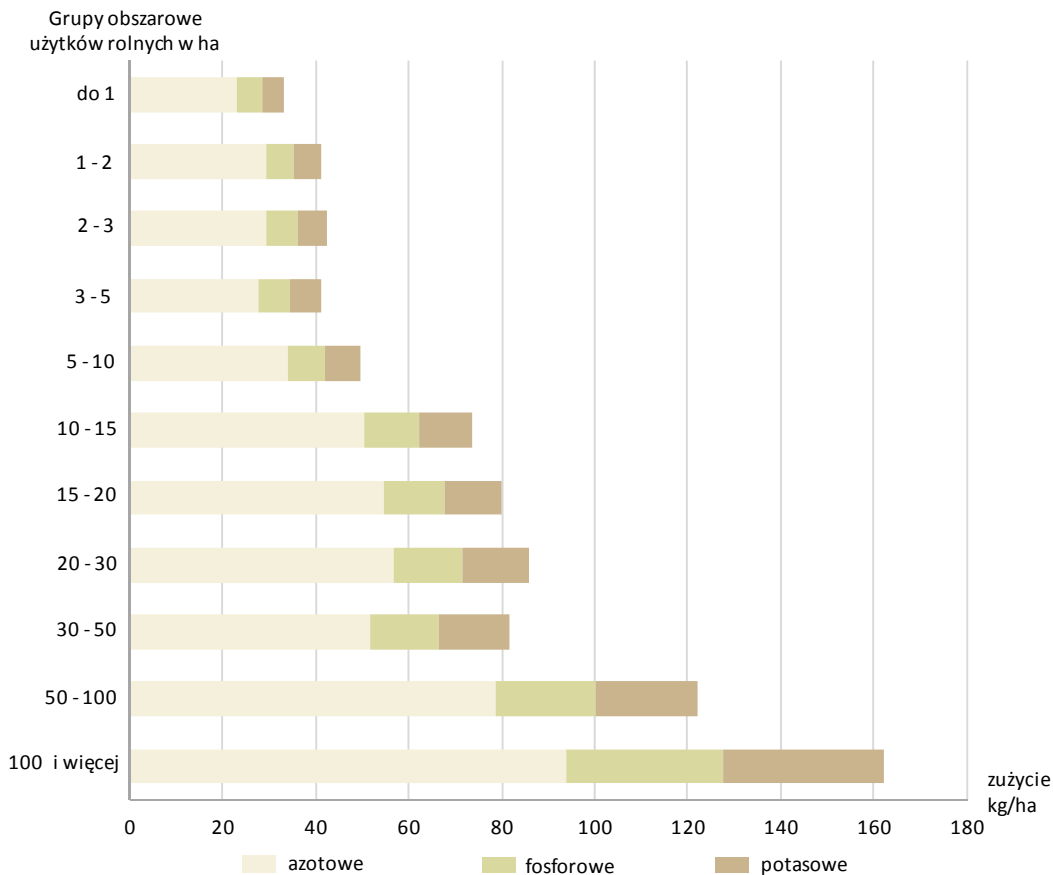
- azotowych 69,1 kg N (w Polsce – 70,4 kg),
- fosforowych 21,1 kg P<sub>2</sub>O<sub>5</sub> (w Polsce – 24,2 kg),
- potasowych 21,6 kg K<sub>2</sub>O (w Polsce – 27,2 kg).

### Struktura zużytych nawozów mineralnych (czysty składnik)



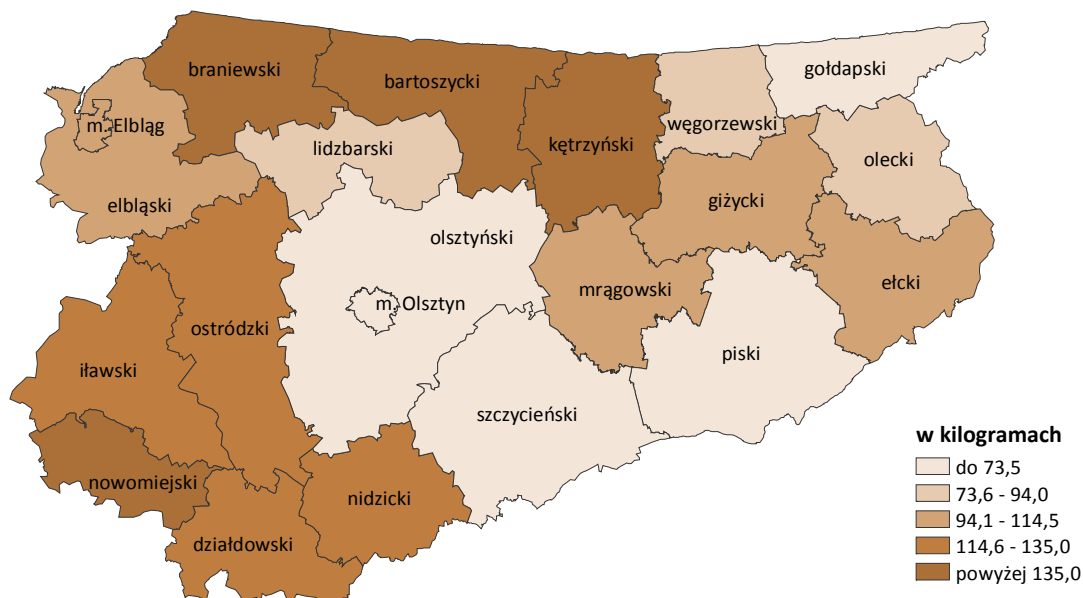
Stosunek N:P:K w dawce nawozowej w roku gospodarczym 2009/2010 kształtował się według proporcji 1:0,3:0,3 (w Polsce – 1:0,3:0,4).

### Zużycie nawozów mineralnych w kilogramach NPK na hektar użytków rolnych w dobrej kulturze według grup obszarowych użytków rolnych



Wraz ze zwiększaniem się powierzchni gospodarstw rolnych, a tym samym rodzajem prowadzonych upraw zaobserwowano wyraźny wzrost zużycia nawozów mineralnych na hektar użytków rolnych w dobrej kulturze. Najmniejsze zużycie wynoszące 33,0 kg NPK było w gospodarstwach o powierzchni do 1 ha użytków rolnych, natomiast największe – 162,3 kg NPK było w gospodarstwach z grupy obszarowej 100 ha i więcej użytków rolnych.

### Zużycie NPK czystego składnika na hektar użytków rolnych w dobrej kulturze



W przekroju terytorialnym województwa największe zużycie NPK w kilogramach czystego składnika na hektar użytków rolnych w dobrej kulturze odnotowano w powiatach: kętrzyńskim (183,9 kg), bartoszyckim (156,0 kg), nowomiejskim (151,0 kg) oraz braniewskim (144,1 kg).

Nawozy wapniowe w badanym okresie zastosowano w 3,3 tys. gospodarstw rolnych, tj. w zaledwie 6,4% gospodarstw rolnych posiadających użytki rolne w dobrej kulturze (w Polsce – w 9,7%). Średnie zużycie czystego składnika CaO na hektar użytków rolnych w dobrej kulturze wyniosło w województwie 43,0 kg, przy średniej krajowej 40,5 kg.

Nawozy organiczne pochodzenia zwierzęcego zastosowano w 24,7 tys. gospodarstw rolnych, tj. w 47,9% gospodarstw rolnych utrzymujących użytki rolne w dobrej kulturze (w Polsce – w 47,2%). Najwięcej, bo aż 98,7% gospodarstw stosujących nawozy organiczne, wykorzystywało pod uprawy obornik.

## PRACUJĄCY W GOSPODARSTWACH ROLNYCH

Działalność rolnicza prowadzona w gospodarstwach rolnych wymaga udziału i wkładu pracy człowieka. W gospodarstwach indywidualnych jest to zazwyczaj pracujący użytkownik i członkowie jego rodziny (tworzący wspólne gospodarstwo domowe z użytkownikiem lub utrzymujący się oddzielnie), wspomagani przez opłacanych pracowników najemnych lub pracowników kontraktowych (tj. osoby zatrudnione przy świadczeniu zakontraktowanych usług), a czasem także bezpłatną pomoc sąsiedzką. W pozostałych gospodarstwach rolnych, w zależności od formy własności, trzon stanowią pracownicy najemni lub inne osoby pracujące bez wynagrodzenia (członkowie spółdzielni, zakonów, uczniowie szkół itd.), wspomagane pracownikami najemnymi i kontraktowymi.

W niniejszej publikacji skoncentrowano się na charakterystyce gospodarstw rolnych i prowadzonej w nich produkcji rolnej, a więc i temat dotyczący pracujących wymaga takiego ujęcia, które pozwoli na pokazanie wielkości **nakładów pracy ludzkiej poniesionych na działalność rolniczą w gospodarstwach rolnych w ciągu całego roku gospodarczego**. Uwzględniono zatem nawet minimalny wkład pracy każdej z osób pracujących w gospodarstwie rolnym przy produkcji rolniczej w każdym z 12 miesięcy poprzedzających dzień referencyjny PSR 2010, niezależnie od tego czy praca w gospodarstwie rolnym była dla tych osób pracą wyłączną, główną czy dodatkową. Bardzo ważnym zagadnieniem przy ocenie nakładów pracy w rolnictwie w ciągu roku jest wymiar czasu pracy, w jakim pracują poszczególne osoby – zarówno rodzinna siła robocza, jak i pozostali pracownicy. Duży udział pracujących w niepełnym wymiarze czasu zniekształca w pewnym stopniu obraz z punktu widzenia pracochłonności poszczególnych typów gospodarstw. Ponadto m.in. w przypadku pracowników dorywczych, kontraktowych, pomocy sąsiedzkiej – bardziej istotny jest łączny wkład pracy mierzony w godzinach, niż sama liczba osób pracujących (tym bardziej, że najczęściej jest to praca zadaniowa, poszczególne osoby wymieniają się w ciągu roku, a wkład pracy każdej z tych osób może być różny). W związku z powyższym podstawą prowadzonej analizy są **nakłady pracy wyrażone w umownych rocznych jednostkach pracy (ang. *Annual Work Unit* – AWU), będących odpowiednikiem rocznego wkładu pracy osoby zatrudnionej w pełnym wymiarze czasu pracy** (tj. po przeliczeniu pracujących w niepełnym wymiarze na pełne etaty). Informacje o osobach fizycznych (zaprezentowane także w poniższym schemacie) omówione zostaną szerzej jedynie w przypadku wybranych charakterystyk, istotnych dla prowadzonej analizy.

## SCHEMAT – PRACUJĄCY I NAKŁADY PRACY W GOSPODARSTWACH ROLNYCH W CIĄGU ROKU

		PRACUJĄCY (w osobach)	X	
		NAKŁADY PRACY (w AWU)	64185,3	
<b>GOSPODARSTWA INDYWIDUALNE</b>	Członkowie rodziny użytkownika <u>108143</u> 56933,5	Użytkownicy	<u>51310</u> 30695,6	
		Współmałżonkowie użytkowników	<u>27719</u> 16329,7	
		Inni członkowie rodziny	<u>29114</u> 9908,2	
		Pracownicy najemni		
	Pracownicy najemni <u>X</u> 3958,6	Pracownicy najemni stali	<u>3716</u> 3169,0	
		Pracownicy najemni dorywczy	<u>X</u> 789,6	
	Pracownicy kontraktowi		<u>X</u> 78,1	
	Pomoc sąsiedzka		<u>X</u> 229,4	
	<b>GOSPODARSTWA OSÓB PRAWNYCH I JEDNOSTEK ORGANIZACYJNYCH NIEMAJĄCYCH OSOBOWOŚCI PRAWNEJ</b>	Pracownicy najemni <u>X</u> 2929,9	Pracownicy najemni stali	<u>2827</u> 2688,4
			Pracownicy najemni dorywczy	<u>X</u> 241,5
Pracownicy kontraktowi			<u>X</u> 45,4	
Pozostałe osoby <sup>a</sup>			<u>X</u> 10,3	
<u>X</u> 61199,6				
<u>X</u> 2985,7				

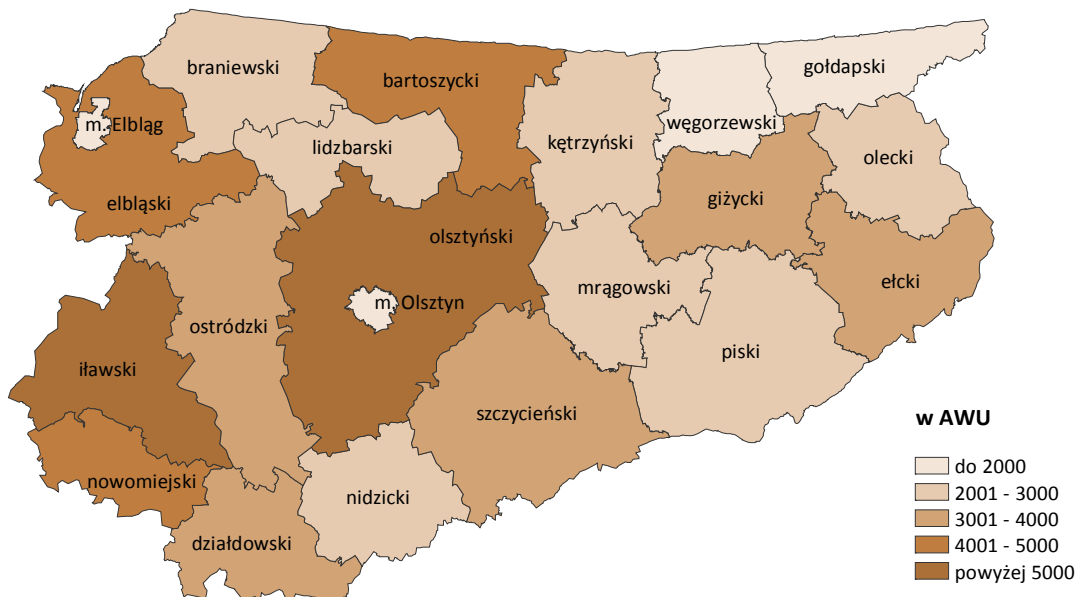
X – brak danych w osobach (jako pełnego odpowiednika danych w AWU)

a – patrz: Uwagi metodyczne

Wyniki PSR 2010 wykazały, że **nakłady pracy na prowadzenie działalności rolniczej** we wszystkich gospodarstwach rolnych w województwie warmińsko-mazurskim wyniosły 64,2 tys. AWU, co stanowiło 3,1% nakładów poniesionych w Polsce. Pracochętność działalności rolniczej w województwie była nieco większa niż przeciętnie w Polsce – na jedno gospodarstwo prowadzące działalność rolniczą w województwie przypadało 1,2 pełnozatrudnionych (w AWU), natomiast w kraju – 1,1.

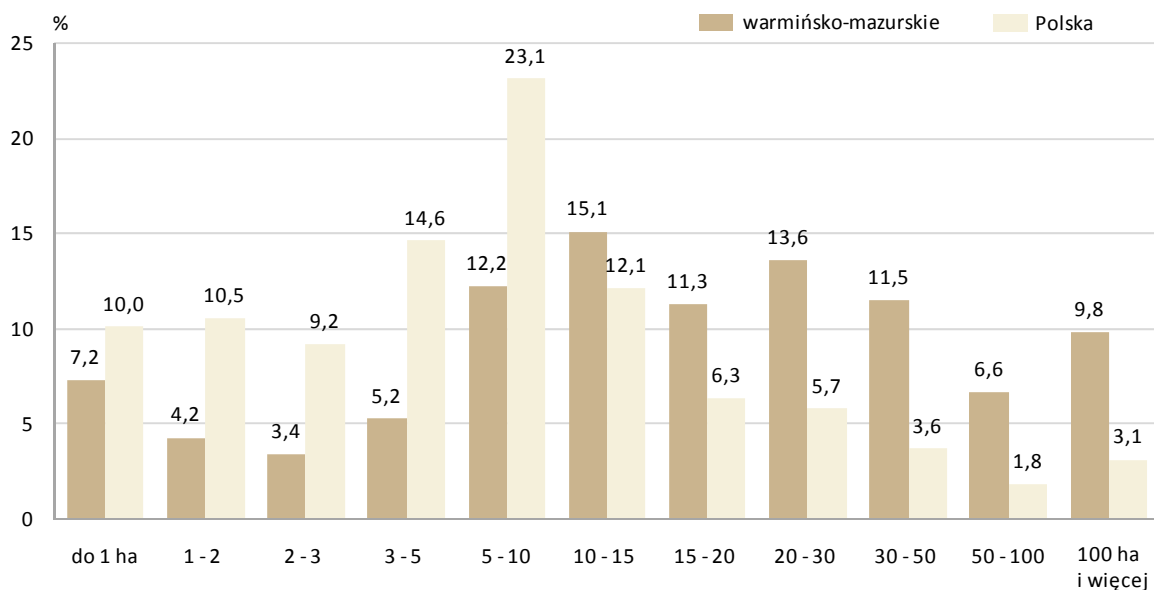
Powiatami, w których ponoszono znaczne nakłady pracy na prowadzenie działalności rolniczej były: iławski i olsztyński. Niskie nakłady zanotowano w powiatach grodzkich – Elblągu i Olsztynie (z racji ich miejskiego charakteru), a także powiatach ziemskich: węgorzewskim i gołdapskim.

### Nakłady pracy na prowadzenie działalności rolniczej



Analiza struktury nakładów pracy poniesionych w gospodarstwach rolnych według grup obszarowych użytków rolnych wskazuje, iż w województwie najwyższe nakłady pracy (w AWU) wystąpiły w gospodarstwach o wielkości 10-15 ha, 20-30 ha oraz 5-10 ha. Przeciętnie w kraju zanotowano znacznie wyższe niż w województwie nakłady pracy w gospodarstwach o wielkości 5-10 ha, 3-5 ha oraz 1-2 ha. Jak widać w warmińsko-mazurskim nakłady były wyższe w gospodarstwach większych, natomiast w Polsce – w mniejszych. Wynika to w pewnym stopniu ze struktury wielkościowej gospodarstw rolnych – w województwie funkcjonuje stosunkowo więcej dużych gospodarstw.

### Struktura nakładów pracy w AWU na prowadzenie działalności rolniczej według grup obszarowych użytków rolnych



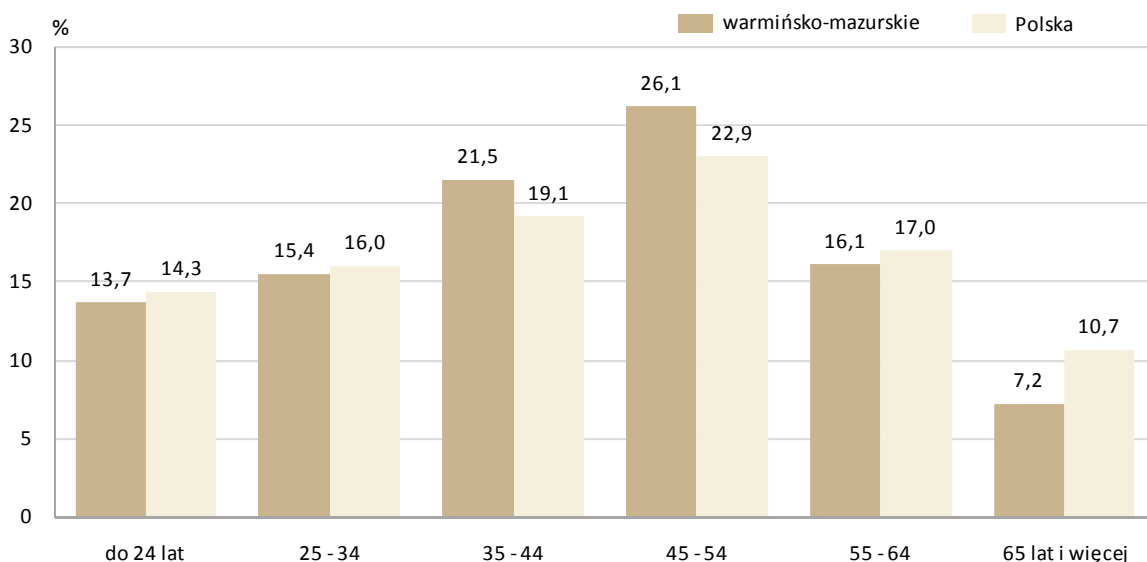
W województwie warmińsko-mazurskim, podobnie jak w kraju, zdecydowana większość nakładów pracy (w AWU) została poniesiona w **gospodarstwach indywidualnych** (95,3%), co jest w dużej mierze odzwierciedleniem struktury własnościowej polskiego rolnictwa (w kraju odsetek ten był jeszcze wyższy i wyniósł 97,7%). W gospodarstwach indywidualnych większość nakładów pracy wnieśli członkowie rodzinnej siły roboczej (członkowie rodziny użytkownika). Jedynie 7,0% stanowił wkład siły roboczej najemnej, pracowników kontraktowych i pomocy sąsiedzkiej (w kraju udział ten był niższy i wyniósł 3,4%).

**Członkowie rodziny użytkownika** w województwie warmińsko-mazurskim to według PSR 2010 grupa licząca 108,1 tys. osób (56,9 tys. w przeliczeniu na pełnozatrudnionych AWU). Wśród tej zbiorowości:

- 47,4% stanowili użytkownicy gospodarstw rolnych (30,7 tys. AWU),
- 25,6% stanowili małżonkowie użytkowników (16,3 tys. AWU),
- 26,9% stanowili pozostali członkowie rodziny (9,9 tys. AWU).

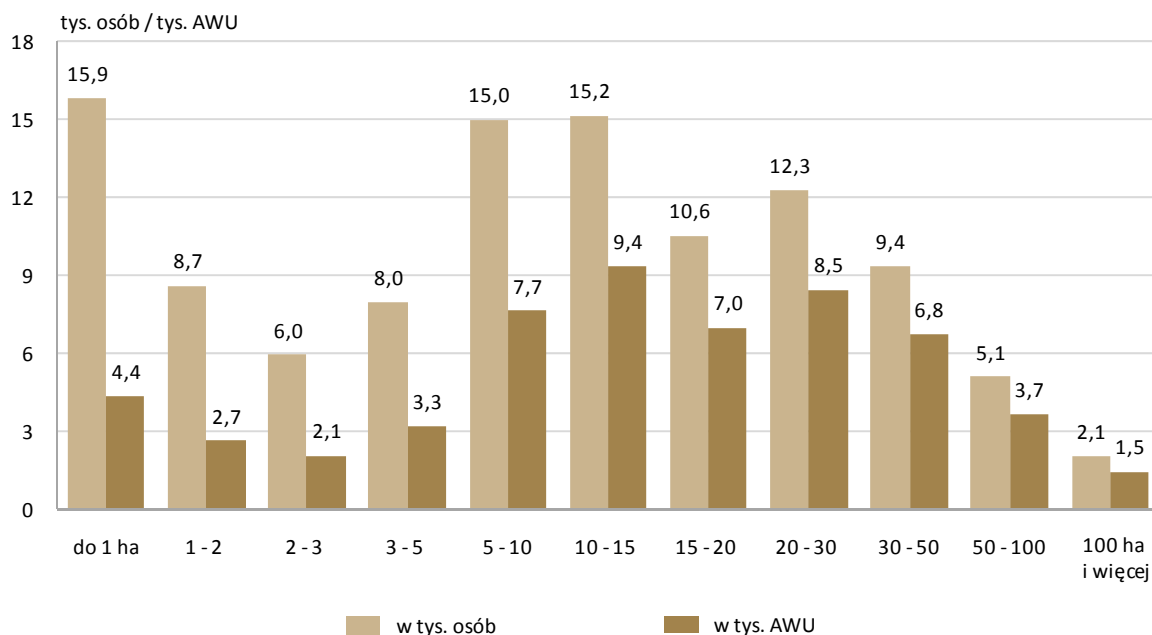
Ponad połowę zbiorowości członków rodziny użytkownika to mężczyźni (56,9%). Najlicniejszą grupę wśród rodzinnej siły roboczej, pracującej w gospodarstwach indywidualnych w województwie stanowiły osoby w wieku 45-54 lata (26,1%). Podobna sytuacja miała miejsce w kraju, tu jednak, w strukturze pracujących, zaobserwowano więcej osób najstarszych (po 55 roku życia) oraz najmłodszych (do 34 lat).

### Struktura członków rodziny użytkownika pracujących w gospodarstwach rolnych według grup wieku



Wykorzystanie nominalnego czasu pracy rodzinnej siły roboczej było ściśle skorelowane z wielkością gospodarstwa rolnego. W gospodarstwach mniejszych obszarowo istniały w większym stopniu niewykorzystane zasoby pracy. Wraz ze zwiększaniem się powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach wzrastał stopień wykorzystania posiadanej siły roboczej – co widać po zmniejszającej się różnicy między liczbą pełnozatrudnionych w AWU oraz liczbą osób fizycznych.

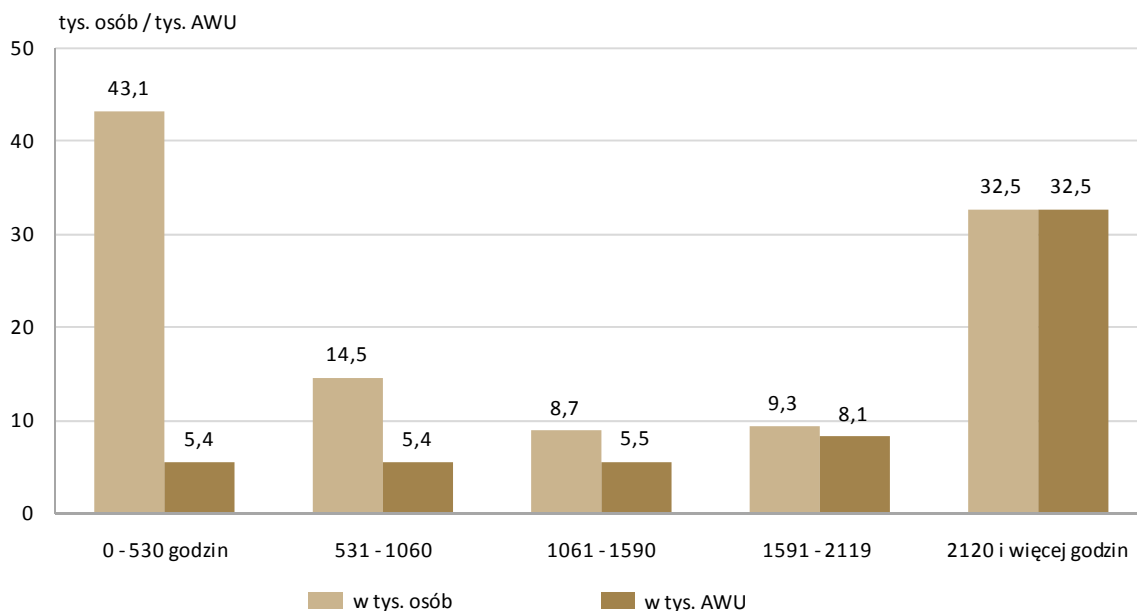
### Członkowie rodziny użytkownika gospodarstwa rolnego pracujący w gospodarstwie według grup obszarowych użytków rolnych





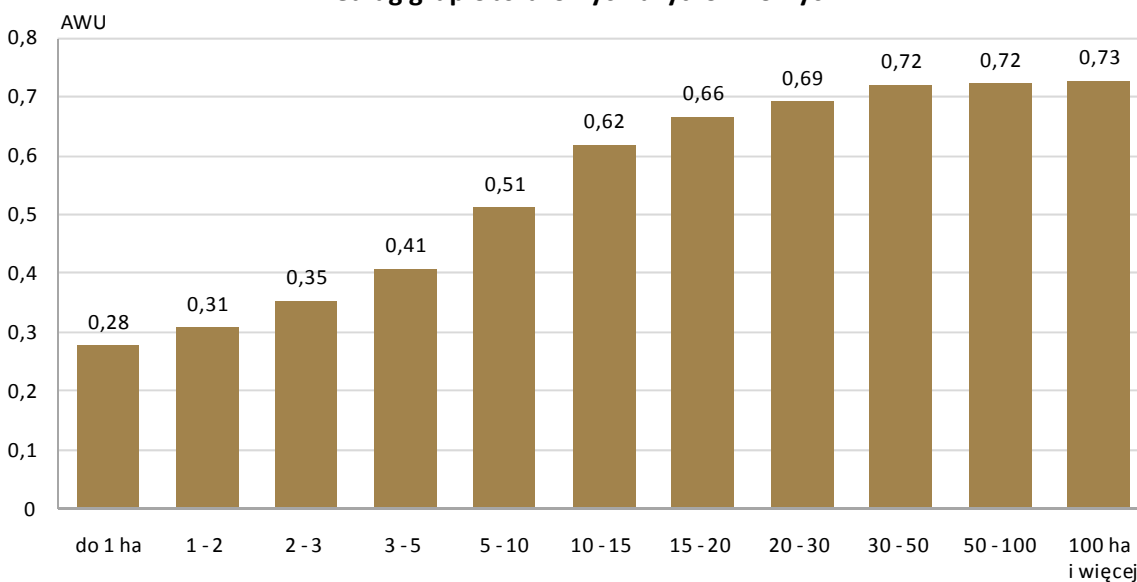
Na podobną zależność wskazuje analiza wymiaru rocznego czasu pracy – pracą wykonywaną przez mniej niż ¼ etatu (0-530 godzin w ciągu badanego roku) trudniło się 43,1 tys. osób, co jednak w przeliczeniu na AWU stanowiło jedynie 5,4 tys. pełnozatrudnionych. Na pełen etat w gospodarstwach rolnych pracowało 32,5 tys. członków rodziny użytkownika (czyli to dało również 32,5 tys. pełnozatrudnionych w AWU).

#### Członkowie rodziny użytkownika gospodarstwa rolnego pracujący w gospodarstwie według wymiaru rocznego czasu pracy



Powyższe wnioski potwierdzają zasadność skupienia się na analizie nakładów pracy w przeliczeniu na pełnozatrudnionych (w AWU), a traktowanie informacji o pracujących w osobach jedynie jako uzupełniającą.

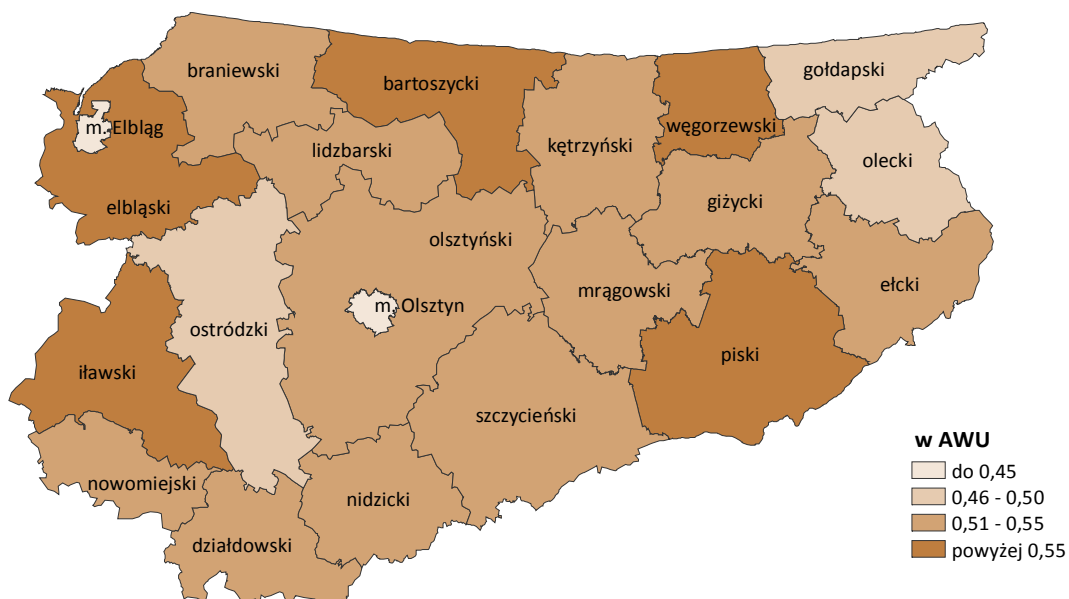
#### Przeciętna liczba AWU przypadająca na pracującego członka rodziny użytkownika gospodarstwa rolnego według grup obszarowych użytków rolnych



Generalnie, w przypadku rodzinnych gospodarstw rolnych – im większe było gospodarstwo, tym większy był godzinowy wkład pracy w prowadzenie działalności rolniczej samych użytkowników i ich współmałżonków, zwiększały się także nakłady pracy pozostałych członków rodziny.

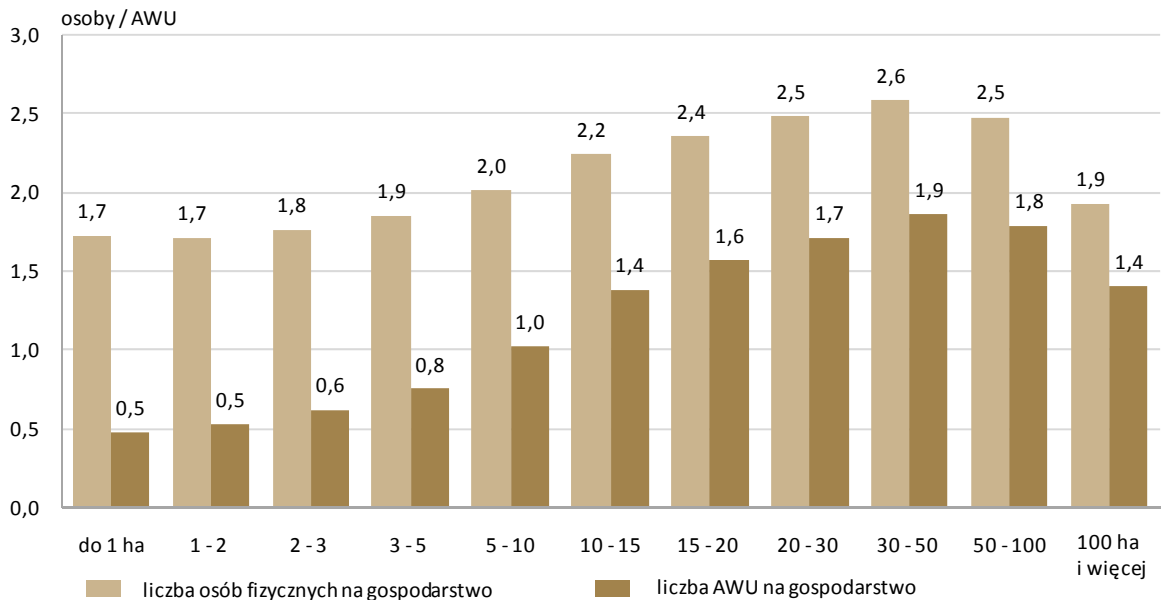
Przestrzenna charakterystyka obciążenia pracą członków rodziny użytkownika (mierzona liczbą pełnozatrudnionych w AWU na fizyczną osobę pracującą) wskazuje, iż w 2010 r. wahało się ono od 0,25 w Olsztynie i 0,30 w Elblągu do 0,60 w powiatach elbląskim i węgorzewskim. Średnia dla województwa wyniosła 0,53 (w kraju 0,45).

**Przeciętna liczba AWU  
przypadająca na pracującego członka rodziny użytkownika gospodarstwa rolnego**



Z kolei przeciętna liczba członków rodziny użytkownika pracujących w gospodarstwie indywidualnym wyniosła ok. 2 osoby fizyczne. W przeliczeniu na pełny etat wskaźnik ten wyniósł 1,1.

**Wskaźnik zatrudnienia rodzinnej siły roboczej w gospodarstwach indywidualnych  
w przeliczeniu na gospodarstwo  
według grup obszarowych użytków rolnych**



Członkowie rodziny użytkownika pracujący wyłącznie lub głównie w swoim gospodarstwie rolnym stanowili 72,5% zbiorowości rodzinnej siły roboczej, pracującej w gospodarstwach rolnych (w Polsce – 67,0%).

TABL. 6. PRACUJĄCY W SWOIM GOSPODARSTWIE ROLNYM

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem w osobach	Pracujący w osobach			Pracujący w %		
		wyłącznie	głównie	dodatkowo	wyłącznie	głównie	dodatkowo
Ogółem.....	108143	74772	3613	29758	69,1	3,3	27,5
mężczyźni.....	61525	40059	2497	18969	65,1	4,1	30,8
kobiety.....	46617	34712	1116	10789	74,5	2,4	23,1

Zdecydowaną większość (69,1%) stanowiły osoby, dla których praca ta była wyłącznym zajęciem. Odsetek pracujących wyłącznie w gospodarstwie rolnym był znacznie większy wśród kobiet (74,5%) niż wśród mężczyzn (65,1%).

**DOCHODY GOSPODARSTW DOMOWYCH Z UŻYTKOWNIKIEM GOSPODARSTWA ROLNEGO**

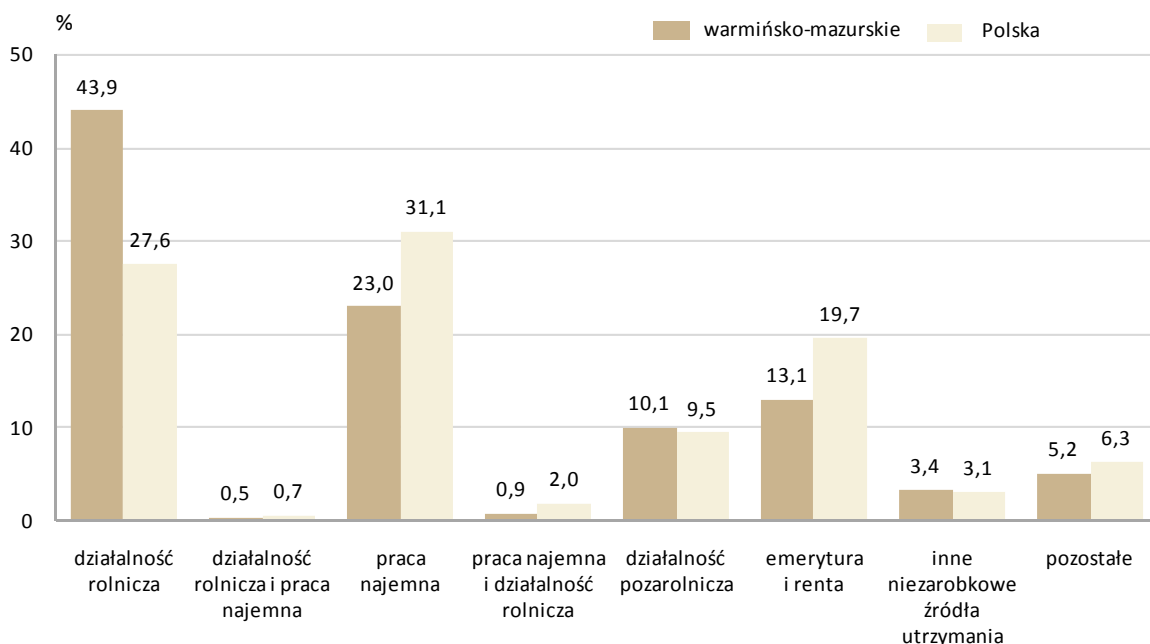
W okresie od 1 lipca 2009 r. do 30 czerwca 2010 r. w województwie warmińsko-mazurskim 52,0 tys. gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego prowadziło działalność rolniczą, w tym 42,9 tys. gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha.

Obok dochodów z działalności rolniczej gospodarstwa domowe z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego uzyskiwały dochody z następujących źródeł:

- pracy najemnej – 36,6% ogółu omawianych gospodarstw (w kraju było to 47,7%),
- emerytur i rent – 22,2% (w kraju – 33,1%),
- działalności pozarolniczej – 19,6% (w kraju – 19,7%),
- innych niezarobkowych źródeł poza emeryturą i rentą – 5,8% (w kraju – 6,9%).

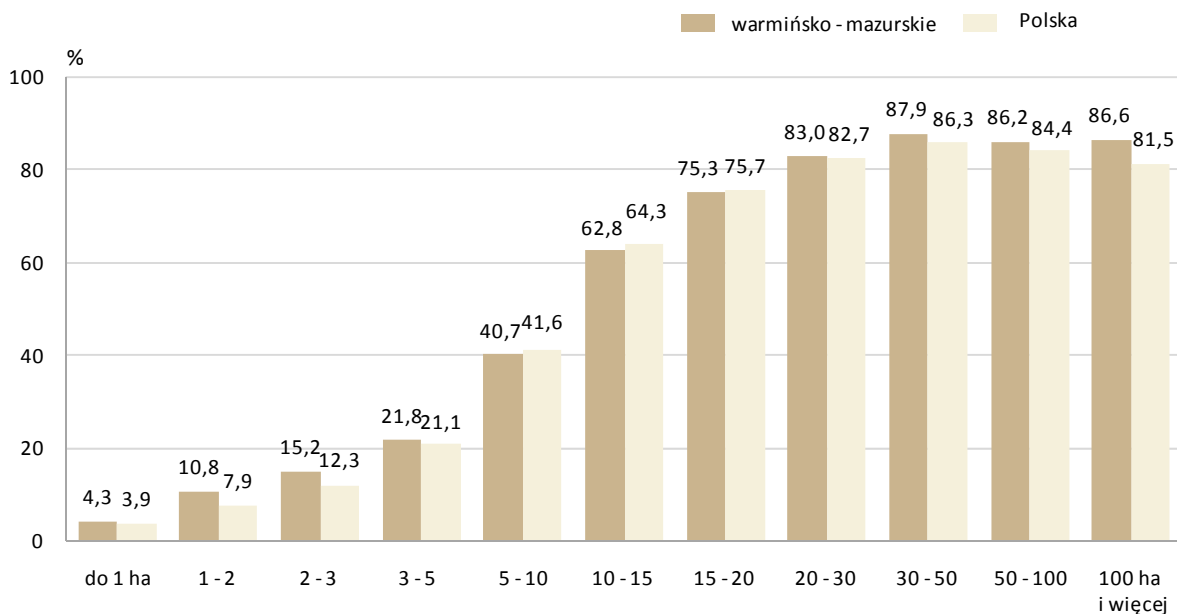
W województwie działalność rolnicza aż dla 43,9% (w kraju dla 27,6%) gospodarstw domowych z użytkownikami gospodarstw rolnego oraz 43,2% (w kraju – 34,1%) gospodarstw domowych z użytkownikami gospodarstwa indywidualnego o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych stanowiła główne źródło utrzymania, czyli źródło dochodów przekraczające 50% dochodów ogółem.

**Gospodarstwa domowe z użytkownikiem gospodarstwa rolnego  
według źródeł pochodzenia ponad 50% dochodów**



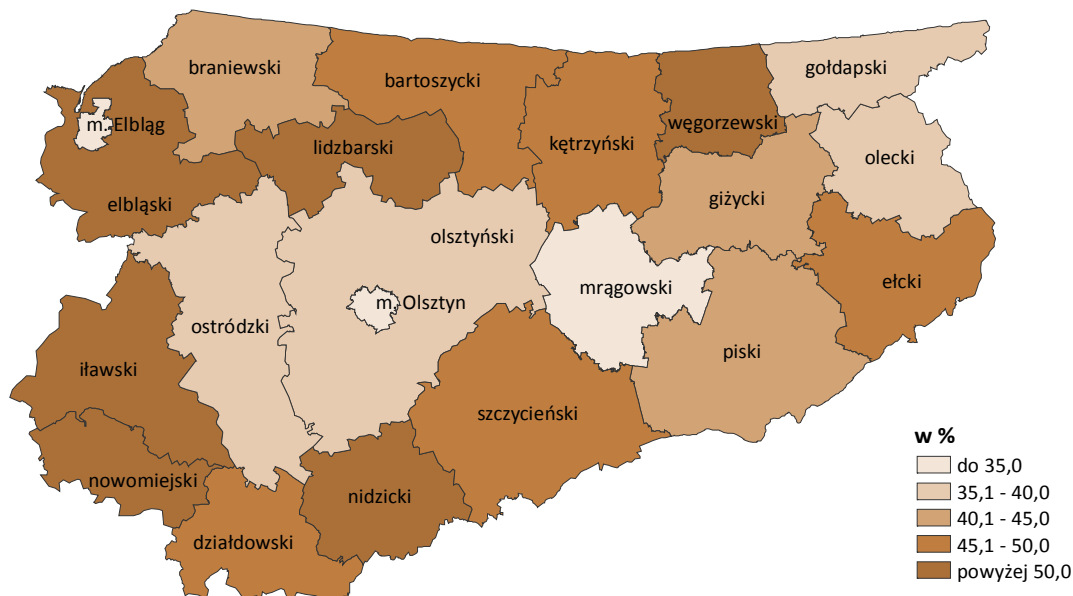
Jak widać w warmińsko-mazurskim główne źródło utrzymania częściej niż w kraju stanowiła działalność rolnicza, natomiast w kraju – praca najemna. W województwie rzadziej niż w kraju dochody z emerytur i rent przekraczały 50% dochodów gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego.

**Gospodarstwa indywidualne, w których ponad 50% dochodów ogółem stanowiły dochody z działalności rolniczej według grup obszarowych użytków rolnych**



Udział dochodów z działalności rolniczej w dochodach ogółem gospodarstw domowych był silnie powiązany z obszarem gospodarstw rolnych. Powierzchnia użytków rolnych wyznaczała potencjał produkcyjny i w znacznym stopniu możliwości uzyskiwania dochodów rolniczych.

**Gospodarstwa indywidualne, w których ponad 50% dochodów ogółem stanowiły dochody z działalności rolniczej**



Powiatami, w których gospodarstwa domowe z użytkownikiem gospodarstwa rolnego uzyskiwały najwyższe dochody z działalności rolniczej (stanowiące główne źródło utrzymania), były nowomiejski, węgorzewski i iławski. Najniższe dochody z działalności rolniczej uzyskiwano w powiatach grodzkich Olsztynie i Elblągu (z racji ich miejskiego charakteru działalność rolnicza nie była dominującą) oraz powiatach ziemskich: mrągowskim, oleckim i gołdapskim.

Emerytury i renty przekraczające 50% dochodów gospodarstwa domowego posiadało 13,1% gospodarstw indywidualnych (w kraju 19,7%). W gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego o powierzchni do 1 ha użytków rolnych stanowiły one główne źródło dochodów dla 36,6% gospodarstw (w kraju podobnie – 36,4%), natomiast w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych – dla 8,1% gospodarstw (w Polsce dla 15,1%).

Dochody z pracy najemnej przekraczały 50% dochodów gospodarstwa domowego w przypadku 23,0% gospodarstw indywidualnych (w kraju 31,1%). W gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego o powierzchni do 1 ha użytków rolnych stanowiły one główne źródło dochodów dla 36,0% gospodarstw (w kraju dla 39,5%), natomiast w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych – dla 20,2% gospodarstw (w Polsce – 28,7%).

Działalność pozarolnicza stanowiła główne źródło utrzymania zaledwie dla 10,1% gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego (w Polsce dla 9,5%).